

16–21 februari

Debatter m. m.

Fredagen den 16 februari

	Sid.
Svar på fråga av herr Lager ang. vinterarbetslösheten inom byggnadsfacken	3
Svar på interpellationer:	
av herr Larsson, Lars, ang. rätt för änka att i vissa fall erhålla befrielse från pensionsavgift	5
av fröken Nordström om rätt till pension efter försvunnen, ej dödförklarad person	6

Tisdagen den 20 februari

Meddelande ang. sammanträdestider samt påskferier	10
Svar på interpellation av herr Svanström ang. tillvaratagande av yrkesfiskarens intressen vid utfärdande av bestämmelser om skyddsåtgärder för sälbeståndet	10
Interpellationer:	
av herr Edström om införande av s. k. »Blå zon» för tidsbegränsad parkering	12
av herr Widén om förbättrade kommunikationer mellan Jämtland och övriga Norrland	14

Onsdagen den 21 februari

Avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.	15
Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	22
Fortsatt giltighet av hembiträdeslagen	26
Fortsatt giltighet av jordförvärvslagen	28
Bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin	30
Översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner	32

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 16 februari

Protokoll från justitiedepartementet ang. fullmaktsgranskning	3
--	---

Onsdagen den 21 februari

Utrikesutskottets utlåtande nr 1, ang. godkännande av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelsammanslutningen	15
---	----

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 14, ang. vissa i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtilar gemensamma frågor	15
— nr 15, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	22
— nr 16, ang. utgifter å tilläggsstat II: justitiedepartementet ..	25
— nr 17, ang. utgifter å tilläggsstat II: försvarsdepartementet ..	25
— nr 18, ang. utgifter å tilläggsstat II: socialdepartementet	25
— nr 21, ang. utgifter å tilläggsstat II: handelsdepartementet ..	25
— nr 22, ang. utgifter å tilläggsstat II: inrikesdepartementet ..	25
— nr 24, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	25
— nr 25, ang. bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	25
— nr 26, ang. fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde	25
Bevillningsutskottets betänkande nr 5, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter	25
— nr 6, ang. ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunalskattelagen	25
— nr 7, ang. ändring i förordningen om särskild varuskatt	25
— nr 10, ang. skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier	25
— nr 12, ang. ändring i tulltaxan, m. m.	25
Bankoutskottets utlåtande nr 3, ang. granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	25
Första lagutskottets utlåtande nr 3, ang. åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal ..	25
— nr 4, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	25
— nr 5, om sänkning av äktenskapsåldern	25
— nr 6, om ändrad lydelse av 1 § lagen angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt ändrad lydelse av 4 § lagen om fri rättegång	25
— nr 7, om införande av en övre åldersgräns för nämndemän ..	26
— nr 8, om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.	26
Andra lagutskottets utlåtande nr 1, ang. ändring av övergångsbestämmelserna till lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling	26
— nr 2, ang. fortsatt giltighet av hembiträdeslagen	26
— nr 3, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 fattade beslut	28
Tredje lagutskottets utlåtande nr 1, ang. fortsatt giltighet av jordförvärvslagen	28
— nr 2, ang. ändring i förordningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin	30
— nr 3, ang. avstängning av skogsbilväg	31
— nr 4, om viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon..	31
— nr 5, om upphävande av 23 § jaktlagen	31
— nr 6, om införande av interimistiska körkort	31
Jordbruksutskottets utlåtande nr 2, ang. utgifter å tilläggsstat II: jordbruksärenden	31
— nr 3, ang. försäljning av viss kronoegendom	31
— nr 4, ang. befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan	31
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner	32

Fredagen den 16 februari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 16 februari 1962.

Till justitiedepartementet hade denna dag från länsstyrelsen i Stockholms län inkommit fullmakt för gruvmaskinisten Nils Hjorth, Dannemora, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämta den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Det antecknades, att herr Hjorth utsetts att inträda såsom ledamot av kammaren i stället för herr Thun, vilken avlidit.

Herr Hjorth infann sig nu och intog sin plats i kammaren.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 1, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 för kungl. hov- och slottsstaterna.

Ang. vinterarbetslösheten inom byggnadsfacken

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Lager* till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställt följande fråga: »Överväger regeringen åtgärder för att göra slut på den varje vinter återkommande ökningen av arbetslösheten inom byggnadsfacken?»

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet NILSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Lager har frågat om regeringen överväger åtgärder för att göra slut på den varje vinter återkommande ökningen av arbetslösheten inom byggnadsfacken.

Säsongvariationerna på arbetsmarknaden föranleder sedan länge åtgärder från regeringens och arbetsmarknadsmyndigheternas sida. Detta gäller inte minst de säsongmässiga svängningarna i sysselsättningen inom byggnadsverksamheten. Betydande resultat har uppnåtts. Ännu minns vi väl den tid när hälften av alla byggnadsarbetare gick arbetslösa under vintern. Vi har under senare år lyckats komma ner till en vinterarbetslöshet på knappt 10 procent. Vid arbetslöshetsräkningen i mitten av januari innevarande år var 8 procent av medlemmarna i Byggnadsarbetarnas arbetslöshetskassa utan arbete.

Vi kommer inte att bli nöjda förrän de återstående resterna av säsongarbetslösheten har försvunnit. Liksom hittills måste vi använda flera olika slags åtgärder. Någon patentlösning på problemet finns inte.

Inom det till socialdepartementet knutna byggrådet — vari ingår representanter för staten, kommunerna samt kooperativ och enskild byggnadsverksamhet — äger återkommande överläggning-

Ang. vinterarbetslösheten inom byggnadsfacken

är rum rörande möjligheterna att förskjuta därför lämpade arbetsuppgifter från sommar- till vinterhalvåret. Dessa överläggningar har bl. a. resulterat i att kommunernas och byggnadsfackens organisationer aktivt engagerat sig i strävandena att utjämna säsongerna. Genom direktiv till de statliga myndigheter, som bedriver byggnads- och anläggningsverksamhet, har vidare på senare år en långtgående säsongutjämning åstadkommits inom denna sektor. Det kan också nämnas att under de senaste åren ett tusental byggnadsarbetare varje vinter har placerats i kurser, där de erhållit fortbildning i de nya yrkesfärdigheter, som krävs av byggnadsarbetarna. Denna och liknande verksamhet kommer att fortsätta.

De lokala sysselsättningsstörningar, som uppstår på byggnadsarbetsmarknaden, sammanhänger ofta med brister i planeringen. För att undvika sådana situationer krävs det ständig vaksamhet samt god och effektiv planering både hos de centrala myndigheterna och i kommunerna. För att vi skall kunna pressa ner den säsongmässiga nedgången i sysselsättningen inom byggnadsverksamheten krävs det att alla intressenter — stat, kommun och enskilda — gör sin insats. I detta sammanhang vill jag erinra om att jag i årets statsverksproposition understrukit att det är angeläget, att en förbättrad planering av bostadsförsörjningen kommer till stånd. Med hänsyn till vikten av att för bostadsproduktionen tillgängliga resurser användes så rationellt som möjligt och till planeringsfrågornas betydelse för bostadskostnaderna bör enligt min mening ansträngningar göras för att förbättra förhållandena på detta område.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få uttala ett tack för hans svar, inte minst för det positiva innehållet i detta svar och för löftena och utfästelserna att energiskt motarbeta den s. k. säsongarbetslösheten inom byggnadsfacken.

En orsak till att jag ville i min enkla

fråga aktualisera den här saken är att man litet varstans möter en, man kan säga fatalistisk, uppfattning om att arbetslösheten inom byggnadsfacken naturligtvis skall växa på vintern. Förr i världen hade väl ett sådant betraktelsesätt ett visst fog för sig: byggnadsmaterielen var svårbehandlad under vintermånaderna, och en hel del andra objektiva faktorer spelade in. Numera finns det väl i stort sett inga objektiva skäl för att byggnadsverksamheten skall minska under vintern. Eftersom det behövs olika slag av byggnader, inte minst bostäder, är det ju också angeläget att utnyttja de resurser som finns.

Som herr statsrådet nämnde är 8 procent av byggnadsarbetarna anmälda till arbetslöshetskassorna. Det betyder i absoluta tal cirka 12 000 å 13 000. Det är klart att det bland dem finns en del som av olika skäl inte har krafter att delta i byggnadsarbete under kalla och snöiga vinterdagar, men å andra sidan finns det också sådana som inte anmäler sig till arbetslöshetskassorna, eftersom de räknar med att kunna få nytt arbete tämligen snabbt. De här 12 000 arbetslösa eller färre, om jag räknar ned antalet några tusen, innebär, om jag har räknat rätt, med tre månaders arbetslöshet cirka fem miljoner arbetstimmar, d. v. s. ungefär den mängd arbete som går åt till uppförandet av 2 500 å 3 000 lägenheter av normal storlek. Man beräknar att arbetslöshetsunderstöden under de fyra vintermånaderna januari—april uppgår till mellan 15 och 16 miljoner kronor — det är alltså ganska mycket pengar som betalas ut, till största delen i onödan.

Det går att pressa ned arbetslöshets-siffrorna genom ett förbättrat samarbete mellan de statliga och kommunala organ som har med den här saken att göra och genom bättre samarbete bl. a. med fackföreningarna. Jag såg exempelvis här-omdagen en uppgift från Skåne, där arbetslösheten i byggfacken under de senaste tre åren pressats ned rätt anmärkningsvärt. Man hade i de bägge Skånelänen 1 460 arbetslösa år 1960 och 444 arbetslösa 1961. I år är man nere i 357.

Ang. rätt för änka att i vissa fall erhålla befrielse från pensionsavgift

Siffrorna hänför sig till januari månad. Orsaken till att man har kunnat pressa ner vinterarbetslösheten i de bägge länen anges av vederbörande fackföreningsfolk där nere vara en förbättring av samarbetet mellan de olika organen.

Jag vill till sist också fästa herr statsrådets uppmärksamhet på en tendens som visat sig i fjol här i Stockholm, nämligen att den s. k. vinterarbetslösheten töjs ut också över vårmånaderna och egentligen inte är avlägsnad förrän fram i juni månad.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. rätt för änka att i vissa fall erhålla befrielse från pensionsavgift

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet NILSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Lars Larssons interpellation angående rätt för änka att i vissa fall erhålla befrielse från pensionsavgift, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Lars Larsson har frågat om finansministern är villig att medverka till sådana regler, att befrielse från folkpensionsavgift kan medges den vars huvudsakliga inkomst utgöres av änkepension inom folkpensioneringen.

Frågan har tagits upp i samband med de förslag till lag om allmän försäkring m. m., som utarbetats inom socialdepartementet och som nu behandlas i lagrådet. Enligt förslagen skall man vid bestämmande av skyldighet att erlagga folkpensionsavgift och avgift för sjukvårdsförmånerna inom den allmänna sjukförsäkringen beakta sådana avdrag för nedsatt skatteförmåga, som beviljas vid inkomsttaxeringen. Detta kommer bl. a. att leda till att de änkepensionärer som herr Larsson åsyftar kan få befrielse från eller nedsättning i sin avgift.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag vill till socialministern framföra mitt tack för hans svar på min interpellation. Jag noterar med

tillfredsställelse att de önskemål jag framfört blivit beaktade i samband med utformningen av den s. k. trygghetsbalcken, det lagstiftningsförslag som inom kort kommer att framläggas för riksdagen.

Utgångspunkten för min interpellation var de olika ekonomiska verkningar genomförandet av familjepensioneringen inom folkpensionen fick för de kvinnor som blivit änkor före och efter reformens ikraftträdande. För de förra var det nödvändigt att bibehålla inkomstprövningen, under det att för den senare kategorien inkomstprövningen slopades. I samtliga fall uttages dock numera folkpensionsavgift. Någon författningsenlig möjlighet att efterskänka eller minska denna avgift finns inte, och jag ansåg för min del att det borde vara möjligt att i samband med inkomsttaxeringen medge avgiftsindring.

De förslag socialministern nu offentliggjort innebär att den som på grund av väsentligt nedsatt skatteförmåga av beskattningsnämnd erhållit förhöjt ortsavdrag skall få räkna bort detta från inkomsten innan den taxerade inkomsten fastställs. Folkpensionsavgifter och avgifter till sjukförsäkringen är anpassade till storleken av den taxerade inkomsten. Då de föreslagna reglerna finns med såväl i lagen om allmän försäkring, 19 kap. 2 §, som i lagen om finansiering av folkpensioneringen, 4 §, betyder det att socialministern inrymt även en möjlighet till avgiftsindring för sjukförsäkringsavgifter, vilket inte gör min tillfredsställelse med svaret mindre.

Skulle de föreslagna bestämmelserna kunna träda i kraft i dagsläget, innebure det i korthet att av de 54 000 kvinnor som den 1 juli 1961 uppbar änkepension, och av vilka 40 000 blivit änkor före den 1 juni 1958, dessa senare med ett — genomsnittligt beräknat — med 2 000 kronor förhöjt ortsavdrag komme att bli helt befriade från dessa avgifter. Då det är fråga om personer med låga inkomster, är det önskvärt att så kan ske. En beräkning visar nämligen att de inkomstprövade änkepensionerna utgår med ett genomsnittligt belopp av 2 300 kronor,

Om rätt till pension efter försvunnen, ej dödförklarad person

vilket innebär att man — också i genomsnittsfallet — utöver pensionen har en egen inkomst på 2 025 kronor och för sin försörjning sålunda årligen disponerar 4 325 kronor. Att samhället av människor i de inkomstlägena knappast har anledning att generellt begära förmåga att erlagga socialförsäkringsavgifter säger sig självt.

Socialministerns förslag innebär, såvitt jag förstår, att den krets för vilka jag tagit upp frågan om lindring av socialförsäkringsavgifterna vidgats till att omfatta alla dem som av synnerliga skäl av beskattningsnämnderna erhållit förhöjt ortsavdrag. Eftersom svaret inte bara rent allmänt är positivt utan åtföljs av färdiga förslag till lagstiftning, vill jag, herr talman, uttrycka den förhoppningen att dessa förslag vid den fortsatta behandlingen kommer att tillstyrkas, likaväl som jag slutligen upprepar mitt tack till socialministern för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om rätt till pension efter försvunnen, ej dödförklarad person

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet NILSSON, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara även fröken Nordströms interpellation om rätt till pension efter försvunnen, ej dödförklarad person, fick ännu en gång ordet och anförde:

Fröken Nordström frågar, om jag vill medverka till sådana bestämmelser att barnpension och änkepension kan utgå även i de fall där mannen försvunnit utan att dödförklaring ägt rum.

I ATP-lagen har vi redan bestämmelser som möjliggör, att familjepension utgår efter den som försvunnit och kan antas vara död. Dödförklaring kräves inte för tilläggspension i sådana fall.

I det förslag till lag om allmän försäkring, som i somras gick ut på remiss från socialdepartementet, föreslogs att även folkpensionsförmåner skulle utgå i sådana fall efter ATP-lagens mönster. En sådan bestämmelse finns intagen i det lagförslag, som regeringen nyligen

remitterat till lagrådet. Fröken Nordströms önskemål blir därmed tillgodosatt.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att till chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Nilsson, få framföra mitt tack för svaret på min interpellation och för uppgiften om att det förslag till ändring av lagen som jag efterlyste i min interpellation nu föreligger.

Den remiss, som herr statsrådet berättade hade gått till lagrådet, har ju under de timmar som gått sedan herr statsrådet hade vänligheten att tillstålla mig det skriftliga svaret, kommit att delas också i kammaren, och jag har i detta ögonblick som hastigast ögnat igenom det och glatt mig åt utformningen av texten.

Jag skulle vara tacksam om herr statsrådet ville först och främst svara mig på frågan om denna föreslagna ändring också kommer att omfatta de äldre fallen, så att den unga kvinna, som det nu är fråga om, kommer att få sin pension, vidare om hon kommer att behöva inge en ny ansökan, om man i så fall kommer att påminna henne om det och hur det kommer att bli med andra mödrar, som kan tänkas vara i samma belägenhet — de är säkert få, men de flesta har det antagligen lika besvärligt som hon. De kvinnor det här gäller har förmodligen redan fått avslag på formella ansökningar eller också inte brytt sig om att söka, därför att de på någon social institution fått upplysning om att lagen varit sådan, att det varit lönlöst.

Vad jag alldeles särskilt fäste mig vid i referaten i pressen i det fall som aktualiserade min interpellation var den unga mammans förtvivlan över att behöva anlita socialhjälp. Och jag måste säga några ord om detta då det berör ett problem som ständigt oroar mig.

Det är alldeles tydligt att fast man på så många sätt söker få olyckliga människor att förstå att socialhjälp inte är en skam utan en rättighet, så minns ännu människorna fattigvårdens husbondevälde. Kanske finns det också kvar på sina håll.

Vill vi ge socialhjälp en bättre inne-

Om rätt till pension efter försvunnen, ej dödförklarad person

håll, måste vi få till stånd en vetenskaplig forskning, så att vi vet vad vi vill, vad vi kan och vad vi bör, inte minst vad vi bör i vårt bemötande av människorna. Det sorgliga är att vi inte ens kan föra ut i praktiskt arbete det vi redan vet, om inte alla socialvårdare kan sitt arbete.

Socialförsäkringen är för mig — det är kanske en väl kvinnlig liknelse, som just kom för mig — den mångskiftande sömnad som en modern symaskin med alla dess finesser, variationsmöjligheter och precision kan åstadkomma och socialhjälpen det fina broderiet, där man för hand lägger stygn till stygn och ofta med konstnärlig inlevelse får lov att skapa på egen hand, och där det krävs en alldeles speciell skicklighet, handlag och kunnighet.

Jag hyser — och jag tror med all rätt — bekymmer för socialhjälpen framtid. Mina praktiska erfarenheter har jag som förtroendemän i Stockholm, men jag har i många sammanhang samarbetat med både förtroendemän och socialarbetare runt om i landet. Överallt har man svårighet att få tillräckligt med duktigt folk till socialarbete. Det är också så många vägar som står öppna — inte minst inom socialförsäkringen — för dessa unga människor som har statsvetenskaplig eller juridisk examen eller socialinstitutsutbildning.

Den utökade socionomutbildningen är ju, som jag förstår att statsrådet redan har sett, en av de frågor som folkpartiet tagit upp i sin vårstyrkesutbildningsmotion, och när den behandlas hoppas jag på statsrådets samt på kamrarnas förståelse för sakens allvar.

Det är väl onödigt att människors väg till socialhjälpen blir ännu tyngre, därför att vi i det arbetet har människor som inte lärt sig tekniken att orka med andra människor, kanske inte ens att orka med sig själva, och för vilka ett arbete som i och för sig är svårt blir onödigt svårt, eftersom de inte behärskar det formella.

Det var framför allt när jag läste om den unga kvinnans förtvivlan över att behöva gå till socialhjälpen, som jag ville väcka denna fråga i kammaren.

Jag ber än en gång att få tacka herr statsrådet för svaret.

Herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! I anledning av den direkta fråga som fröken Nordström ställde till mig kan jag meddela att de nya reglerna kommer att gälla alla fall.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr 545.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 45, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott;

nr 47, angående anslag för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) för budgetåret 1962/63 m. m.;

nr 49, om överlåtelse till Umeå stad av Norrlands dragoners kasernetablisserment och övningsområde m. m.; samt

nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelsammanslutningen;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner även som i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslagsuppförande i statsbudgeten;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1962/63;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.; samt

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25

maj 1941 (nr 251) om särskild varuskaft;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av en av justitieombudsmannen gjord framställning angående åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

nr 5, i anledning av väckt motion om utredning rörande sänkning av äkten-skapsåldern;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång;

nr 7, i anledning av väckt motion om införande av en övre åldersgräns för nämndemän; samt

nr 8, i anledning av väckt motion om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den

30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 vid dess fyrtiofemte sammanträde fattade beslut;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen), dels ock i ämnet väckt motion;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin;

nr 3, i anledning av motioner angående avstängning av skogsbilväg;

nr 4, i anledning av motioner rörande viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon;

nr 5, i anledning av motion om upphävande av 23 § jaktlagen; samt

nr 6, i anledning av motioner rörande införande av interimistiska körkort; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.27.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 20 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

april med början kl. 14.00, därvid ev. gemensam votering äger rum. Fredagen den 27 april hålles arbetsplenium.

Justerades protokollen för den 13 och 14 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Vid talmanskonferens i dag har godkänts en preliminär plan, upptagande de ärenden som väntas förekomma till behandling vid de i planen angivna plena under tiden fram till påskuppehållet. Planen har delats till ledamöterna. Jag understryker, att planen är preliminär. Om den kan hållas, beror bl. a. på om väntade propositioner kan avlämnas enligt därför uppgjord plan.

En plan, angivande dag och tid för plena under mars och april, har jämväl utdelats. Såsom tidigare meddelats hålles utrikesdebatt onsdagen den 14 mars. I anledning därav kan det bli nödvändigt att hålla arbetsplenium fredagen den 16 mars kl. 11.00.

Arbetsplenium å fredag beräknas bli erforderligt den 13 april och eventuellt även den 6 april.

Ytterligare något fredagsplenium kan komma att få utnyttjas som arbetsplenium och därvid eventuellt utsättas att börja kl. 11. Huruvida så blir fallet kan dock ej nu fastställas, när statsutskottet ej kunnat i förväg angiva när det kommer att bordlägga olika ärenden. Jag får därför beträffande fredagsplena hänvisa till senare meddelanden.

Påskuppehållet har fastställts till tiden lördagen den 14 april—tisdagen den 24 april.

Sista plenum före påsken hålles alltså fredagen den 13 april. Första plenum efter påsk hålles onsdagen den 25

Ang. tillvaratagande av yrkesfiskarens intressen vid utfärdande av bestämmelser om skyddsåtgärder för sälbeståndet

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet HOLMQVIST, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Svanströms interpellation angående tillvaratagande av yrkesfiskarens intressen vid utfärdande av bestämmelser om skyddsåtgärder för sälbeståndet, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Svanström har av en tidningsuppgift inhämtat att Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté hos Kungl. Maj:t begärt åtgärder till skydd för sälbeståndet. Med anledning härav har herr Svanström frågat mig om jag är beredd, att — om åtgärder till skydd för sälbeståndet aktualiseras — utforma bestämmelserna på sådant sätt, att yrkesfiskarnas intressen respekteras och skador på fångst och redskap, förorsakade av säl, ersättes av statsmedel.

I anledning härav får jag anföra följande.

Det är riktigt att Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté begärt åtgärder till skydd för sälbeståndet. Framställningen har i första hand remitterats för yttrande till domänstyrelsen.

Sedan de sakkunniga organen yttrat sig, kommer framställningen att prövas.

Jag är självfallet inte beredd att nu ange om kommitténs framställning

Ang. tillvaratagande av yrkesfiskarens intressen vid utfärdande av bestämmelser om skyddsåtgärder för sälbeståndet

kommer att föranleda några åtgärder eller vilka dessa kan bli. Ännu mindre är det möjligt att innan åtgärder ens har övervägts ta ställning till behovet av de motåtgärder som enligt herr Svanström kan komma in fråga.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Förmodligen skulle det vara på sin plats att erkänna, att den berörda frågan om ersättning till yrkesfiskare för sälskador på fångst och redskap är för tidigt väckt. Kan det glädja herr statsrådet och någon annan, är jag givetvis beredd att göra ett sådant erkännande.

Enligt min mening borde emellertid eventuella skyddsåtgärder för sälbeståndet lämpligen kombineras med samtidigt utfärdade bestämmelser om ersättning från staten till yrkesfiskare för efter skyddsåtgärdernas ikraftträdande uppkommande sälskador. Jag kan nämna, att enbart framställningen från Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté har väckt oro bland de människor, som för sin utkomst är beroende av fångster på havet.

Jag skulle finna det synnerligen tacknämligt, om herr statsrådet kunde finna anledning remittera kommitténs framställning jämväl till någon organisation, som företräder yrkesfiskarna.

I förvisning om att landets jordbruksminister vid eventuellt kommande skyddsåtgärder för sälbeståndet kommer att ta största möjliga hänsyn även till de i min interpellation framförda synpunkterna på ersättningsfrågan tackar jag än en gång för svaret.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Svanström säger själv, att han kan hålla med om att denna fråga är för tidigt väckt, och det kan jag som sagt instämma i. Det borde väl ändå finnas anledning att vänta tills man kan se, om den framställning det här gäller över huvud taget kommer att föranleda några åtgärder.

Jag har kanske inte anledning att säga så mycket om interpellationen i övrigt. Vi har remitterat framställningen i första hand till domänstyrelsen, och vi tänker nog också låta yrkesfiskarnas organisationer få ta del därav. Det är nämligen nödvändigt att frågan får en sakkunnig belysning.

Om vi sedan skall se på den föreliggande interpellationen, vill jag framhålla att herr Svanström gör det påståendet att denna knobbsäl — som den ibland kallas — enligt fiskarnas teorier skulle bli särskilt decimerad i antal när det inte finns mycket is på vintern, eftersom sälungarna då i stället föds på klipphöllar och därifrån halkar ner i vattnet och drunknar. Jag har som sagt remitterat framställningen till sakkunniga instanser, men jag har tittat efter i Nordisk familjebok och funnit att knobbsälarna normalt föder sina ungar vid midsommartiden. Det är ganska ovanligt att det finns is vid den tidpunkten, åtminstone i svenska farvatten, men det är sådana frågor som får belysas, när de sakkunniga instanserna yttrat sig. Därefter får vi tillfälle att föra diskussionen vidare.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag tror att det är riktigt att vi inte skall föra diskussionen vidare i dag, men beträffande den saken att frågan är för tidigt väckt, är det onekligen på det sättet att det ibland är ganska bråttom här i huset. Vi hade erfarenheter av detta vid en viss frågas behandling förra veckan.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 45, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 47, angående anslag för Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet) för budgetåret 1962/63 m. m.; samt

nr 49, om överlåtelse till Umeå stad av Norrlands dragoners kasernetablissemang och övningsområde m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m., hänvisades propositionen, i vad den avsåg lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, till bankoutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 14—18, 21, 22 och 24—26, bevillningsutskottets betänkanden nr 5—7, 10 och 12, bankoutskottets utlåtande nr 3, första lagutskottets utlåtanden nr 3—8, andra lagutskottets utlåtanden nr 1—3, tredje lagutskottets utlåtanden nr 1—6 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 2—4.

På framställning av herr talmannen beslöts att konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 skulle uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 43, angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till de tekniska högskolorna.

Interpellation om införande av s. k. »Blå zon» för tidsbegränsad parkering

Herr EDSTRÖM (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Nödvändigheten att effektivt reglera och kontrollera korttids-parkeringen i städernas centra ligger i öppen dag. I de skånska städerna har man (i samarbete inom Skånska trafiknämndsförbundet) gått in för enhetliga parkeringsbestämmelser, som i stort sett går ut på maximalt 60 minuter vid sträckstenskant och maximalt 2 timmar på andra tidsbegränsade parkeringsplatser. Dylika bestämmelser har blivit rätt allmänna i landet. Det står nog klart att kontrollen av dessa regler ej är effektiv. Om polisen skulle upprätthålla reglerna genom effektiv kontroll, skulle andra väsentliga uppgifter för ordningspolisen få eftersättas eller också särskilda parkeringsvakter anställas såsom t. ex. i Stockholm och Göteborg. Man har då stannat för systemet med parkeringsmätare, som i stort sett innebär tillåten parkering högst 2 timmar mot avgift (25 öre för en halv timme, 1 krona för 2 timmar — avgiften kan givetvis varieras). Även detta system måste övervakas, men övervakningen är enkel och kräver inte utbildad polispersonal, utan kan anförtros åt särskilda vakter, som kan rekryteras t. ex. bland partiellt arbetslösa. Avgifterna förutsättes finansiera kostnaden för övervakningen och skötsel av mätarna.

Ett annat system, »blå zon», infördes för ett par år sedan i Paris' centrum och har sedan med framgång prövats i städer av varierande storlek i Frankrike, Tyskland och Schweiz. Systemet innebär att parkering inom visst område är tidsbegränsad men avgiftsfri och kontrolleras genom en skiva som av bilföraren placeras innanför bilens vindruta och är synlig utifrån. På denna skiva ställer bilisten in klockslaget då han parkerar och samtidigt det klockslag då hans tillåtna parkeringstid utgår. Man kan variera de tillåtna parkeringstiderna med hänsyn till trafikintensiteten olika tider under dagen eller av andra skäl.

Interpellation om införande av s. k. »Blå zon» för tidsbegränsad parkering

Vilka är nu fördelar respektive nackdelar med »blå zon» i jämförelse med parkeringsmätare?

Fördelar:

1. För bilisten ingen avgift.
2. För kommunen ingen investering. Parkeringssskivorna tillhandahålles gratis av bensinbolag.
3. Ingen vanprydande skog av parkeringsmätare på gator och torg.
4. Inga hinder för torghandel och annat användande av öppna platser.
5. Möjlighet till variation i fråga om parkeringstider.

Nackdelar:

1. Kostnadsfritt för bilisten med åtföljande mindre lust att betala avgifter för parkering i parkeringsgarage.
2. Inga inkomster för kommunen till täckande av kostnader för övervakning.

Fördelarna av systemet kräver ingen kommentar. De förefaller ovedersägliga.

Nackdelarna kan däremot diskuteras, först bilistens mindre lust att anlita avgiftsbelagda parkeringsgarage. Det är klart att man inte bör lämna parkeringen alltför fri i dessa anläggningars närmaste omgivning. Det är dock mera en fråga om tillåten parkeringstid än om avgift. Om den tillåtna kostnadsfria parkeringstiden inskränks till 30 eller 60 minuter, nödgas vid effektiv kontroll den som behöver längre parkeringstid uppsöka parkeringsgaragen. En avgift av 25 öre per halvtimme avskräcker ej från att köra ner eller upp i det säkra parkeringsgaraget, där parkeringen betalas efter verkligt utnyttjad tid utan risk för straff vid överskriden tid, särskilt om garaget avgifter motsvarar vad som är vanligt vid avgiftsbelagd gatuparkering. Dessutom erbjuder garaget tak över bilen och möjlighet till service. Parkeringsmätare kan därför i och för sig inte utgöra bättre garanti för att bilisterna anlitar parkeringsgarage.

Inkomsterna för kommunen av parkeringsmätarna kan lätt bli en chimär. Erfarenheterna från flera städer har gett

vid handen att inkomsterna gått åt för investeringskostnader (ränta och avskrivning å anläggningskostnaden) och service på apparaterna. Övervakningen har i många fall blivit en direkt utgift för kommunen. Övervakningen av parkeringsskivorna har utomlands kunnat skötas av ordinarie patrullerande ordningspolis och är i varje fall inte dyrare än övervakning av parkeringsmätare.

Parkeringssskivorna är ej svårare att övervaka än parkeringsmätare. Det är svårare att iakttaga en siffra än en röd skiva, men det torde vara ett underskattande av vaktpersonalens intelligensnivå att göra gällande att en svensk parkeringsvakt inte skulle kunna urskilja en siffra på en parkeringsskiva.

Systemet med »blå zon» har slagit väl ut, förutom i Paris, i större och mindre städer ute i Europa, särskilt Schweiz. Alltså borde systemet kunna prövas även i Sverige.

Varför har då systemet ej prövats i vårt land? I Lund har poliskammaren och trafikpolisen varit intresserade, men man har ej vågat sig på ett försök. Orsaken härtill är formell, Vägtrafikförordningen medger ej poliskammaren möjlighet att förskriva användande av parkeringsskiva såsom villkor för rätt till parkering inom visst område. Inom nuvarande lagstiftningsram kan polismyndigheten i lokala trafikföreskrifter visserligen förbjuda parkering utöver viss angiven tid. Parkeringssskiva underlättar för bilisten att bevisa att han ej parkerat längre tid än medgiven. Den som parkerat utan användande av skiva kan dock ej straffas av denna anledning, men naturligtvis kan polisen ägna hans fordon extra uppmärksamhet för att kontrollera, om han överskrider längsta tillåtna parkeringstid.

För att kunna införa »blå zon» fordras sådan ändring av § 61 i vägtrafikförordningen, att man i lokala trafikföreskrifter kan förbjuda parkering inom visst område utan användande av parkeringsskiva och alltså straffbelägga parkering utan skiva. Ett antal försök i olika städer även i vårt land skulle se-

Interpellation om förbättrade kommunikationer mellan Jämtland och övriga Norrland

dan ge vid handen, om detta system även för vårt land skulle innebära en praktisk lösning av de svåra parkeringsproblemen i städernas centra.

Med utgångspunkt i vad jag sålunda anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande interpellation:

Är herr statsrådet beredd att medverka till sådan ändring av § 61 vägtrafikförordningen, att man genom lokala trafikföreskrifter kan införa »blå zon» inom viss del av ett samhälle med möjlighet till straffbeläggning av brott mot gjorda föreskrifter?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om förbättrade kommunikationer mellan Jämtland och övriga Norrland

Ordet lämnades på begäran till herr WIDÉN (fp), som anförde:

Herr talman! Den starka folkomflyttning som pågår i vårt land synes vara en bidragande orsak till att de lokala myndigheterna utvecklar en betydande aktivitet att söka dra till sig planerade allmänna inrättningar av skilda slag. Detta gäller i hög grad på utbildningsområdet, och en skolas förläggande till viss ort kan för denna innebära ett väsentligt tillskott i dess attraktivitet och bärkraft. En viktig faktor vid bedömningen av en orts allmänna lämplighet som förläggningsort är dess kommunikationsmöjligheter. Jämtlands län synes i Norrlandssammanhang bedömas ha dåliga kommunikationer. Sålunda skri-

ver studiesociala utredningen i Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet (SOU 1962:5) att Östersund befinner sig från kommunikationssynpunkt i ett sämre läge än Härnösand och att landtransportförbindelserna med norra Norrland är sådana, att resor ofta kräver mer än en dag. Utredningen anser att Jämtlands kommunikationer med norra Norrland är dåliga. Liknande argumentering kan spåras i utredningen Mätningsteknisk och kartteknisk utbildning (SOU 1959:36).

Då det ej kan anses uteslutet att liknande argumentering kan bli framförd i pågående och kommande planeringar — exempelvis i diskussionen om en lärarhögskolas förläggande till Norrland — får Jämtlands kommunikationer med övriga Norrland en allt starkare aktualitet.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till en förbättring av Jämtlands förbindelser med övriga Norrland så att största möjliga paritet ernås med jämförliga orter och i den utsträckning att de brister i kommunikationerna, som nu föreligger, undanröjes så att Östersunds lämplighet som förläggningsort för allmänna institutioner ökas?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.22.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 21 februari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under åberopande av närslutna intyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under den tid som läkarintyget anger.

Kyrktåsjö den 19 februari 1962

Carl U. Olsén

Att riksdagsman *Carl U. Olsén* 94 02 28, Kyrktåsjö, på grund av bronchit. acuta är oförmögen till arbete från och med den 19/2 1962 minst till och med den 5/3 1962 intygas.

Hoting den 19/2 1962

J. Pettko

Leg. läkare

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr Olsén på grund av den i läkarintyget omfördälda sjukdomen vore oförmögen till arbete.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till de tekniska högskolorna.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Anmäldes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade till behandling upptagits i förevarande utlåtande angivna för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Under rubriken Vissa frågor rörande de statliga företagsformerna hade i statsverkspropositionen upptagits spørsmål avseende dels vissa allmänna överväganden, dels ock följande frågor berörande affärsverken, nämligen ekonomiska befogenheter, styrelseformen, offentlighetsprincipens tillämpning samt revisionen. I anslutning till sistnämnda spørsmål berördes även en fråga avseende revisionen vid ett icke-affärsdrivande verk, nämligen väg- och vattenbyggnadsverket. Härvid hade i propositionen föreslagits, att överrevisorsinstitutionen vid sistnämnda verk skulle avvecklas i likhet med vad som föreslagits beträffande motsvarande institution vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två lika lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 441) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 520), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte uttala, att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket borde bibehållas i avvaktan på ytterligare överväganden med beaktande jämväl av verkets organisations- och arbetsformer i övrigt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1962/63 i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1962 förordats medgiva

1) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordrades till följd av att dylik anslagspost blivit i en icke förutsedd omfattning belastad *antingen* med utgifter för avlöning åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat åt ordinarie tjänst, vilken vore obsatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, *eller* med kostnader, som sammanhängde med att icke-ordinarie ersättare behövde anlitas vid vakanthållande av ordinarie tjänst eller vid längre tids ledighet med helt eller delvis bibehållen lön för ordinarie eller icke-ordinarie tjänsteman,

2) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som påkallades med hänsyn till tillämpningen av reglerad befördringsgång för i statsrådsprotokollet berörda personalkategorier,

3) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga för bestridande av övergångsför-

måner till befattningshavare å vissa i ortsgruppshänseende nedflyttade orter,

4) överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning,

5) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kunde erfordras på grund av ökade administrationskostnader i samband med pensionsregleringen för statsanställda m. fl.;

B. att riksdagen måtte besluta, att de personalförteckningar, som riksdagen fastställde innan riksdagen meddelat beslut i anledning av lönegradsplaceringsförslag, som framlades i särskild ordning, skulle gälla endast i den mån annat icke följde av vad riksdagen beslutade i samband med behandlingen av nämnda förslag;

C. att riksdagen måtte godkänna de i bilagan till statsrådsprotokollet i detta ärende upptagna förslagen om placering i lönegrad av vissa tjänster m. m.;

D. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande av förslaget under C.;

E. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 441 och II: 520 godkänna, att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket avvecklades samtidigt med avvecklingen av motsvarande institution vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk,

2) godkänna Kungl. Maj:ts förslag i övrigt rörande statens affärsdrivande verk m. m.

I motiveringen hade utskottet å sid. 4 i det tryckta utlåtandet yttrat bland annat:

»Utskottet har vid sin prövning av de av föredragande departementschefen upptagna frågorna rörande de statliga företagsformerna inte funnit anledning till någon erinran eller något särskilt uttalande på grund av vad i förevarande sammanhang anförts eller föreslagits, såvitt avser de allmänna övervägandena

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket,
m. m.

samt spörsmål berörande de affärsdrivande verken. Utskottet ansluter sig sålunda till förslaget i angivna hänseenden.»

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Nilsson* i Göingegården och *Palm*, vilka ansett, att nyss återgiven del av utskottets motivering bort erhalla följande lydelse:

»Utskottet har vid sin prövning av de av föredragande departementschefen upptagna frågorna rörande de statliga företagsformerna inte funnit anledning till annan erinran, såvitt avser de allmänna övervägandena samt spörsmål berörande de affärsdrivande verken, än att utskottet anser att den i 34 § sekretesslagen angivna tidsgränsen icke bör förlängas från två år till fem år i avvaktan på resultatet av offentlighetskommitténs arbete.»;

2) av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Sundin*, *Per-Olof Hanson*, *Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Gustafsson* i Skellefteå, *Antonsson*, *Nelander* och *Palm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under E 1 hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 441 och II: 520 uttala, att överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket borde bibehållas tills vidare i avvaktan på resultatet av pågående överväganden rörande verkets organisation.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande, där statsverkspropositionen behandlar för flera huvudtitlar gemensamma frågor, har statsrådet tagit upp den statliga företagsformsutredningens förslag och hemställer bl. a. att överrevisorerna skall slopas vid de affärsdrivande verken, således vid vattenfallsstyrelsen och järnvägsstyrelsen.

Denna fråga har varit på remiss till järnvägsstyrelsen, kommerskollegium m. fl., som har yrkat avslag. Kommerskollegium anser sålunda, att en granskning i sakligt hänseende av affärsverken förutsätter inte endast en ingående kännedom om verkens uppgifter och de förhållanden under vilka desamma arbetar, utan även en överblick av läget i stort på respektive områden. Det är därför angeläget att sakrevisionen av verken omhänderhas av personer med särskilda kvalifikationer och kunskaper. Det torde bli lättare att tillgodose detta önskemål om det liksom hittills uppträds åt speciellt utvalda personer att följa vederbörande verks verksamhet och utföra erforderlig granskning. Kollegiet kan icke finna, att utredningens förslag erbjuder en fullgod ersättning för det nuvarande systemet.

Jag ansluter mig till vad kollegiet har sagt i det sammanhanget om både vattenfallsstyrelsen och järnvägsstyrelsen. Jag har den uppfattningen att den revision som utövas av överrevisorerna har varit av stor betydelse för respektive verk och samhället.

Sedan har departementschefen med ett par rader tagit upp frågan om avveckling av revisorerna vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Departementschefen anser att ställning i detta sammanhang också bör tagas till en avveckling av den återstående överrevisorsinstitutionen inom statsförvaltningen, nämligen överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsverket.

På denna punkt har det väckts en motion, vari yrkas att man inte nu skall ta ställning till detta, utan avvakta de överväganden som försiggår inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen angående verkets organisation. I anledning av denna motion har det till utlåtandet avgivits en reservation nr 2, vilken jag med några ord vill motivera.

Redan den Malmska utredningen om vägväsendets förstatligande föreslog på sin tid (1941) att det skulle tillsättas särskilda revisorer, och detta blev också riksdagens beslut. I skrivelse den 19 juni

**Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket,
m. m.**

1943, nr 330, har riksdagen anmält sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 264, innefattande bl. a. förslag om inrättande av överrevision för väg- och vattenbyggnadsväsendet. Detta har tillstyrkts i utlåtande av riksräkenskapsverket den 28 augusti 1943. Redan vid vägväsendets förstatligande beslöt man således inrätta en revision, som skulle följa verksamheten på detta område. Jag har i tio år tillhört denna revision, så att jag har en viss erfarenhet av den, och jag ber att för kammaren få i någon mån klarlägga hur revisionen arbetar.

Vi har kontakt med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och sammanträder delvis på verket, där generaldirektören och hans medhjälpare får tillfälle att framlägga de problem som de har att brottas med. Vi kallar dessutom verkets tjänstemän till överläggningar. Vi gör också besök hos vägförvaltningarna i länen — tre, fyra eller fem län får varje år besök — varvid vi diskuterar problemen med vederbörande på platsen. Det börjar så att vägdirektören samlar sina medarbetare, som representerar projektering, byggande, underhåll, enskilda vägar och den kamerala avdelningen, och de får för oss framlägga sina bekymmer och problem. Så genomgår man förvaltningen inom länet, ser på byggnations- och underhållsfrågor, och efter att ha gått igenom också förvaltningens organisation gör man en resa på en eller två dagar i länet. Här har man möjlighet att se de olika arbeten som pågår. Man stannar vid garagen, där övervägmästaren får demonstrera garageanläggningen, maskinernas användning och skötsel, och man stämmer möte med länsvägnämndens representanter, som får tillfälle att framföra sina synpunkter för oss.

Det är ganska många problem som kommer upp vid sådana tillfällen, och vid våra besök har otaliga förslag lagts fram, som sedan lett till resultat. Jag kan nämna att det vid vårt besök i Norrbotten klagades över att det var svårt med vintersysselsättning för vägarbetar-

kåren. Tidigare arbetade man i skogen under vintern och på vägarna under sommaren, men nu vill organisationerna att arbetarna skall ha sysselsättning inom sina respektive branscher. Vi diskuterade med »väg och vatten», och man kom fram till att man skulle ordna vinterarbeten för att kunna bereda jämn sysselsättning också åt vägarbetarna i Norrbotten, även om vinterarbetena blir betydligt dyrare.

Det är även många andra problem som vi kommer i kontakt med och som jag här kunde nämna. Vi följer kontinuerligt vad som händer på vägväsendets område. Om ett ras inträffat inforrdar vi förklaring från vederbörande vägdirektör. Sedan reser vi ut till platsen och ser på vad som kan ha varit orsaken till raset. Vi har i det sammanhanget också försökt att framhålla betydelsen av geotekniska undersökningar och betonat nödvändigheten av att organisationen här för förstärks, vilket också skett.

Jag skulle kunna anföra många andra exempel på praktiska ting som vi sysslar med. Jag är av den bestämda uppfattningen att det varit mycket betydelsefullt för vägväsendet att man har haft överrevisorsinstitutionen. Om utskotts-majoritetens förslag här skulle segra, innebär det att riksdagen avhänder sig den insyn i vägväsendet och dess förvaltning som innefattades i 1943 års beslut.

Överrevisorerna upprättar varje år en berättelse, där man år för år för riksdagen framlägger en redogörelse för vad som förekommit på vägväsendets område. Denna berättelse går sedan på remiss till väg- och vattenbyggnadsverket. Verket får därigenom möjlighet att lägga till rätta vissa problem, och dessa yttranden kan sedan belysa frågorna för riksdagens ledamöter då de läser revisorernas berättelser och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens remissvar.

Jag har tagit upp denna sak därför att jag anser att man bör avvakta de utredningar som pågår rörande väg- och vattenbyggnadsverkets organisation. Jag har från verkets rationaliseringsavdel-

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket,
m. m.

ning fått en promemoria över pågående större organisationsundersökningar inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det pågår för närvarande en utredning av vägförvaltningarnas både yttre och inre organisation. Den väntas komma att resultera i ett principförslag till hösten 1962. Det pågår vidare en utredning angående verkets ekonomifunktion. Även den utredningen väntas bli färdig under innevarande år. Vidare håller man på med en utredning i syfte att lägga fram förslag till ett personalprogram och utveckla systemen för rekrytering etc. Förslag väntas till i början av år 1963. Det pågår en utredning angående maskinförsörjning och maskinförvaltning. Kommunikationsministern har därvidlag begärt en utökad undersökning under medverkan av statskontoret. Denna utredning beräknas bli färdig under detta år. Statens bilinspektion är föremål för en översyn, och man räknar med att i den delen komma fram med ett principförslag under hösten 1962. Inom byggnadsavdelningen sker en granskning av organisationen inom byggnads- och underhållsbyrån. Förslag väntas under hösten. Vägmästarområdena är också föremål för en utredning, och principförslag väntas under innevarande år.

För närvarande pågår alltså ett flertal utredningar angående väg- och vattenbyggnadsstyrelsens organisation. Motionärerna och reservanterna anser att riksdagen bör avvakta resultatet av dessa utredningar och överväganden innan man slopar överrevisorsinstitutionen för väg- och vattenbyggnadsverket.

Med hänsyn till den långa föredragningslistan nöjer jag mig, herr talman, med vad jag nu anfört och ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande av mig m. fl. fogade reservationen.

Herr HILDING (fp):

Herr talman! Sedan herr Boman för reservanternas del närmare redovisat skälen för att riksdagen inte redan i detta sammanhang bör ta ställning till frågan, om överrevisorerna vid väg- och

vattenbyggnadsverket skall få vara kvar eller inte, vill jag som motionär endast understryka ett par synpunkter.

Det gör, tycker jag, ett litet egendomligt intryck, när vederbörande statsråd — i detta fall finansministern — i propositionen under den punkt som behandlar de affärsdrivande verkens revision i en enda mening tämligen oväntat tar upp frågan om överrevisorerna vid väg- och vattenbyggnadsverket och föreslår en avveckling av denna institution. Statsrådet skriver bara: »Jag anser att ställning i detta sammanhang också bör tas till en avveckling av den återstående delen av överrevisorsinstitutionen inom statsförvaltningen, nämligen överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet.» Därmed är det alltså klart. I följande mening säges det hur det skall gå till: avvecklingen bör i samtliga fall ske då de nuvarande revisorernas mandatid löper ut. Den föreslagna avvecklingen av överrevisorerna vid de båda affärsdrivande verken, statens järnvägar och vattenfallsverket, blir däremot redovisad på ett helt annat och även godtagbart sätt. När det gäller dessa överrevisorer har nämligen dels 1956 års rationaliseringsutredning, dels utredningen om de statliga företagsformerna ganska utförligt behandlat deras ställning och även föreslagit en avveckling. Såväl SJ som vattenfallsverket har vidare haft tillfälle att yttra sig över denna fråga.

Ingendera av dessa omständigheter föreligger beträffande väg- och vattenbyggnadsverkets överrevisorer. De har inte, såvitt jag kunnat finna, varit föremål för någon utrednings uppmärksamhet, och från väg- och vattenbyggnadsverkets sida har inte heller något uttalande i frågan förekommit. Det har emellertid, sedan frågan nu på detta sätt aktualiserats, gjorts en del uttalanden, som tycks tyda på att man på det hållet gärna ser att överrevisorerna får fortsätta sin verksamhet.

I propositionen behandlas i förevarande avseende endast frågan om en revision av affärsverken; något annat är det alltså inte fråga om. Väg- och vatten-

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.

byggnadsverket är ju inte något affärsdrivande verk, och därför förefaller det vara berättigat att säga, att överrevisorererna vid detta verk kommit med i statsrådets förslag mera av en tillfällighet. Dessa överrevisorerers ställning och arbetsuppgifter bör närmare prövas, innan riksdagen fattar ett beslut om deras avveckling. Redan detta är efter vad jag kan finna ett tillräckligt skäl för att avslå propositionen på denna punkt. Läger man därtill de skäl som har anförts av herr Boman för denna revisorsinstitutionens bibehållande, anser jag att det finns all anledning att stödja utskottets reservanter.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till den vid statsutskottets utlåtande nr 14 fogade reservationen nr 2.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! I propositionen föreslås bland annat förlängning av sekretessskyddet för affärsverken från två till fem år. Det rör sig om en provisorisk förlängning i avvaktan på offentlighetskommitténs slutförande av sitt arbete. Man frågar sig, om det verkligen är så bråttom som det här förefaller att vara. Förslaget hänvisar till företagsformsutredningens tankegångar. Denna utredning har förebringat skäl både för och emot en sådan förlängning. Utredningen säger att det är omöjligt att säkert bedöma hur offentligheten påverkar avtalen i upphandlingsärenden. Utredningen betonar att en avvägning mellan offentlighet och sekretess — vilket framgått av förarbetena till sekretesslagen — visat sig vara, som det heter, synnerligen vanskligh. Trots denna »vansklighet» anser utredningen, att »betydande inskränkningar i offentligheten» kan försvaras. Det är ju ett egendomligt uttalande mot bakgrunden av utredningens eget resonemang, vilket jag nyss berörde. Denna positiva inställning till förslaget får emellertid en viss förklaring. Utredningen förordar, såvitt jag förstår, en viss försiktighet. Utredningen talar om en förlängning »i de fall då erfarenhe-

terna på något område skulle ge vid handen, att offentligheten länder till allvarligt förfång för det allmänna eller för enskildas berättigade ekonomiska intressen». Man frågar sig, om departementschefen är lika försiktig i propositionen beträffande begränsningen.

Jag är, herr talman, fullt på det klara med att denna fråga skall ytterligare prövas, men jag tycker att det vore tacknämligt, om man gjorde prövningen så, att inte räckvidden bleve för stor.

Flera remissinstanser har avstyrkt förslaget. Sveriges industriförbund t. ex. hänvisar till utredningens konstaterande av att det är svårbedömt, huruvida offentlighetsprincipens tillämpning vid upphandlingar medför vinst eller förlust för verken på längre sikt. Även flera av våra handelskammare avstyrker förslaget. Stockholms handelskammare säger således, att behovet av offentlig kontroll är särskilt framträdande, där stora ekonomiska intressen står på spel, och betonar, att »maktmissbruk och obehörigt gynnande av enskilda kan beivras», alltså via större offentlighet. Handelskammaren hänvisar till att utredningen åberopat vissa uttalanden av dåvarande departementschefen vid tillkomsten av sekretesslagen. Vederbörande departementschef framhöll, att vissa olägenheter skulle kunna uppkomma för stat eller kommun genom offentligblivandet redan efter två år, men utredningen talar inte om att samma departementschef också gjorde följande uttalande: »Men skulle tiden förlängas, torde den kontroll som offentligheten är avsedd att medföra alltför mycket förlora i effektivitet.» Det tycker jag också att man kunde ha citerat.

Den arbetande offentlighetskommittén ifrågasätter också i sitt yttrande, om det kan vara lämpligt att nu företa en ändring, och föreslår att frågan överlämnas till kommittén, där den rätteligen hör hemma. Här i huset är vi ju knappast vana att föregripa en sittande utredning — åtminstone får stackars motionärer gång på gång lära sig att sådant är olämpligt, och man känner det

Ang. avveckling av överrevisorsinstitutionen vid väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.

närmast som om man hade trampat i klaveret, när man väcker motioner som visar sig beröra en sittande utrednings kompetensområde. Också rent praktiskt sett vore det lämpligt att man dröjde litet på steget. När offentlighetskommitténs betänkande är färdigt får vi ju klarare överblick över hela fältet och kan då på ett helt annat sätt än nu väga skälen för och emot.

Med detta har jag inte velat säga att det är oriktigt att förlänga sekretessstiden, herr talman, men jag har ansett det olämpligt att föregripa en utredning som har att behandla just detta problem. Av det skälet ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! De spörsmål som nu diskuteras hänger ju samman med en hel rad frågor om rationalisering av vissa statliga verk och deras arbetsformer, där riksdagen under de senaste åren tagit ställning i viss riktning. Utskottet har i stort sett varit ense om det som nu föreslås. Endast i två punkter har meningarna varit delade.

Den ena gäller en provisorisk förlängning av sekretesskyddet från två till fem år, som fröken Andersson nu har talat om. Förlängningen motiveras ju med att affärsverken genom den skulle få större möjligheter och bättre förutsättningar att driva sin verksamhet på ett mer affärsmässigt sätt. Statsrådet har tagit fasta på offentlighetskommitténs uttalande att en provisorisk lösning genom förlängning av sekretesskyddet inte skulle bli till hinder för en definitiv lösning, när offentlighetskommittén en gång framlägger sitt förslag. Statsrådet har gått på den vägen, och utskottets majoritet har delat hans mening.

Den andra punkten gäller avskaffandet av överrevisorsinstitutionen vid affärsverken. Herr Boman har klarlagt vad överrevisorerna inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sysslar med och vilken betydelse de har. Allt detta har vi nog inom utskottet varit överens om,

men riksdagen beslöt ju år 1960 att rationalisera vissa statliga verk och biföll förslaget om riksrevisionsverket, som skulle syssla med bl. a. dessa ting. Här sker alltså ingenting annat än att man överför arbetsuppgifterna från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens överrevisorer till riksrevisionsverket, som torde ha samma förutsättningar att fullgöra dessa uppgifter som de nuvarande överrevisorerna. När man år 1960 beslöt en omläggning för att rationalisera verksamheten på detta område, kan det väl inte vara riktigt att man i dag beslutar att även ha kvar det gamla systemet; i så fall har man väl ändå förlorat siktet vad det gäller rationaliseringen. Därför har utskottets majoritet tillstyrkt statsrådets förslag även på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande på alla punkter.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande utskottets motivering.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av godkännande av det förslag, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 65.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande motiveringen, anförde nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas oförändrad, dels ock att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, som föreslagits i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 448) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 526), hade hemställts, dels att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, ur budgeten avföra

samtliga de anslagsposter, som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 1; dels att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, besluta, att samtliga de anslag som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 2 skulle vara obetecknade samt minskas med vardera en tiondedel av det föreslagna anslagsbeloppet; dels att anslag till Omkostnader hos diverse myndigheter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; dels att reservationsanslag till Diverse utgifter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, tredje, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att under de avförda anslagen föreliggande medelsbehov måtte i mån av medeltillgång tillgodoses inom ramen för varje huvudtitels här ifrågavarande anslag; dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av de administrativa reglerna beträffande omkostnadsanslag, att dessa såsom maximerade totalbelopp utan bindande specificering ställdes till vederbörande myndigheters förfogande; dels ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att vid varje budgetårs slut skulle till riksdagen lämnas en redovisning för användningen under förflutna budgetår av anslagen till Diverse utgifter och till Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 448 och II: 526 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Nilsson* i Göingegården och *Palm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 448 och II: 526,

1) godkänna i motionerna förordad överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter respektive Omkostnader hos di-

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

verse myndigheter, vilken överflyttning beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

2) godkänna i motionerna förordad ändring beträffande vissa angivna större omkostnadsanslag, vilken ändring beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

3) hos Kungl Maj:t hemställa, att efter utgången av varje budgetår skulle till riksdagen lämnas en redovisning för användningen under budgetåret av de i motionerna föreslagna anslagen till Diverse utgifter respektive Omkostnader hos diverse myndigheter.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Frågan om ändrad ordning för anslags uppförande i statsbudgeten har varit uppe vid varje riksdag sedan 1958. Jag kan inte räkna med att någon här skall tro att jag kommer med några originellare resonemang, men när både utskott och reservanter har fattat sig mycket kort under hänvisning till tidigare handlingar i ärendet, skall jag i alla fall tillåta mig att göra några små reflexioner i sammanhanget. Jag utgår nämligen ifrån att inte alltför många går tillbaka till de gamla handlingarna och där får ett intryck av ärendets beskaffenhet.

Det gäller ju, som för många är bekant, bl. a. överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter, vilket vi anser skulle medföra en minskning av medelsbehovet på cirka 10 procent. Vidare föreslås i motionerna en ändring beträffande vissa större omkostnadsanslag, och även här skulle besparing kunna uppstå. När vi talar om sakanslag avser vi anslag under 500 000 kronor. Dessa skulle sammanföras — föreslår vi — till ett s. k. klumpanslag under de olika huvudtitlarna. Beträffande personalanslagen ligger saken i viss mån annorlunda till, och de kommer att diskuteras i annat sammanhang.

Vi anser att den nu långt drivna specialiseringen av anslagen binder både

Kungl. Maj:t och verken i deras handlande. De många små anslagen är flera — menar vi — otidsenliga, när budgeten svällt ut så som nu är fallet. Den av oss föreslagna ordningen skulle kunna sprida behoven i tiden, och ställningstagandet skulle kunna bringas närmare användningstillfället. Samma resonemang gäller beträffande verkens anslag. Där skulle kunna vinnas en rationalisering och besparing, som jag redan har sagt. Men det har kommit anmärkningar på detta. Man säger att alla anslag inte kan minskas i samma grad. Somliga anslag — även om de är rätt små — är ganska viktiga för vissa enskilda eller korporationer, och man anser därför att den föreslagna ordningen inte vore lämplig.

Jag vill då betona att det i motionen — i motionerna bör jag väl säga — hänvisas till att vissa anslag kan nedskäras väsentligt och andra inte alls o. s. v. Det är alltså inte fråga om en likformig nedskärning. Omkostnadsanslagen — större eller mindre — är ju som bekant i regel förslagsbetecknade. Flertalet delposter är också högstbetecknade, vilket självfallet binder Kungl. Maj:t så att de inte kan användas efter växlande behov. Vi anser att dessa anslag bör bli obetecknade.

Så kommer den gamla fråga, som har stötts och blötts ganska mycket i detta sammanhang, nämligen frågan om huruvida riksdagens makt över medelsanvisningen skulle trädas för nära med en sådan ordning som vi har föreslagit. I motionen hänvisas till lösningar, genom vilka riksdagens inflytande i allt väsentligt skulle bibehållas. Bland annat föreslås ju att Kungl. Maj:t efter utgången av varje budgetår skall lämna riksdagen en redovisning för användningen av anslagen till Diverse utgifter. Riksdagens revisorer har ju också möjlighet — och skyldighet, kan jag säga — att förlöpande följa användningen av anslagen. Det är ett argument som gick bra att använda vid behandlingen av frågan om överrevisorerna. Då underströk utskottet att riksdagens revisorer ju hade möjlighet att se över det hela.

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Den metod som vi har förordat är ingalunda något nytt i budgetproblematiken. Den har använts utomlands, bl. a. i Storbritannien och Förenta Staterna, och såvitt jag vet har den fungerat mycket bra. I Sverige har metoden prövats inom kommunikationsverken, där den — fortfarande såvitt jag vet — också har fungerat bra. Motståndarna — alltså utskottsmajoriteten — är inte heller helt negativa till en sådan här anordning. Utskottet säger i det mera utförliga utlåtandet, till vilket kammarens ledamöter har hänvisats, att man bör ägna fortsatt uppmärksamhet åt frågan genom Kungl. Maj:ts försorg. I detta finns ju ett litet erkännande av att det ligger en del i det här i alla fall.

Utskottet har också under hänvisning till vad 1958 års besparingsutredning har sagt i frågan anfört att en sådan här omläggning av budgeten är så invecklad att närmare utredning behövs. Man frågar sig ju, om fortsatt uppmärksamhet skall ägnas åt frågan men frågan är så invecklad att en närmare utredning behövs: Varför föreslås då inte en närmare utredning? Vi har ingen anledning att göra det, ty vi yrkar direkt på en omläggning, men anser man att denna närmare utredning behövs, så — à la bonne heure — sätt i gång med en sådan! En dylik har inte kommit till stånd, trots att det var flera år sedan som utskottet anförde de här resonemangen.

Nu har emellertid — och det kan ju på sitt sätt vara hoppgivande — också författningsutredningen uppmärksammat dessa frågor, och jag kan inte annat än hoppas att det skall leda till ett positivt resultat. Med positivt resultat menar jag då självfallet det resultat som vi vill komma fram till.

Med dessa kortfattade anmärkningar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid med någon motivering i denna fråga. Den här frågan har, som fröken Andersson sade, diskuterats vid

varje riksdag sedan flera år tillbaka, och man har ju möjlighet att i föregående års protokoll ta del av de synpunkter som har redovisats från olika sidor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Andersson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken Andersson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 116;

Nej — 22.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivet, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1962/63;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde,

varvid utlåtandena nr 17, 18, 21 och 22 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för

Kungl. Maj:tt att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 3 mom. kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskratt;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av en av justitieombudsmannen gjord framställning angående åtgärder i syfte att trygga justitieombudsmannaämbetets behov av kvalificerad personal;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål;

nr 5, i anledning av väckt motion om utredning rörande sänkning av äkten-skapsåldern;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen

Ang. fortsatt giltighet av hembiträdeslagen

den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång;

nr 7, i anledning av väckt motion om införande av en övre åldersgräns för nämndemän; och

nr 8, i anledning av väckt motion om tidpunkten för avgivande av den årliga redogörelsen för handläggningen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av hembiträdeslagen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 december 1961 dagtecknad proposition, nr 11/1962, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga i propositionen infört förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Det i propositionen framlagda lagförslaget innebar, att hembiträdeslagen skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1965.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två till lagutskott hänvisade motioner, nr 171 i första kammaren av fröken *Nordström* och fru *Hamrin-Thorell* samt nr 209 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande,

hade hemställts, att riksdagen måtte besluta *dels* att hembiträdeslagen av den 30 juni 1944 skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1963, *dels ock* att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att nästa års riksdag måtte föreläggas förslag om arbetstidslag för hembiträden.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen — med avslag å motionerna I: 171 och II: 209 — måtte bifalla förevarande proposition, nr 11.

Reservation hade anmälts av fröken *Nordström*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! När det förslag som låg till grund för hembiträdeslagen 1944 diskuterades i en rad instanser och myndigheter här i landet, tjänstgjorde jag på arbetsmarknadskommissionen, och vi som hade arbetat ute på fältet, på arbetsförmedlingarna, och direkt sysslat med dessa frågor, var naturligtvis högst intresserade. Jag minns mycket väl hur diskussionen gick, hur man beklagade att man över huvud taget skulle behöva en lag, när det egentligen var en förhandlingsfråga, men vi var ju glada över att man över huvud taget gjorde något. Vi tyckte inte att en fritidslag var ett bra förslag, men vi accepterade det, ty vi visste att man inte kunde komma stort längre vid det tillfället.

Detta »inte bra-förslaget», har — visserligen med vissa förändringar men ändå — förlängts inte mindre än fem gånger, 1947, 1950, 1953, 1956 och 1959. Varje gång det varit aktuellt att byta ut fritidslagen mot en arbetstidslag har man tyckt att detta i och för sig var riktigt, men man har ändå varje gång kommit till den uppfattningen att frågan varit för tidigt väckt, att tidpunkten varit olämplig, att frågan inte varit tillräckligt utredd, eller också har man sagt att den skulle lösas i ett större sammanhang. Det sista säger man som bekant gärna när man vill skjuta ifrån sig en svår sak.

Ang. fortsatt giltighet av hembiträdeslagen

Redan 1947 sade andra lagutskottet, att utskottet ville att frågan skulle lösas så snart omständigheterna medgav, och man uttalade sig för en arbetstidslag.

Visst håller jag med om att hembiträdens arbetstidsfråga inte är en lätt sak att lösa, men den kan väl ändå inte vara så svår att man inte skulle kunna ta ställning på nära 20 år!

När departementschefen år 1959 påpekade att arbetsmarknadsrådet för hembiträdena alltsedan lagens tillkomst varit sådant att de ofta kunnat tillförsäkra sig bättre anställningsförmåner än lagen föreskrev, så vill jag inte riktigt hålla med honom. De unga flickorna, som kommer in i yrket för första gången, den utländska arbetskraften av olika kunnighetsgrader som vi fått, och alla praktikanter, som måste få »urfina» betyg för att komma in i barnsköterskeskolor, på seminarier och på andra vårdyrkesutbildningar, befinner sig i regel inte i ett sådant förhandlingsläge att de kan tillvarata sina egna intressen när de söka en anställning och skall träffa en uppgörelse. Jag skall villigt erkänna att de nog ofta — kanske till och med oftast — kan få hyggliga arbetstidsvillkor, men jag vet också att många trots att arbetsgivaren håller sig inom lagens ramar får långa arbetsdagar och långa arbetsveckor. De, som är mindre kunniga skall ha lägre lön, men de skall inte ha längre arbetstid än vi vanliga arbetstagare — den risken löper inte en svensk arbetstagare av i dag på andra områden.

Vi har inte med vår motion, i vilken vi begär ett års förlängning av hembiträdeslagen i stället för Kungl. Maj:ts förslag om en förlängning med tre år, velat göra ytterligare ett inlägg till förman för arbetstidslag — det är vi alla eniga om — men vi har velat ha en snabbare lösning, och det tror vi vore möjligt.

Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår i ett utlåtande, som förmodligen är skrivet förra året — det framgår inte av propositionen när det är avgivet — att lagen skall förlängas på ett år och att en särskild kommitté skall tillsättas för att gö-

ra en utredning. Arbetsmarknadsstyrelsen har väl inte tagit den tidsperioden alldeles ur luften. Styrelsen vet säkert vad man redan har för material, vad som skall utredas och hur det skall utredas.

Här säger visserligen departementschefen att något hinder inte bör föreligga för att en arbetstidslag skall kunna träda i kraft före treårsperiodens utgång, om resultatet av utredningens arbete skulle ge anledning därtill. Detta håller andra lagutskottet med om med ett understrykande av hur angeläget det är att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt, men jag tror för min del inte att vi får se den utredningen förrän om tre år, ty så mänskliga drag företer väl till och med en kommitté, att har man en respittid, utnyttjar man den.

Herr talman! Jag är inte så missnöjd med andra lagutskottets skrivning att jag har reserverat mig. Jag har nöjt mig med att skriva en blank reservation för att få tillfälle att ge uttryck för min otålighet, en otålighet som inte är född i går.

Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Eftersom fröken Nordström yrkade bifall till utskottets utlåtande, skulle jag i och för sig inte ha någon anledning att ta ordet. Vi är väl i stort sett överens om att det lämpligaste vore, om vi finge en arbetstidslag också för hembiträden, men vi har väl litet olika uppfattningar om möjligheterna att åstadkomma någonting som blir till större nytta än den nuvarande fritidslagen, beroende på de särskilda förhållanden som gäller för hembiträdena. Det är en kår i avtagande. Från att i det närmaste ha omfattat 200 000 personer vid den tidpunkt, då den nuvarande lagstiftningen kom till stånd, har den f. n. minskat till omkring 50 000 personer.

Inom utskottet är vi också helt på det klara med att all den arbetskraft, som

Ang. fortsatt giltighet av jordförvärvslagen

kommer utifrån för att fylla de luckor som finns på detta område, inte har den utbildning som erfordras i ett svenskt hem. På grund av språksvårigheterna har den utländska arbetskraften väl också vissa besvärligheter när det gäller att hävda sin rätt eller att känna den nu gällande lagen, som ger dem vissa rättigheter i fråga om fritid, men om det blir annorlunda, därest en arbetstidslag genomföres, är väl inte alldeles säkert, ty har denna arbetskraft svårigheter att hävda sin rätt enligt nuvarande lagstiftning, blir det väl inte lättare för den att göra det, även om det genomföres en lagstiftning, som är mera detaljerad i sina bestämmelser än den nuvarande.

Utskottet har emellertid uttalat sig för att den nuvarande fritidslagen snarast möjligt avlöses av en arbetstidslagstiftning. Men jag vill för egen del säga att mina betänkligheter inte avser i första hand svårigheterna att tillämpa lagen, om vi får en sådan arbetstidslag, utan mina betänkligheter avser närmast att vi får en lagstiftning som så långt möjligt kan anknytas till den arbetslagstiftning vi har för arbetsmarknaden i övrigt. Den lagstiftningen innehåller vissa bestämmelser om arbetstidens längd, om när arbetet skall påbörjas och avslutas, om raster och om annat som sammanhänger med arbetstiden. Jag tror inte att man vinner så värst mycket, om man får göra alltför stora avsteg från denna lagstiftning. Jag tror att kammarens ledamöter väl förstår svårigheterna att kontrollera, i vilken utsträckning lagen tillämpas på ett område, där förhållandena är sådana som de är inom hemarbetet. Råder det ett gott förhållande, ordnas väl både fritid och arbetstid på ett tillfredsställande sätt mellan husmor och hembiträde; är det svårt för vederbörande att samarbeta, blir det väl kanske lätt tvister om lagens innebörd och den rätt lagen ger både arbetsgivaren och den anställda i detta avseende.

Men, herr talman, vi är överens om att så snart förutsättningarna föreligger, bör den nuvarande lagstiftningen avlösas av en arbetstidsreglerande lag. Svårigheterna att tillämpa den och de be-

svärligheter, som den i övrigt kan medföra, får vi väl tala om, när vi en gång får en sådan lag.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Herr Strand och jag skall väl inte bli oense just i denna fråga, när vi är eniga i sak, men en sak vill jag bemöta i hans anförande. Herr Strand sade att hembiträdena förmodligen inte kommer att lättare kunna hävda sin rätt vid genomförandet av en arbetstidslag än enligt nu gällande fritidslag. Läget är väl nu så att man för att få det någorlunda drägligt i yrket måste kunna hävda mer än sin minimirätt och det är väl det vi vill komma ifrån.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1961 vid dess fyrtiofemte sammanträde fattade beslut, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av jordförvärvslagen

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen) dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 3 januari 1962 dagtecknad proposition, nr 16, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksda-

Ang. fortsatt giltighet av jordförvärvslagen

gen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle jordförvärvslagen äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1963.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat en i anledning av propositionen väckt motion nr 519 i första kammaren av herr *Isacson*, i vilken motion hemställts, att den nuvarande jordförvärvslagen måtte förlängas intill utgången av år 1965.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 519 bifalla förevarande proposition.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag har väckt en motion i anledning av den kungl. proposition som nu behandlas. Motivet härtill var helt enkelt att lagen enligt min mening borde förlängas mer än det år som jordbruksministern hade föreslagit. Motivet är inte att jag är en speciell anhängare av jordförvärvslagen utan enbart mycket praktiska skäl.

Som jordbruksministern anfört har han begärt förlängning av lagen till följd av att han inte hinner framlägga en proposition på grundval av det lagförslag i ämnet, som har framlagts och som nu är under remissbehandling. Han har alltså begärt en förlängning av nuvarande jordförvärvslag i ren tidsnöd. Lagutskottet har naturligtvis inte tagit någon som helst hänsyn till min motion utan avvisat den. Jag har inte väntat något annat, men det kan vara värt att göra ett par påpekanden i detta sammanhang, som kanske kan vara av intresse för framtiden.

I maj 1958 tillkallades en kungl. kommitté för att utreda frågan om jordförvärvslagens fortsatta tillämpning och för att göra en översyn av denna lag och av bolagsförbudslagen. Utredningen, den s. k. jordlagsutredningen, framlade sitt betänkande i augusti 1961, och detta är,

som sagt, nu ute på remiss. De remissvar, som inströmmat, har givit vid handen, att man på många punkter är mycket tveksam om det nya lagförslaget.

Sedan jordlagsutredningen tillsattes år 1958 har det också hänt en del. År 1960 tillsattes en jordbruksutredning, 1960 års jordbruksutredning, som enligt sina direktiv bl. a. skall granska nuvarande jordförvärvslagstiftning. Utredningen har också tagit upp denna del av utredningsuppdraget. Vidare har frågan om EEC och jordbrukets ställning vid en anslutning till Europamarknaden kommit in i debatten. Enligt min mening är det av jordlagsutredningen framlagda nya lagförslaget så utformat, att det skulle bli mycket svårt att anpassa till den blivande Europamarknaden. En lag bör också innehålla otvetydiga bestämmelser, men så är inte fallet i det framlagda lagförslaget. Där för man t. ex. in sådana begrepp som »avfolkningsbygder» i diskussionen. Man kan tvista om vad som menas härmed, men man har en känsla av att man talar om en speciell lag för ett speciellt område. Man frågar sig om det är fråga om en »vildmarkslag» eller dylikt.

Den nuvarande jordförvärvslagen har fått en i många avseenden liberal tillämpning på ett sätt, som varit till belåtenhet för de allra flesta. Skall man nu ersätta denna lag med en annan lag, som kanske efter några år får utbytas mot ytterligare en ny lag, sedan 1960 års jordbruksutredning har framlagt sina förslag? Med tanke på EEC-frågan och den pågående jordbruksutredningen bör man enligt min mening bespara jordbruksministern att framlägga en proposition i detta ämne, till dess 1960 års jordbruksutredning har framlagt sina synpunkter i frågan.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Eftersom herr Isacson inte ställde något yrkande, kan jag fatta mig mycket kort.

Anledningen till det i propositionen nr 16 framlagda lagförslaget är att den

Ang. bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin

nya lag, som är under utarbetande, har blivit fördröjd. Det gäller därför nu endast en kort förlängning av gällande lagstiftning på området. Utskottet har till följd härav, som framhållits i utlåtandet, inte haft någon anledning att i sak ta ställning till jordförvärvslagen, utan utskottet har menat, att i förevarande läge bör gällande lag förlängas, och sedan får riksdagen ju tillfälle att ta ställning till hela sakfrågan, då det nya lagförslaget förelägges.

Att i den situation som nu föreligger förlänga den gällande lagen till 1965 förefaller mig fullkomligt orimligt, och jag kan mycket väl förstå att motionären från början har utgått ifrån att hans motion inte skulle kunna bifallas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin.

Genom en den 29 december 1961 dagtecknad proposition, nr 26 år 1962, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts förslagit riksdagen att antaga i propositionen infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin.

I propositionen hade förslagits, att det bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin, som skedde enligt den så kallade bipestförordningen, tills vidare skulle koncentreras på sjukdomen ame-

rikansk yngelröta (även kallad täckt yngelröta, nymfpest eller bipest). Vidare hade förslagits, att hushållningssällskapen skulle engageras i sjukdomsbekämpandet och att lantbruksstyrelsen skulle övertaga de uppgifter, som enligt förordningen nu tillkomme lantbruks-högskolan och statens lantbruksförsök. Huvudansvaret för att erforderliga bekämpningsåtgärder komme till stånd skulle enligt förslaget överflyttas från biodlarna till de tillsyningsmän som utsågs enligt förordningen. Särskilda bestämmelser hade förordats om så kallade vilda bisamhällen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av den proposition som här föreligger. Jag vill betona att det är av stort intresse att vi får lagstiftning om en organisation som hindrar skadegörelse genom spridning av smittsamma sjukdomar. Jag tror detta är av stor betydelse inte minst för de många små biodlarna över hela landet. Men biodlingen är numera inte bara en angelägenhet för de mindre odlarna, utan det förekommer i stor utsträckning vad man nästan skulle kunna karakterisera som stordrift. Tidigare var det mera fråga om en husbehovsodling med ett fåtal bikupor, men Sveriges största biodlare har nu 1 500 samhällen; att en biodlare har 200—300 bisamhällen är inte ovanligt, och det blir allt vanligare att en biodlare har ett hundratal samhällen.

Dessa storbiodlare har inte alla sina bisamhällen på en plats, utan flyttar dem. På våren söker de kanske tillgodogöra sig rapsens blomning. Sedan är det av stor betydelse inte bara för biodlingen utan även för frösättningen att biodlarna kan flytta sina samhällen exempelvis till närheten av klövervallarna när klövern blommar.

Dessa biodlare har det allra största intresse av att smittsamma bisjukdomar

Ang. bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin

inte sprids, och det är uppenbart att de kan representera särskild sakkunskap därom. Propositionen förutsätter att dispenser skall kunna erhållas, och man vill överlåta åt tillsyningsmannen i området att avgöra, om dispens skall kunna lämnas. Ur flera synpunkter är det kanske inte alltid så lämpligt. Om jordbruksministern hade varit närvarande här när sådana bagateller som jordförvärvslagen och biodlingen behandlas, skulle jag vädja till honom att beakta denna känsliga sak. När man inte vill ha tillsyningsmän för alla län, såsom utredningsmannen har föreslagit, skulle man dock kunna tänka sig att hushållningssällskapen skulle få bemyndigande att efter prövning lämna dispens från bestämmelserna. Ofta ligger de olika bisamhällena inom olika områden, och då uppstår det onödigt trassel.

Jag ber att få understryka betydelsen av att man inte binder verksamheten alltför hårt i byråkratiska former, utan försöker se till att hushållningssällskapen får möjlighet antingen att direkt ge dispens eller att lämna en rekommendation som möjliggör och tryggar dispens för en odlare som anses kompetent att klara av de här sakerna själv.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag tror inte att man behöver hysa några farhågor för att den förordning, som vi nu behandlar, kommer att medföra några byråkratiska olägenheter. Jag är fullt överens med herr Nilsson om att mycket av det arbete, som nu pågår och som kommer att bli ännu intensivare, exempelvis till följd av de flyttande bisamhällena, kommer att kräva en stor uppmärksamhet, så att biskötelsen i sin helhet verkligen utformas på ett sätt, som inte bara är biodlarna utan också jordbruket till fromma. Det är ju framför allt jordbruket, som gör de stora vinsterna av biodlingen. Om man i framtiden har uppmärksamheten riktad på de åtgärder, som vidtages, kommer man att kunna samla erfarenheter, vilka sedan lätt kan omsättas i eventuella mo-

difikationer av den förordning som nu är före.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utskottets ärade ordförande för det uttalande han nyss gjorde. Jag hoppas att kammaren inte fattar det som någon sidovördnad, om jag samtidigt menar, att det skulle ha varit mig ännu kärare, om departementschefen gjort ett motsvarande uttalande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av motioner angående avstängning av skogsbilväg;

nr 4, i anledning av motioner rörande viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon;

nr 5, i anledning av motion om upphävande av 23 § jaktlagen; och

nr 6, i anledning av motioner rörande införande av interimistiska körkort.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronoegendom; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från betalningsskyldighet till kronan,

varvid utlåtandet nr 2 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 1 november 1961 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 180, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, *dels ock* godkänna av föredragande departementschefen förordade principer för uppgörande av planer för kommunindelning. Sedermera hade riksdagen beslutat uppskjuta behandlingen av propositionen till 1962 års riksdag.

I propositionen hade föreslagits, att en översyn av rikets indelning i borgerliga kommuner skulle göras efter vissa angivna riktlinjer.

En grundläggande princip vore, att de nya kommunerna skulle utgöras av näringsgeografiskt sammanhängande regioner, om icke särskilda förhållanden föranledde undantag. Invånarantalet bleve därvid i många fall av endast sekundär betydelse. Som riktpunkt angäves dock, att kommuner borde hava minst 8 000 invånare år 1975.

För varje län skulle länsstyrelsen efter samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet upprätta förslag till plan för länets indelning i kommuner. Planen skulle fastställas av Kungl. Maj:t. I första hand skulle planeringen gå ut på att sammanföra hela nuvarande kommuner till kommunblock av lämplig sammansättning för att bilda nya kommuner. Om en avgjort bättre lösning vunnos genom att någon kommun delades, borde detta kunna planeras, varvid dock församlingsgränser skulle följas. Länsgränser och andra indelningsgränser borde icke hindra att planeringen gjordes på det

med hänsyn till kommunerna mest ändamålsenliga sättet. Samordning med övriga indelningar avsåges komma till stånd genom att dessa anpassades till kommunindelningen.

Planerna förutsattes bliva vägledande för kommande ansökningar om sammanläggning av kommuner och även för det interkommunala samarbetets inriktning. En samarbetsnämnd inom varje kommunblock förväntades komma att bildas på kommunernas eget initiativ eller vid behov på initiativ av länsstyrelsen.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning hade följande lydelse:

»Härigenom förordnas, att i lagen den 13 juni 1919 om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skall införas en ny paragraf, betecknad 2 a §, av nedan angiven lydelse.

2 a §.

För varje län skall finnas en av Konungen fastställd plan, som utvisar den med hänsyn till befolkningsförhållandena och den ekonomiska utvecklingen ävensom de kommunala förvaltningsuppgifternas omfattning och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt lämpligaste indelningen av länet i kommuner.

Förslag till sådan plan eller ändring därav upprättas av länsstyrelsen efter samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet. Länsstyrelsen skall bereda kommunerna och landstingets förvaltningsutskott tillfälle att inom tre månader inkomma med yttrande över förslaget och efter utgången av denna frist översända förslaget jämte övriga handlingar i ärendet till Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Förslag som avses i 2 a § skall, i den mån Konungen icke förordnar annat, av länsstyrelsen första

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gången översändas till Konungen senast den 31 december 1962.»

I samband med propositionen hade utskottet förehåft följande i anledning av propositionen vid 1961 års riksdag väckta, till utskottet hänvisade motioner, vilkas behandling uppskjutits till 1962 års riksdag, nämligen:

motionerna inom första kammaren nr 708, av herr Edström, nr 709, av herr Spetz, nr 710, av herr Wärnberg, nr 713, av herr Andersson, Axel Johannes, m. fl.,

nr 714, av herr Hagberg m. fl., och nr 715, av herr Johansson, Ivar, m. fl., såvitt denna motion avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden, ävensom

motionerna inom andra kammaren nr 853, av herr Nelander, nr 854, av herr Nyberg m. fl., nr 857, av herr Berg, nr 858, av herr Hamrin i Kalmar m. fl.,

nr 859, av herr Heckscher m. fl., och nr 860, av herr Hansson i Skegrie m. fl., såvitt denna motion avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden.

I samband med propositionen hade utskottet jämväl förehåft följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de vid 1961 års riksdags vårsession väckta motionerna nr 14 inom första kammaren, av herr Ferdinand Nilsson m. fl., och nr 24 inom andra kammaren, av herr Svensson i Vä m. fl., vilkas behandling likaledes uppskjutits till 1962 års riksdag,

dels ock de vid 1962 års riksdag väckta

motionerna inom första kammaren nr 244, av herr Nilsson, Yngve, nr 246, av herrar Öhman och Lager, samt

nr 385, av herr Kaijser, ävensom motionerna inom andra kammaren nr 247, av herrar Nilsson i Bästekille och Turesson, samt

nr 299, av herr Hagberg m. fl. I de likalydande motionerna I: 14 och II: 24 hade anhållits, att riksdagen måt-

te i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, dels att den vid tidpunkten för motionernas väckande pågående utredningen om ändrad kommunindelning måtte erhålla i uppdrag att även förutsättningslöst ompröva fördelningen av uppgifter mellan stat, landsting och primärkommuner under särskilt beaktande av uppgifter som lämpligen borde överflyttas från primärkommuner till staten, eventuellt landstinget, och dels att i avvaktan på fastställande av de kommunala uppgifternas omfattning måtte med långsiktig planering för kommunala indelningsändringar anstå, då införande av enhetsskolans högstadium enligt statsmakternas intentioner som regel icke erfordrade ändring av kommunindelningen och även i övrigt anledning till forcering av sådan planläggning icke torde föreligga.

I de likalydande motionerna I: 244 och II: 247 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta uppskjuta frågan om en översyn av rikets indelning i primärkommuner tills större klarhet vunnits i ännu ej avgjorda eller utredda frågor, vilka vore av vital betydelse för en ny kommunindelning.

I de likalydande motionerna I: 246 och II: 299 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om ökat medborgarinflytande över den kommunala verksamheten genom val av stadsdels- respektive kommunaldelsråd och inkomma med härav föranledda preciserade förslag, även inefattande nödvändiga förändringar av gällande kommunallag.

I motionen I: 385 hade föreslagits, att riksdagen för sin del skulle antaga en fristående författning av kommunallags natur, som dels reglerade den ordning i vilken områden, vilka ur geografiska, näringsgeografiska och andra synpunkter lämpade sig som territoriellt underlag för nya kommuner, borde fastställas, dels bemyndigade kommuner tillhörande dylika områden att tillsätta samarbetsnämnder av i motionen angivet slag.

I de likalydande motionerna I: 708 och II: 853 hade anhållits, att riksdagen

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vid sitt ställningstagande till propositionen måtte beakta i motionerna anförda synpunkter angående storleken av minsta befolkningsunderlaget för kommunblocken, lokaliseringens politikens inriktning samt länsstyrelsernas samråd med andra myndigheter vid planeringsarbetet.

I de likalydande motionerna I:709 och II:854 hade hemställts, att riksdagen måtte 1) avslå propositionen, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående en lämplig fördelning av olika huvudmannaskap mellan stat, landsting och kommuner och att i samband därmed även en översyn måtte göras av landstingens organisation samt 3) uttala, att frågan om en ny kommunindelning borde tagas upp till förnyat övervägande efter det att den under 2) begärda utredningen verkställts och förantlett beslut.

I motionen I:710 hade yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle besluta uttala, att några påtryckningsåtgärder från statsmakternas sida ej borde vidtagas i syfte att inskränka frivilligheten vid inträde i såväl nya kommunbildningar som samarbetsnämnder.

I de likalydande motionerna I:713 och II:858 hade föreslagits, 1) att riksdagen vid sin behandling av propositionen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en sådan översyn av de lagar och andra bestämmelser, som reglerade den kommunala verksamheten, att en anpassning skedde till de nya förhållanden som komme att gälla efter en revision av rikets indelning i primärkommuner, 2) att den i övergångsbestämmelserna till 2 a § angivna datumgränsen den 31 december 1962 skulle förskjutas så mycket, att länsstyrelserna finge tillräcklig tid att förarbeta och färdigställa indelningsplanerna samt att riksdagen skulle uttala, att dispensgivningen från datumgränsen borde tillämpas med generositet samt 3) att riksdagen i denna skrivelse även skulle giva till känna vad som i övrigt anförts i motionerna beträffande åtgärder, ägnade att inom ramen för en ny kommunin-

delning skapa förutsättningar för en effektivt fungerande kommunal självstyrelse med bevarat och förstärkt medborgarinflytande i fråga om kommunens angelägenheter.

I de likalydande motionerna I:714 och II:859 hade hemställts,

A. att riksdagen måtte

1. antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändringen att 2 a § erhöles följande lydelse:

»För varje län skall finnas en av länsstyrelsen fastställd plan, som utvisar den med hänsyn till befolkningsförhållandena och den ekonomiska utvecklingen ävensom de kommunala förvaltningsuppgifternas omfattning och beskaffenhet samt förhållandena i övrigt lämpligaste indelningen av länet i kommuner. Där särskilda skäl tala för att enskilda kommuner ej lämpligen böra infogas i ett regionområde, skall hänsyn härtill tagas. Vidare skall iakttagas, att landsbygdsområden såvitt möjligt böra sammanföras med varandra kring mindre tätorter och icke annat än i särskilda fall läggas samman med större städer.

Innan förslag till sådan plan eller ändring därav upprättas av länsstyrelsen, skall denna hava samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunindelningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet. Länsstyrelsen skall före fastställandet bereda kommunerna och landstingens förvaltningsutskott tillfälle att inom 3 månader inkomma med yttrande över förslaget.»

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande vilka förvaltningsuppgifter, som kunde och borde avlyftas primärkommunerna;

b) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från principen att kommunerna ej skulle belastas med kostnader över vilka de ej hade någon bestämmanderätt, snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framläg-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ga förslag om hur kostnaderna för förvaltningsuppgifterna skulle fördelas mellan stat, landsting och primärkommuner;

c) uttala, att enligt riksdagens mening Kungl. Maj:t icke borde för närvarande taga ställning till frågan, huruvida och när nya förslag skulle föreläggas riksdagen i kommunindelningsfrågan;

B. eller att, därest förslagen under A icke vunne bifall, riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180.

I de likalydande motionerna I: 715 och II: 860 hade anhållits, såvitt avsåge under punkterna I och II b) framställda yrkanden, att riksdagen måtte avslå propositionen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt utreda olika möjligheter till stärkande av den kommunala självstyrelsen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 180, måtte

a) för sin del antaga i propositionen framlagt lagförslag med den ändringen, att ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen erhöles nedanstående lydelse:

»Denna lag träder i kraft den 1 april 1962. Förslag som avses i 2 a § skall, i den mån Konungen icke förordnar annat, av länsstyrelsen första gången översändas till Konungen senast den 31 mars 1963.»;

b) godkänna de i utskottets motivering upptagna principerna för uppgörande av planer för kommunindelning;

2) att följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

a) I: 14 och II: 24,

b) I: 708 och II: 853,

c) I: 709 och II: 854,

d) I: 710,

e) I: 713 och II: 858,

f) I: 714 och II: 859,

g) I: 715 och II: 860, såvitt dessa av-

såge under punkterna I och II b) framställda yrkanden, samt

h) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

i) I: 244 och II: 247,

j) I: 246 och II: 299 samt

k) I: 385

måtte anses besvarade genom vad i utlåtandet anförts och hemställts.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Hamrin* i Jönköping, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180;

2) av herrar *Sveningsson*, *Virgin*, *Magnusson* i Tumhult och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A. 1) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om en ny kommunindelning måtte återupptagas när utredningar verkställets rörande fördelningen mellan stat, landsting och primärkommuner av förvaltningsuppgifterna och kostnaderna härför, när nu avslutat offentligt utredningsarbete angående polisväsendet, socialförsäkringarna och stadsdomstolarna föranlett riksdagens beslut samt när pågående offentligt utredningsarbete berörande ett flertal förhållanden med anknytning till kommunindelningsfrågan i huvudsak avslutats; eller

B. därest yrkandet under A. 1) ovan icke vunne riksdagens bifall

1) antaga det till propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändring av 2 a §, som yrkats i de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714, av herr *Hagberg m. fl.*, och II: 859, av herr *Heckscher m. fl.*;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt riksdagens mening ställning icke borde för närvarande tagas till frågan, huruvida och när nya förslag skulle

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

föreläggas riksdagen i kommunindelingsfrågan;

C. med bifall i ifrågavarande del till de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714, av herr Hagberg m. fl., och II: 859, av herr Heckscher m. fl., i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

1) att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande vilka förvaltningsuppgifter som kunde och borde avlyftas primärkommunerna;

2) att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från principen att kommunerna ej skulle belastas med kostnader över vilka de ej hade någon bestämmanderätt, snarast låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag om hur kostnaderna för förvaltningsuppgifterna skulle fördelas mellan stat, landsting och primärkommuner;

D. under förutsättning att yrkandet under A. 1) ovan bifölles

1) avslå följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

- a) I: 708 och II: 853,
- b) I: 710,
- c) I: 713 och II: 858,
- d) I: 714 och II: 859, samt
- e) II: 857,

dels ock den vid innevarande års riksdag väckta motionen

- f) I: 385,

såvitt dessa motioner avsåge yrkanden om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961;

2) anse följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

- a) I: 14 och II: 24,
- b) I: 708 och II: 853,
- c) I: 710,
- d) I: 713 och II: 858,
- e) I: 714 och II: 859,
- f) II: 857,
- g) I: 709 och II: 854, samt
- h) I: 715 och II: 860 [under punkterna I och II b) framställda yrkanden],

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

- i) I: 244 och II: 247,

j) I: 246 och II: 299, samt

k) I: 385,

såvitt dessa motioner icke avsåge yrkanden om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 180 år 1961, besvarade genom vad i reservationen anförts och hemställts;

E. under förutsättning att yrkandet under A. 1) ovan icke bifölles anse följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

- a) I: 14 och II: 24,
- b) I: 708 och II: 853,
- c) I: 709 och II: 854,
- d) I: 710,
- e) I: 713 och II: 858,
- f) I: 714 och II: 859,
- g) I: 715 och II: 860 [under punkterna I och II b) framställda yrkanden],

samt

h) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

- i) I: 244 och II: 247,
- j) I: 246 och II: 299, samt
- k) I: 385,

besvarade genom vad i reservationen anförts och hemställts;

3) av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Boo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 180, måtte

a) med bifall till motionerna I: 715 och II: 860 samt I: 709 och II: 854 till 1961 års riksdag, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, för sin del avslå det i propositionen framlagda lagförslaget;

b) godkänna de i reservationens motivering angivna principerna för frivilliga kommunsammanläggningar;

2) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 715 och II: 860 till 1961 års riksdag samt i anledning av motionerna I: 14 och II: 24 samt I: 709 och II: 854 till 1961 års riksdag, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt utreda

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

olika möjligheter till stärkande av den kommunala självstyrelsen;

3) att följande motioner, nämligen dels de vid 1961 års riksdag väckta motionerna

- a) I: 14 och II: 24,
- b) I: 708 och II: 853,
- c) I: 709 och II: 854,
- d) I: 710,
- e) I: 713 och II: 858,
- f) I: 714 och I: 859,
- g) II: 857,

dels ock de vid innevarande års riksdag väckta motionerna

- h) I: 244 och II: 247,
- i) I: 246 och II: 299, samt
- j) I: 385,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad reservanterna anfört och hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Den fråga, som vi i dag har att behandla och som är redovisad i konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, gäller planerandet av en ny kommun-sammanslagning. Det är en stor och betydelsefull och mycket uppmärksam-mad fråga. Vad som i dag kommer att beslutas, följes med ett stort intresse av kommunalmän framför allt ute i lands-bygdskommunerna men även av allmän-heten i dessa kommuner. Man frågar sig säkert på många håll i landet: Skall vår nuvarande kommun — i de flesta fall bara tio år gammal — försvinna igen in i ett större sammanhang?

Det beslut, som kommer att fattas, kommer att få den allra största betydelse i många bygder.

Behandlingen av föreliggande propo-sition, nr 180 till 1961 års riksdag, blev uppskjuten från i höstas till årets riks-dag. Jag kan inte annat än ha den upp-fattningen, att det inte är så litet orätt-vist, när man från inrikesministern och från regeringspartiet på sista tiden får höra, att det är de borgerliga partiernas ledare, som ensamma är orsaken till och har ansvaret för detta uppskov. Även

om ett önskemål från det hållet har framförts, så har man inte från rege-ringen och regeringspartiet motsatt sig detta. Det är väl ändå inte så vanligt att man godtar önskemål från oppositio-nen, så att det har funnits särskild an-ledning att återropa denna händelse.

Jag vet inte om man i konstitutions-utskottet har en mer än vanlig respekt för partiledarna, men i utskottet har det i varje fall inte förekommit någon de-batt eller votering om detta uppskov. Det är ändå utskottet som i första hand har att besluta om den saken. Uppsko-vet har skett, vill jag framhålla, helt i den gemensamma enighetens tecken.

För den fortsatta behandlingen av dessa frågor ute i kommunerna, i länen och i länsstyrelserna hade det varit av betydande värde om större enighet ha-de kunnat uppnås vid behandlingen i riksdagen av detta ärende. Jag ser inte denna fråga som en politisk fråga, utan mer som en lämplighetsfråga.

Jag har fattat situationen så, att på ett tidigare stadium var man från rege-ringspartiets sida inte ovillig till vissa kompromisser, om det kunde ha blivit ett fyrfaldigt samförstånd.

Orsaken till att enigheten inte blivit större än vad den är tror jag i mycket stor utsträckning ändå är att söka i det sätt, varpå frågan blivit behandlad in-nan den kom fram på riksdagens bord. Jag syftar här på den snabbutredning som skedde under senare delen av år 1960 och det försök som inrikesmini-tern gjorde att forcera igenom frågan med mycket kort remisstid, en remiss-tid som sedan måste förlängas. Dessa försök att forcera fram frågan för be-slut redan vid förra årets vårriksdag skapade en stor misstänksamhet mot he-la reformen. Den mycket starkt force-rade arbetstakt, som man här tillämpade och ännu har försökt att tillämpa, var enligt min mening olycklig. Inte brukar det vara en vanlig arbetsordning när man planerar en sådan här stor och genomgripande reform — frågan gäller ju en stor kommunal omdaning — att söka genomföra den i så hastigt tempo

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

som meningen var från början i detta fall.

Då det inte är mer än tio år sedan som den kommunindelning på landsbygden, som vi nu har, genomfördes, så borde man ha givit kommunalmännen ute i kommunerna bättre tid på sig att tänka över denna nya stora sammanläggning och centralisering av det kommunala arbetet. När man vid remissbehandlingen kunde konstatera att en så betydande del av kommunerna, mer än en tredjedel av alla kommuner som hade att avlämna yttrande över utredningsförslaget, ställde sig avvisande eller tveksamma och bara 47 procent av kommunerna tillstyrkte förslaget, borde man på allvar ha tänkt över om det inte hade varit bäst med ett uppskov med förverkligandet av denna stora plan för framtidens kommuner. Något som säkert alla är eniga om är att man ute i kommunerna inte vill bli störd med kommunsammanslagningar vart tionde år. Om 1952 års indelningsreform var misslyckad, så gäller det nu att se till att det inte blir ytterligare en misslyckad kommunindelningsreform.

Det var visserligen i de minsta avfolkningskommunerna, där man egentligen borde ha haft det största intresset för denna nya planering, som utredningen mötte det största motståndet, men motståndet var ändå över lag av betydande omfattning. Säkerligen kommer man i länsstyrelserna och även i inrikesdepartementet att få mycket kännning av det motstånd, som faktiskt finns överallt i landet mot en ny stor och genomgripande kommunindelningsreform. Detta motstånd kommer att finnas även hos många som har sitt politiska hemvist både inom det socialdemokratiska partiet och inom folkpartiet.

Här i riksdagen inser vi nog alla betydelsen och nödvändigheten av större kommunala enheter. I de många avfolkningskommunerna, där folkmängden minskar år efter år och där skatteunderlaget viker på ett sätt som man inte räknade med för 10—15 år sedan, måste kommunerna förr eller senare läggas samman till större enheter.

Jag kan för min del sträcka mig så långt att jag säger att jag är litet förvånad över att kommunalmännen i bygder, där man har en till synes svår kommunal tillvaro och hårt träffats av struktururomvandlingen, inte med större intresse har omfattat förslaget. Det är säkerligen inte för mycket sagt om jag här konstaterar att det tyvärr finns många kommuner där det framöver inte kommer att bli någon levande bygd, utan där i stället utvecklingen i bygden verkar mycket dyster.

Men de ansvariga kommunalmännen har inte alltid insett detta. De ser inte alltid utvecklingen sådan den är, utan de fortsätter att dra på kommunen stora kostnader och ökade skulder. De investerar, ledda av ett önsketänkande att utvecklingen som genom ett under skall vända och bli till fördel för den egna kommunen.

Ganska många kommuner har försökt att med skattebetalarnas pengar köpa skattekronor till kommunen. Jag åsyftar olika dyrbara experiment att med konstlade medel få industriföretag till en bygd. Den valuta man på sådant sätt har fått har sannerligen i många fall inte varit någon hårdvaluta.

Det är givet att alla kommuner bör föra en näringsvänlig kommunalpolitik, men när kommunerna själva t. ex. bygger industrilokaler och hyr ut dessa på tvivelaktiga villkor, har man gått utanför vad som bör vara en kommunal uppgift. Jag anser att kommunernas uppgift mera bör vara att lösa de kommunala problemen alltefter som dessa uppstår än att försöka dirigera näringslivets utveckling.

Många kommunalmän hänger kvar vid illusionen att näringsutvecklingen kan och kommer att ändras. Villigt skall dock erkännas att det även finns avfolkningsbygder där man inte överskattar framtidsmöjligheterna, och det är kanske det mest vanliga.

Även om det inte alltid varit sakligt riktiga skäl, som gjort att man avstyrkt kommunindelningsförslaget, så finns det ändå ett mycket starkt och kompakt motstånd, som borde ha respekterats. För-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

slaget har mött ett så starkt motstånd, att det kan föranleda mycket svåra slitningar ute på det lokala planet.

Mycket av en i dag oklar situation kunde ha klarnat på, kan man antaga, ett par år. Jag håller inte för otroligt att många nuvarande motståndare ganska snart kunde ha kommit till klarhet om att en större kommunal enhet är nödvändig om de hade fått tillfälle att ytterligare något år arbeta i lugn och ro i sitt kommunala arbete. Under tiden borde de utredningar ha skett och de beslut fattats i riksdagen, som vi angivit i vår reservation.

Kanske borde även länsgränserna ändras och justeras i en del fall, och detta borde ha skett före kommunreformen.

En fråga, som i detta sammanhang de senaste åren har diskuterats, är vilka framtida uppgifter som skall läggas på landstingen. Jag vill inte påstå att det skulle vara lämpligt att lägga över en större del av de primärkommunala uppgifterna på landstingskommunerna, och de sakkunniga har också motsatt sig detta.

Landstingskommunernas framtida uppgifter skall emellertid bli föremål för utredning, och säkert skulle det ha varit av värde om gränslinjerna varit klarare uppdragna mellan primär- och landstingskommunerna innan dagens beslut skall fattas.

Vi har vidare den stora debatt som pågår om vad som skall vara statens uppgift, vilka kostnader staten skall ta för den kommunala verksamheten. Att skillnaden skall vara så stor som den är mellan olika kommuner beträffande utgift per skattekrona när det gäller vissa kommunala uppgifter — det må sedan gälla skola, avgiften till folkpensioneringen eller något annat avsnitt — är oskäligt och orimligt.

I högerens partimotion har föreslagits, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag om vilka förvaltningsuppgifter som kan och bör avlyftas primärkommunerna. Att en sådan utredning kommer till stånd måste vara ytterligt angeläget.

Med det mycket stora allmänna skatteuttag som alla får vidkännas måste här ske en avvägning, på vilket sätt det än skall ske, så att kommunerna får ett mera jämt och lika skatteuttag än vad de för närvarande har. I annat fall kommer många bygder och många kommuner att gå en ännu dystrare och svårare framtid tillmötes. Man löser inga ekonomiska problem genom att lägga samman ett antal redan ekonomiskt svaga kommuner. Resurserna kommer härigenom inte att öka, utan resultatet blir endast ännu större ekonomiska bekymmer. Kommunerna har själva, ofta i tävlan med andra kommuner och med direktiv från staten, dragit på sig mycket stora utgifter under de senaste tio till tolv åren. Det är därför det har blivit en så svår fråga att få en rimlig och skälig kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna.

När beslutet nu skall fattas om principerna för framtidens kommuner, så lovar regeringen villigt, och utskottets majoritet ger samma löfte, att vad som skall hända och ske, det skall ske under frihet och frivillighet; något tvång skall inte komma i fråga.

Frihetens och frivillighetens ljuva sång har också besjungits under de senaste veckorna i den tidningspress, vars politiska uppfattning sammanfaller med utskottsmajoritetens. Men när regeringen ger löften om frihet och frivillighet har man orsak, efter den erfarenhet vi har, att vara misstänksamma om detta löfte kommer att infrias, och säkert kommer framöver mycket att skynta i bakgrunden, som kan betecknas som tvång.

Här skall visserligen inte i dag antagas någon ny tvångslag, men sedan beslutet om principerna bara är fattat kan man räkna med att inte heller friheten och frivilligheten blir så stora.

När cirka 250 kommuner har avstyrkt förslaget kommer länsstyrelserna nu att få den mindre angenäma uppgiften att mot dessa kommuners vilja — och säkert mångas därtill — lägga dessa kommuner till kommunblock som de inte vill tillhöra. Ett sådant tillvägagångssätt

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kan man omöjligt kalla för frihet. Det blir nära nog omöjligt för länsstyrelserna att göra upp förslag utan att i många fall gå efter sin egen uppfattning. Och sedan deras planer blivit fastställda av Kungl. Maj:t kommer möjligheterna och metoderna säkert att bli många när det gäller att påverka kommunerna, så att de småningom fogar sig efter länsstyrelsens och Kungl. Maj:ts uppfattning. Även om man aldrig så gärna vill markera förslagets frivilliga karaktär, i syfte att tillmötesgå de tveksamma, kommer avgörandet att i stor utsträckning — som vanligt är sedan principbeslut fattats — att ligga i myndigheternas händer.

Rent formellt skall det inte bli något tvång för kommunerna att delta i samarbetsnämnd. Men vilken ställning får den kommun, som ställer sig avvisande till att vara med i en kommunal samarbetsnämnd? Ja, kommuner som bildar samarbetsnämnd blir remissinstans även för den kommun som inte är med, när det gäller investeringar och andra angelägenheter där myndigheterna är berörda. Det blir sannerligen ingen fri och självständig ställning för den kommun, som har tänkt stå utanför detta s. k. frivilliga samarbete.

Högern har i sin partimotion yrkat på en del ändringar i den kungl. propositionen. Våra förslag har inte nämnvärt blivit beaktade vid utskottsbehandlingen. Det allra viktigaste skälet för oss att redovisa en mot utskottsmajoriteten avvikande mening är att de utredningar inte är genomförda vilka borde ha blivit verkställda. Framför allt borde det, som jag redan sagt, ha blivit klarlagt vilka uppgifter staten och landstingen skall svara för och vilka uppgifter kommunerna själva skall svara för.

Jag tror mig för högerpartiets vidkommande kunna lova, att vi inte skall partipolitiskt utnyttja frågan om ny kommunindelning. Därtill är den alltför ömtålig och betydelsefull. Vi anser endast att det hade varit lättare att nå resultat om man mera beaktat de riktlinjer vi angivit i vår partimotion. Detta skulle en-

ligt vår uppfattning ha blivit till gagn för det framtida kommunala arbetet.

Till slut vill jag, herr talman, i ett avseende komplettera de yrkanden vi framställt i vår reservation till utskottsutlåtandet. Vi hemställer där under B 1 att riksdagen skall antaga det förslag till lydelse av 2 a § lagen om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, vilket framfördes i våra vid 1961 års riksdag väckta partimotioner. Konstitutionsutskottet har för sin del godtagit den lydelse av paragrafen, som föreslås i proposition, men har velat skjuta på ikraftträdandet. Vi reser vanter har ingenting att invända mot utskottets yrkande i den senare delen, och för att inte något missförstånd skall behöva uppkomma i det avseendet hemställer jag, att yrkandet under punkten B 1 får följande lydelse: »antaga det till propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning med den ändring, att *dels* 2 a § erhåller den lydelse, som framgår av de vid 1961 års riksdag väckta likalydande motionerna nr I: 714 av herr Hagberg m. fl. och II: 859 av herr Hechscher m. fl., *dels* ikraftträdande- och övergångsbestämmelsen erhåller den lydelse, som framgår av utskottets hemställan».

Med denna komplettering yrkar jag, herr talman, bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 1.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i herr Sveningssons yttrande att denna fråga är mycket betydelsefull. Man har ju sagt att det nu presenterade förslaget till reform av kommunindelningen följer en frivilliglinje, men vi får inte glömma bort att det här ändå gäller att antaga principerna för en framtida kommunal indelning. Vad riksdagen nu beslutar kommer att bli avgörande för hur kommunalt samarbete och kommunal indelning i framtiden skall gestalta sig.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Kommunsammanslagningar har ju redan i betydande utsträckning ägt rum, efter 1952 års storkommunreform. Det visade sig att en del kommuner hade blivit för små, och man upptäckte snart att de nya enheterna inte kunde administreras på det rationella sätt som vi önskar; naturligtvis innebär inte detta, att det skulle vara uteslutet att kommuner med ett mindre befolkningsunderlag än 8 000 kan i många avseenden bedriva en rationell förvaltning.

Utskottsmajoriteten föreslår att centralorts- och regionprinciperna skall ligga till grund för en framtida kommunsammanslagning. I och för sig kan dessa principer te sig rationella och ändamålsenliga, men om de tillämpas generellt måste det med säkerhet uppstå svårigheter på många håll.

Statsrådet har ju också sagt, att dessa centralorter i första hand skall få förmånen av lokaliseringsspolitiska åtgärder, och man kan väl säga att det i långa stycken kommer att bli så, att centralorterna kommer att gynnas på ett särskilt sätt.

Invånarantalet 8 000 i de nya kommunerna får väl sägas vara ett i allra högsta grad tilläxat tal. Olika myndigheter har ju haft starkt divergerande uppfattningar om minimiunderlaget för en kommuns verksamhet. Om man går på centralorts- och regionprinciperna och dessutom fastställer ett minimum av 8 000 invånare för kommunerna år 1975, skulle detta innebära att inte mindre än en fjärdedel av landets kommuner, med uppskattningsvis 65 procent av landets befolkning, skulle komma att utgöras av kommuner med en folkmängd överstigande 27 000 invånare.

Naturligtvis kan de näringsgeografiska områdena i många fall vara lämpliga som enhet för en kommunal indelning. Det kan ha sitt värde, om man på så sätt kan sammanföra avfolkningsbygd och växande tätorter till väl balanserade enheter. Men om man uteslutande skall gå på centralorts- och regionprinciperna kommer säkerligen många svårigheter att uppstå, och man

kommer kanske snart underfund med vilka problem som detta skulle komma att medföra.

Centralorts- och regionsprinciperna kan enligt vår mening inte läggas till grund för en ny kommunal indelning. I stället måste den kommunala organisationen vara utformad inom ett näringsgeografiskt och ekonomiskt sammanhängande område med hänsyn till de lokala förhållandena och behoven. Det anser vi vara en princip som är betydligt säkrare och som i varje fall inte är så generell som den princip som utskottsmajoriteten har tillstyrkt.

Enligt de befolkningsprognoser, som ligger till grund för propositionen, räknar man med att vårt land år 1970 skall ha en folkmängd på 8,2 å 8,4 miljoner invånare. Man har också räknat med att inte mer än cirka 20 procent av landets befolkning skulle komma att bo på landsbygden. Vi som själva bor på landsbygden har ju klart för oss, att det sker en allt fortgående folkomflyttning. Men det är väl inte någon tvekan om att det skulle leda till en ännu starkare avfolkning från landsbygden, därest de nya centralorts- och regionsprinciperna skulle bli allenarådande. Vi är fullt medvetna om att glesbygden kommer att ytterligare avfolkas. Men många av oss är emellertid trots detta mycket förhoppningsfulla, om jag får använda det uttrycket. Tätorterna på den svenska landsbygden är, skulle jag vilja säga, en prydnad i många stycken för vårt land. De mindre tätorternas situation skulle säkerligen komma att bli bekymmersam, om de principer, som utskottets majoritet nu föreslår, skulle bli antagna; den skulle till och med bli mycket bekymmersam. Huruvida detta är en lycklig samhällsutveckling och en utveckling, som statsmakterna skall befrämja, är en fråga som i varje fall jag ställer mig mycket tveksam till. En sund samhällsutveckling är beroende av en mängd faktorer, men jag tror inte att någon skulle vilja säga att landsbygdsmiljön — om vi kunde få den accepterad i större utsträckning av dem som skall välja sin boplatz — i varje fall skulle

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

komma att medverka till att den sunda samhällsutvecklingen försämras.

Vi vet att det en gång i det stora landet i väster, Amerika, förekom en fullständig folkström mot de stora tätorterna. Men den tiden är nu förbi, och man kan väl säga att där numera råder en rent motsatt tendens; folk vill numera bo i en lugnare miljö.

Skälet till att man vill ändra på principerna för den kommunala indelningen har också sagts vara, att de ekonomiska resurserna för kommunerna inte räcker till. Detta är naturligtvis alldeles riktigt, men då är frågan, huruvida dessa nya principer i någon nämnvärd grad skulle kunna komma att förändra detta för närvarande mycket ogynnsamma förhållande.

Såvitt jag förstår, så är inte problemet just kommunens storlek, föreställningen att man skulle lyckas bättre genom att sammanföra stora områden är inte styrkt. Problemet ligger naturligtvis i skatteunderlaget, och det sammanhänger också, kan man säga, med människors utkomstmöjligheter och mycket annat. De stora skillnader vi har i den kommunala utdebiteringen medverkar på sitt sätt till den folkomflyttning som sker. Variationerna i den kommunala utdebiteringen är ju skrämmande stora. Det var ju ändå tänkt en gång att man med statsbidrag med skatteutjämnande effekt skulle kunna minska dessa skillnader. Tiden har gått och »effektiviteten» i statens bidragsgivning har på ett markant sätt lett dithän, att skillnaderna nu är större än vad de någonsin har varit.

Om man nu skulle göra så stora kommundanslagningar att man t. o. m. gjorde hela län till kommuner, så kvarstår denna skillnad på ett lika markant sätt. Vi vet att det finns landsting som har ett skatteunderlag på inte mindre än 51:77 per invånare, medan siffran för andra län ligger under 30 kronor — den lägsta siffran ligger vid 27 kronor och 3 öre. Vi som står bakom reservation nr 3 anser alltså, att det förslag som nu behandlas inte kommer att medföra någon särskilt stor skatteutjämnande effekt

utan att de skillnader som funnits kommer att kvarstå.

Man kan också nämna andra siffror. Variationerna är mycket stora vad beträffar möjligheterna att klara medborgarnas service på olika områden. Till medborgarnas service får man ändå hänföra både kommunernas kostnader för folkpensionering och inte minst kostnader för att ordna grundskolan för det uppväxande släktet. Vad beträffar skolan uppgår skillnaden till mellan en och sex kronor av den kommunala utdebiteringen. Skillnaden när det gäller folkpensionskostnaderna är mellan 30 öre och fem kronor.

Det är här, vi anser, det verkligt allvarliga ligger, alltså när det gäller att ekonomisera den service som kommunerna skall ge medborgarna. Härvidlag finns, såvitt vi förstår, ingen annan möjlighet än att man får besluta om en effektiv skatteutjämning, som ger de olika kommunerna i stort sett samma ekonomiska möjligheter att klara medborgarnas service.

Herr Sveningsson sade att det finns en rad utredningar som pågår eller som nyss är avslutade och som har nära samband med den fråga vi nu behandlar så är förhållandet att redan nu lägga fram principerna för den framtida kommunala indelningen anser vi reservanter inte vara riktigt. Vi vill gärna se vad man kommer fram till i den utredning, som tillsattes 1958 och som sysslar med den kommunala skatteutjämnningen. Det finns också utredningar som sysslar med lokalisering, och vi vill gärna också se en utredning tillkomma, som allvarligt tar upp frågan hur man skulle kunna fördela arbetsuppgifterna mellan stat, landsting och kommun för att ge medborgarna en god service. Denna fråga togs upp vid början av 1961 års riksdag i den motion som har beteckningen 14 i denna kammare. Man måste väl säga att det ligger mycket i detta, och änskönt vi reservanter inte har någon övertro, på att man skulle kunna lyfta så synnerligen mycket ifrån kommunerna, så måste ändå denna fråga prövas. Det kan hända att man på den vägen skul-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

le kunna åstadkomma något av mycket stort värde och som kan ändra på vår bedömning när det gäller att fastslå principer för den framtida kommunindelningen.

Vi tror också att ett övervägande i fråga om statsbidragsgivningen till kommunerna inte bara bör ske rörande det sätt, på vilket man skall kunna göra utjämnningen effektivare, utan att det även bör övervägas om man inte skall ändra på statsbidragsgivningen och utforma den efter något annat system. Vårt parti har på senare tid fört på tal denna som vi kallar grundbidragsprincip. Jag tror att såväl primärkommunerna som landstingen skulle få betydligt större frihet och större möjligheter och att vi skulle ha en känsla av att den kommunala självstyrelsen verkligen är en realitet, om man också kunde få ett övervägande som skulle kunna göras i samband med någonting annat, att få till stånd en i varje fall i princip ändrad statsbidragsgivning till kommunerna.

Herr talman! Här skulle vara mycket att säga ytterligare i denna fråga, men eftersom vår reservation, som är knuten till detta utlåtande och som är betecknad med nr 3, är tämligen utförlig, vill jag nu inskränka mig till att yrka bifall till densamma.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det förslag angående rikets indelning i borgerliga primärkommuner, som nu föreligger till riksdagens avgörande, har en sådan utformning att det borde avslås och inte komma till utförande. Det är framför allt två anmärkningar som kan riktas mot förslaget. För det första kommer det enligt min mening att på ett sätt, som är mycket allvarligt för den kommunala självstyrelsen, minska intresset för kommunala angelägenheter, och för det andra bygger det på otillräckliga utredningar och orealistiska bedömningar.

Jag vill redan från början deklarerar, att det både kan och bör förekomma kommunsammanslagningar. De förändringar som sker i samhället motiverar att det sker förändringar beträffande

kommunerna. Men alla synpunkter, som kan inverka, bör beaktas. Det anser jag inte har gjorts i detta fall.

Som den kommunala självstyrelsen nu är utformad är ett mycket stort antal personer engagerade i kommunalt arbete. Det skulle ha varit intressant, om man i någon av de utredningar som utförts hade gjort en jämförelse mellan större städer och landsbygd och konstaterat, hur många personer som procentuellt är engagerade i kommunal verksamhet. Man skulle nog ha funnit att skillnaderna är mycket stora, och att den kommunala självstyrelsen är något som borde bevaras.

Jag instämmer helt med utskottet då det ger en deklARATION som denna: »Den lugna inrikespolitiska utveckling, som kännetecknat förhållandena i vårt land i motsats till åtskilliga andra länder, torde i väsentlig mån få tillskrivas den förståelse för allmänna och enskilda behov samt den samförståndsanda och känsla av gemensamt ansvar för allmänt väl som självstyrelsen i kommunerna förmedlat till alla grupper av vårt folk. Enighet torde råda om att dessa värden icke får raseras.»

Jag är helt ense med utskottet på denna punkt. Detta har motiverat att vi inte har ansett att förslaget kan genomföras i den form det nu föreligger.

Frågan har varit föremål för en i vissa avseenden mycket intressant utredning, som många människor borde ta del av. Jag tror också att den är mycket läst och jag tror att särskilt kommunernas företrädare har studerat denna sak mycket mer ingående än de gjort när det gäller andra saker rörande kommunerna.

Jag vill särskilt peka på att en mycket väsentlig sak tappats bort i detta sammanhang. Det har aldrig utretts, vilka uppgifter kommunerna skall sköta, utan man har utgått ifrån att de nuvarande uppgifterna i dagens — som jag tidigare sade — mycket föränderliga samhälle alltid skall vara ungefär densamma. Det borde vara den första uppgiften att fastställa, vilka angelägenheter kommunerna skall sköta och vilken

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fördelningen skall vara mellan de ärenden som handläggs av staten, av landstingen och av kommunerna.

Departementschefen säger på ett ställe i propositionen: »Det synes då ganska klart att de uppgifter som i första hand bör läggas på kommunerna såsom bärare av denna självstyrelse är sådana som direkt påverkar miljö- och samhällsförhållanden i den egna bygden.»

Ja, det är ett riktmärke, som det vore gott om kommunerna skulle kunna följa. Men därigenom är det dock knappast klarlagt, vad kommunerna skall ha för uppgifter. Naturligtvis skulle man kunna skissera vissa riktlinjer för vad kommunerna bör syssla med. Då kan man i första hand fastställa, att det bör vara något som kommunen verkligen kan ha något inflytande på. Det kan ifrågasättas om ärenden, som helt beslutas i detta hus och där kommunen bara blir en institution som expedierar besluten, egentligen skall handläggas av kommunen. Åtgärder som är exakt lika för alla människor i hela landet behöver väl knappast handläggas av kommunerna. Olika former av utbetalningar till medborgarna vid viss ålder eller under vissa förutsättningar, som är precis lika överallt och inte har med skillnaderna i kommunerna att göra, borde inte heller skötas genom kommunernas försorg. Det finns å andra sidan ärenden, som kommunen ovedersägligen har ett mycket stort intresse av, t. ex. sådana som rör planering av bebyggelse och allt vad som därtill hör.

För att ange ett annat exempel så skulle man kunna diskutera, i vilken utsträckning skolans angelägenheter skulle falla på kommunen. Som vi vet har kommunerna en mycket beskuren beslutanderätt när det gäller skolan. Som bekant har också åtskilliga remissinstanser allvarligt diskuterat om hur det egentligen borde bli med kommunernas skötsel av skolans angelägenheter.

Det finns andra områden, där man med den reform som nu föreslås egentligen inte kan nå fram till några tillfredsställande lösningar. Jag hänvisar bl. a. till att det hävdats, att det för en

effektiv arbetsmarknadspolitik krävs mycket större områden än vad det här är tal om. Man menar att befolkningsunderlaget bör gå upp till 30 000 invånare. Det resultatet når vi dock inte även om vi får kommunerna större i någon mån genom det föreliggande förslaget.

Det har också påpekats här av herr Harald Pettersson, att det egentligen är ganska ovisst vilken storlek som skall fastställas för kommunerna. De indelningssakkunniga säger också sammanfattningsvis: »Av vad här sagts torde framgå att det med utgångspunkt från de särskilda förvaltningsuppgifter, som åvilar kommunerna, svårigen går att ange viss kommunstorlek som den lämpligaste. Det är t. o. m. vanskligt att försöka ange gränsen i fråga om det minsta befolkningsunderlag som bör föreligga i en kommun för att kommunens uppgifter skall kunna handhas på ett godtagbart sätt.»

Ändå har dessa sakkunniga utgått ifrån att arbetsuppgifterna skulle vara ungefär desamma som för närvarande. Men kräver man att det riktigt allsidigt skall fastställas, vilka kommunens arbetsuppgifter skall vara, kommer man i en allvarlig situation om man med utgångspunkt från dagens läge blir tvungen att fastställa hur stora kommunerna egentligen skall vara. Här har en del klargjorts i ett annat sammanhang. Kommunförbundskommittén, som avgav ett betänkande 1956, framhöll ju särskilt två saker som var iögonfallande för att en kommun skulle kunna fullgöra sina kommunala uppgifter. Det var skolväsendet och polisväsendet.

Nåväl, mycket tyder på att vi inte behöver bekymra oss för polisväsendet i detta fall. Därmed är denna stora del av problemet borta. Vad beträffar skolväsendet förekom, som jag tidigare framhållit, åtskilliga diskussioner om i vilken utsträckning kommunerna skall syssla med den uppgiften. Där står man ännu mera frågande för huruvida man är på tillräckligt fast grund för att fatta ett sådant beslut som riksdagen antagligen kommer att göra i dag.

Inte mindre än 170 kommuner har

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner föreslagit överflyttning av hela det obligatoriska skolväsendet eller av grundskolans högstadium till staten eller landstingskommunerna.

Vad som egentligen skall överlätas till staten och landstingen kan vara svårt att fastställa, och såväl utskottet som departementschefen har invändningar mot vissa överföringar till landstingen. Där nämner utskottet som exempel den aktuella diskussionen om polisväsendets förstatligande samt 1961 års riksdags beslut om provinsialläkarväsendets överförande till landstingen och den signalerade ändringen av huvudmannskapet för mentalsjukvården. Sedan konstaterar man både från departementschefens och utskottets sida, att det är sådana stora saker, som landstingen kommer att syssla med, att man inte anser att de skulle kunna ta hand om mera.

Detta är en synnerligen intressant synpunkt. Jag tycker att den på sätt och vis är mycket egendomlig. Om man skulle komma till uppfattningen, att landstingen är lämpade för en viss uppgift — kan man då motivera ett nej med att de har så mycket att göra redan nu, att de inte kan ta på sig mera? Skulle det inte vara mera logiskt att säga, att om en uppgift lämpar sig för landstingen, så borde man bygga ut deras verksamhetsfält?

Det skulle vara rätt intressant att få höra vad man skulle säga från regeringspartiets sida, när vi diskuterar en fråga om staten skall handha eller inte handha en viss verksamhet och vi stannar vid skilda uppfattningar, om vi skulle komma med argumentet att staten redan har så mycket att sköta om, att man inte kan överföra mer till den! Det kanske blir tillfälle att återkomma till detta senare. Jag anser att den motivering, som man fört fram, inte är bärande. Om en arbetsuppgift lämpar sig för landstingen, finns det möjlighet att bygga ut deras verksamhet.

Utredningar har visat — och jag vill understryka det — att det inte är klarlagt hur kommunerna egentligen skall arbeta, och det är väsentligt, som departementschefen har sagt att detta skall utredas. Det gäller den enhetliga typen

av primärkommuner. Han säger att en utredning bör göras rörande alla problem som sammanhänger därmed. Men ser vi på indelningssakkunnigas ställningstagande, så säger de att riksdagen som en första åtgärd bör beredas tillfälle att avge ett principuttalande i fråga om införande i 1953 års kommunallag av en enhetlig typ av primärkommuner. Indelningssakkunniga har alltså förklarat att detta borde vara den första uppgiften. Men det har inte fastställts här utan skall i stället bli föremål för utredning i efterhand.

Med kommunikationernas fortskridande utveckling kommer befolkningen att bli alltmer rörlig. Detta har bl. a. påvisats i en generaliserad bild som man finner i indelningssakkunnigas betänkande. Där omnämnes olika epoker i kommunikationernas utveckling — hästskjutsepoken med 5 kilometers förflyttning i timmen, cykel- och den tidigare bilepoken med 20 kilometer samt den nuvarande epoken med 50 kilometer o. s. v. Detta medför att det uppstår förflyttningar på det sätt som herr Pettersson påpekade. Många människor tycker att de inte alls behöver flytta för att de arbetar i eller har kontakt med en tätort. De kan fortfarande stanna kvar på landsbygden eller rent av — om de bor i tätort — flytta den andra vägen tillbaka till landsbygden igen. Rörligheten kommer också att medföra att man flyttar oftare och därmed får man i allmänhet inte någon starkare kontakt med kommunen. Rörligheten kommer alltså att medföra rätt stora förändringar i olika avseenden.

Slutligen skulle jag vilja säga något om ett av de stora frågetecknen, och det gäller frivilligheten vid denna sammanslagning. Från de flesta remissmyndigheters sida har ju starkt understrukits att sammanläggningen bör genomföras endast på därom av berörda kommuner frivilligt gjorda framställningar.

Departementschefen har också sagt att »för egen del har jag också kommit till uppfattningen att tvångsåtgärder i nuvarande läge inte är påkallade». Man kan inte undgå att fästa sig vid just ut-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

trycket »i nuvarande läge». Det skapar en ovisshet för framtiden. Man vet faktiskt inte vad man skall föreställa sig med »i nuvarande läge». Hur länge skall det existera? Skall man räkna med att en förändring skall ske snabbt, och att andra åtgärder kommer att vidtagas? Det kan inte undgås att man funderar över hur denna frivillighet skall utformas och hur den skall bestå i fortsättningen, beträffande statsbidrag till kommunerna etc. Jag erinrar mig vad Frans G. Bengtsson skrev i en av sina böcker. Han talade om frivilligheten och sade, att vikingarna hade funnit att man kunde inskränka användningen av vapen, när man gjorde upp affärer med folk. Det gick lika bra att hålla vederbörande i ena benet över en brunn. Då var han ganska medgörlig, så att man fick förmanliga uppgörelser i olika sammanhang.

Det kan ju sägas, att det förslag som nu ligger på riksdagens bord inte leder så långt, men det gäller inte bara detta lagförslag, utan också ett godkännande av de av föredragande departementschefen förordade principerna för uppgörande av planer till kommunindelning. Dessa principer har rönt mycket motstånd vid olika tillfällen i olika läger, inte minst inom regeringspartiets egna kretsar. Därför hade det varit anledning att inte driva fram förslaget i föreliggande tid, förrän man fått det bättre underbyggt genom utredningar och överväganden om hur kommunerna skall se ut i fortsättningen.

Jag anser, att man har tagit för lättvindigt på en mycket allvarlig uppgift och framfört ett förslag som är ofullständigt utrett och som kommer att inskränka den kommunala självstyrelsen. Det är av den anledningen som jag menar att man inte kan biträda förslaget, utan jag vill biträda det yrkande som framställts av herr Harald Pettersson om bifall till den reservation som är avgiven av honom och herr Boo.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Herr Sveningsson har ju redan gett en översiktlig framställ-

ning av högerpartiets syn på det lika omfattande som betydelsefulla frågekomplex som vi här har att ta ställning till. Jag kan därför inskränka mig till att på vissa punkter komplettera hans redogörelse.

Till en början vill jag då framhålla, såsom herr Sveningsson redan har gjort, att vi inom den meningsriktning jag tillhör har fullt klart för oss att en reform kan vara motiverad. Att blunda för det faktiska skeendet går inte. Befolkningsutvecklingen, den kommunala ekonomien, förvaltningsuppgifternas storlek och det interkommunala samarbetets omfattning nödvändiggör uppenbarligen i många fall en omprövning av kommungränserna, dock — det vill jag med skärpa redan nu framhålla — i frivillighetens tecken!

Vi erkänner gärna på vårt håll, att inrikesministern beaktat åtskilliga av de krav, som kan ställas beträffande frivilligheten vid en ändring av kommungränserna, krav som inte beaktats av utredningen. Under utskottsbehandlingen har ytterligare uppmjukningar, dock icke särskilt ingripande, blivit gjorda, vilket jag vill notera.

Varför kan vi för vår del då icke vara med om ett beslut i dag? Jag tror jag enklast kan uttrycka saken så, att ekvationen alltför oss innehåller alltför många obekanta för att tillåta ett avgörande redan nu.

I vår reservation framhåller vi att på primärkommunerna bör vila endast sådana arbetsuppgifter, som syftar till att tillvarata den särskilda ortens intressen och möjligheter, som kan ges en till kommunen begränsad räckvidd, som är av betydelse för den lokala miljön och som rimligen kostnadsmissigt kan bäras av kommunens invånare. Där kommunerna av lämplighetsskäl åläggas att ombesörja verksamhet av i princip statlig karaktär, bör — framhåller vi vidare — kostnaderna i det väsentliga bäras av staten och blott så mycket läggas på kommunerna, som kan vara erforderligt för att nödig varsamhet skall iakttagas vad utgifterna beträffar.

Nu skulle jag vilja fråga: Har i grund

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

och botten utskottsmajoriteten, åtminstone att döma av det föreliggande utlåtandet, någon väsentligen annan och avvikande mening på dessa principiellt fundamentala punkter? Såvitt jag kunnat finna är detta knappast fallet. Om nu saken ligger till på det viset, må man förundra sig över att majoriteten icke velat vara med om att ordentligt och i det konkreta fallet klara ut vilka kommunernas uppgifter för framtiden bör vara. Utskottet säger sig vara medvetet om nödvändigheten att överflytta huvudmannaskapet för vissa mera kostnadskrävande förvaltningsuppgifter från primärkommunerna till landstingskommunerna eller staten. Utskottet betonar också, att avgörande skäl för ändringar i fråga om huvudmannaskapet för skilda uppgifter bör vara »vad som med hänsyn till samhällets service åt människorna och förhållandena i övrigt befinnes vara mest ändamålsenligt». Ja, detta är nog så riktigt, och resonemang- et sammanfaller — som kammarens ledamöter torde observera — på det hela taget med den mening åt vilken vi givit uttryck.

Men, herr talman, förutsättningen för att handla på det sätt, som utskottet självt här synes vara inne på, är väl dock den, att man har någon kännedom om »vad som med hänsyn till samhällets service åt människorna och förhållandena i övrigt befinnes vara mest ändamålsenligt», för att nu än en gång citera utskottets egen formulering. Har vi den kännedomen, när vi i dag går att fatta beslut? Det är väl just i det hänseendet som den stora ovissheten råder. Jag måste säga, att utskottet gjort ganska litet för att skingra denna ovisshet.

Vi har i vår reservation presenterat en katalog över en rad utredningar, vilka under senare år arbetat med spörsmål som i hög grad berör kommunindelningsfrågan. Några av dessa utredningar är avslutade, medan andra alltjämt pågår. Jag tar på måfå några av rubrikerna: 1957 års polisutredning, 1959 års länsindelningsutredning, 1954 års fastighetsbildningskommitté, 1955 års stadsutredning — denna sistnämnda

framlades häromdagen sitt betänkande, såsom kammarens ledamöter observerat. Utredningen föreslår, att staten skall överta polisväsendet, domstolarna och åklagarna från städerna. Även exekutionsväsendet och uppboordsverken förstatligas helt.

Vi har vidare 1958 års socialförsäkringskommitté, som i sitt betänkande redovisat förslag i frågor vilka i hög grad berör kostnadsfördelningen mellan stat och kommuner. Vi har 1958 års skatteutjämningskommitté, som ju förbereder — observera detta! — en slutgiltig lösning av frågan om statsbidragen till kommunal verksamhet o. s. v.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att fortsätta denna redogörelse. Jag vill endast upprepa och understryka vad jag redan påpekat, nämligen att resultatet av dessa utredningar och förslag kommer att i framtiden beröra kommunernas förvaltning och ekonomi. Naturligtvis — jag säger detta för att förekomma en eventuell fråga — är det inte nödvändigt att vänta med ett ställningstagande i den stora kommunindelningsfrågan ända till dess de definitiva redovisningarna på varje punkt av det mycket omfattande utredningsarbetet föreligger. Då skulle vi nog få mycket svårt att komma ur fläcken i denna sak. Å andra sidan förefaller det mig emellertid vara ett ganska berättigat önskemål att erhålla en åtminstone något bättre sikt framöver än vad fallet nu är.

I förbigående vill jag påpeka, att utskottet kuriöst nog självt erinrat om flera i detta sammanhang svävande spörsmål — det konstaterar man ju redan vid en snabb genomläsning av utlåtandet — dock utan att av detta konstaterande dra de enligt min åsikt ofrånkomliga slutsatserna. Jag skall ta ett enda exempel. Man påpekar, att ytterligare omfördelning av uppgifterna till landstingen, bl. a. på sjukvårdens område, torde förutsätta genomgripande förändringar av landstingens arbetsformer. Enligt vad utskottet säger sig ha erfarit, har inrikesministern i dagarna erhållit bemyndigande att tillkalla sak-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kunniga för utredning av denna fråga. Den reflexion, som åtminstone jag gjorde vid läsningen av detta avsnitt, var naturligtvis denna: Har vi inte här ytterligare ett godtagbart motiv för uppskov i kommunindelningsfrågan, till dess det förstnämnda spörsmålet blivit klarlagt?

Jag yttrade nyss att sikten framöver i många hänseenden är ganska oklar. Jag undrar, uppriktigt sagt, om inte departementschefen själv — med allt skyldigt beaktande av hans kunnande i och mycket stora intresse för denna viktiga angelägenhet — i somliga hänseenden känner sig en smula osäker. Han har visserligen föreslagit vissa grundsatser — de är nu för kammarens ledamöter välkända — för den förestående planeringen, men samtidigt framhåller han — och han understödes i detta sammanhang av utskottet — att modifikationer kan bli påkallade, då dessa kan motiveras av speciella förhållanden. Han tänker därvidlag inte minst på de norrländska länen. Kungl. Maj:t har ju numera också lämnat direktiv för utredning av vissa indelningsfrågor i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län. »De angivna indelningsprinciperna torde med hänsyn till de särskilda förhållandena inom storstadsregionerna icke kunna användas därstädes», säger utskottet. Observera, att yttrandet fälles av utskottet! Utskottets påpekande är nog så riktigt, men hur skall man då lämpligen gå till väga i *dessa* fall? Ja, därom vet vi i detta ögonblick absolut ingenting. Jag tillåter mig att rikta en direkt fråga till utskottets ärade ordförande: Hur skall man gå till väga i dessa ting? Man får ingen som helst ledning. Här föreligger ännu en sektor av detta stora problemkomplex, som enligt min mening är präglad av ovisshet och oklarhet.

För oss på vårt håll synes ofrånkomligt, *för det första* att klarhet skapas beträffande vilka förvaltningsuppgifter som kan och bör avlyftas primärkommunerna, och *för det andra* hur kostnaderna för förvaltningsuppgifterna skall fördelas mellan stat, landsting och primärkommuner. Jag vill ta tillfället i

akt att understryka vad som i denna speciella angelägenhet redan har anförts av de föregående talarna. Utredning i sistnämnda hänseende anser vi bör ske med utgångspunkt från principen att kommunerna inte bör belastas med kostnader över vilka de ej har bestämmanderätt. Är det omotiverat — det skulle jag vilja fråga kammarens ledamöter — att kräva ett ordentligt besked på dessa väsentliga punkter, innan riksdagen går att fatta beslut?

Utskottsmajoriteten gör flera enligt min mening beaktansvärda påpekanden om den kommunala självstyrelsens betydelse. Den anses utgöra, som det heter på ett ställe, »en av grundvalarna för vårt nuvarande demokratiska samhällsskick». Jag menar med den syn jag har på dessa ting, att detta uttalande från utskottets sida ingalunda innebär någon överdrift. Inom den kommunala självstyrelsens ram löses, som vi alla vet, betydande förvaltningsuppgifter. Självstyrelsen har förmedlat en känsla av samförståndsanda och gemensamt ansvar till alla grupper av vårt folk. Jag skulle emellertid vilja fråga — det är en ganska viktig fråga som jag antar kommer att spela en viss roll i den fortsatta debatten sedan inrikesministern haft tillfälle att komma över hit från andra kammaren, där han är just nu: Är det utan vidare klart, att dessa stora ideella värden, som konstitutionsutskottet med all rätt har talat om, endast kan bevaras *därigenom att antalet kommuner i vårt land ytterligare radikalt nedskäres* ?

Utskottsmajoriteten förefaller mena — jag har i alla fall kommit till den konklusionen — att svaret på den frågan bara kan bli ett. Någon analys av problemet förekommer icke i utskottets utlåtande. Man inskränker sig till att »med hänsyn till den utomordentliga vikten av att intresset för de kommunala angelägenheterna hålles levande» uttala sin tillfredsställelse över den avsikt, som inrikesministern ger uttryck åt i propositionen, nämligen att »genom återkommande överläggningar med företrädare för kommunerna söka få till

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

stånd åtgärder ägnade att stärka den kommunala demokratin». Det är det enda som säges från utskottets sida i denna viktiga fråga.

Herr talman! Nog finns det anledning till ytterligare undersökningar. Utskottsutlåtandet ger inte precis vid handen, att vi skulle stå på särskilt fast mark. När åtminstone ett större antal av de spørsmål, jag här antytt, blir ordentligt utredda, bör förutsättningar finnas för en bedömning av lämplig kommunindelning — förutsättningar som tyvärr för närvarande icke är för handen. Det är inte osannolikt att en sådan bedömning kan komma att visa att en ny kommunindelning bör göras, men måhända med en annan målsättning än den som ligger till grund för den här propositionen. Målsättningen för propositionen är ju en kommunal-administrativ indelning, baserad på en »attraktiv centralort och dess omland». Det är inte så alldeles säkert att detta är den riktiga målsättningen i det långa loppet.

Enligt vår uppfattning är det oundgängligen nödvändigt att den reform man siktar till är så underbyggd, att vi får en kommunindelning som blir bestående för en avsevärd tid framöver. Frågan om kommungränserna får inte vara en flytande fråga. En reglering av denna angelägenhet ungefär vart tionde år utgör ju knappast ett lockande perspektiv för kommunalfolket. Kommuner-na kan inte planera om förtroendemännen inte kan vara något så när säkra på hur kommunerna kommer att se ut i framtiden.

Till slut, herr talman, bara en reflexion i all stillsamhet rörande den formella utformning som konstitutionsutskottets här betecknade utlåtande har fått. Att beteckna denna utformning såsom i varje fall en smula ovanlig, torde icke innebära någon överdrift. I vanliga fall — det känner kammarens ledamöter väl till — brukar det gå till på det sättet att ett utskottsutlåtande i anledning av en proposition innefattar dels en granskning av propositionen, dels en granskning av de i anledning av propositionen väckta motionerna.

Det är det för alla här så välkända tillvägagångssättet. Men, ärade kammarledamöter, så har inte skett i detta konstitutionsutskottets utlåtande nr 1. Kammarens ledamöter kan själva konstatera och verifiera riktigheten av vad jag här påstått. Utskottets yttrande börjar på sid. 26. I utskottets yttrande — eller »skrivning» som det brukar heta — uppehåller man sig endast vid propositionen. De från skilda håll väckta, inte så fåtaliga motionerna omnämnes över huvud taget inte i utskottets skrivning. Jag har varit med ganska länge i riksdagen, men jag kan inte erinra mig något precedensfall. Motionerna har inte blivit omnämnda och långt mindre kunnat bli föremål för någon granskning. Jag vill dock medge att motionerna i varje fall röner den äran att med nummerangivning räknas upp under punkten 2 i utskottets hemställen jämte påpekandet, att de »måtte anses besvarade genom vad ovan anförts och hemställt». Men, herr talman, det är väl i alla fall rätt mycket begärt av kammarens ledamöter, att de skall anse motionerna besvarade genom vad utskottet anför, om motionerna över huvud taget inte omnämnts i utskottets skrivning! Jag vill inte överdimensionera denna sak, men jag har å andra sidan inte ansett det vara alldeles ur vägen att fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på detta mindre vanliga tillvägagångssätt.

Jag ber, herr talman, att få instämma i de yrkanden, som här redan är ställda av herr Sveningsson.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Tillåt mig att först beröra de två saker, som herr Hagberg senast talade om! Han ställde till mig en direkt fråga beträffande utredningen om storstäderna: varför har inte utskottet angivit några grundsatser för detta? Jag vill påpeka, herr talman, att det pågår en utredning om denna fråga, och det är väl ganska ovanligt att föregripa en sådan utredning genom något uttalande från utskottets sida. Vad utskottet gjort är att det har sagt att ut-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

redningen bör slutföras snarast möjligt.

Beträffande de formella erinringar som herr Hagberg gjorde vill jag påpeka att motionerna i reciten är angivna med nummer och mycket väl redovisade.

Sedan har i själva skrivningen hänsyn tagits till motionerna utan att man dock där har nämnt vilka motioner som varit i fråga.

Får jag, herr talman, börja mitt egentliga anförande med att säga, att jag helt instämmer med dem som här har sagt att det är en mycket betydelsefull fråga som nu behandlas. Ja, vi har inom utskottet ansett den så betydelsefull att vi försökt lyfta den ovan stridslinjen och få allmän enighet. Det är väl samma känsla som herr Sveningsson gav uttryck åt när han sade att denna fråga är för ömtålig för att lämpa sig för valpropaganda.

Den åsikten har lett till att man inom utskottet försökt göra en kompromiss. Då vi trodde att en del av motståndet mot propositionen var att söka i det förhållandet att det är ändringar i indelningslagen som föreslås, så gjorde vi ett försök att åstadkomma en fristående lag av kommunallags karaktär. Jag skall be att få citera följande ur utskottets protokoll, som kan belysa de strävanden som låg bakom detta:

»Enligt denna lag skulle riket indelas i kommunala samarbetsområden. Samarbetsområdena skulle konstrueras efter i huvudsak samma principer som kommunblocken enligt proposition 180. Statsmakterna borde på skilda sätt verka för att kommunerna inom varje samarbetsområde skulle tillsätta kommunala samarbetsnämnder. Inrättande av sådana nämnder skulle dock ej vara obligatoriskt. Bestämmelser om samarbetsnämnd borde intas i en särskild lag. Delegationens medlemmar hoppades att om en dylik lagstiftning accepterades av de demokratiska partierna en ändamålsenlig typ av kommuner organiskt skulle växa fram, så att några tvångsåtgärder från statsmakternas sida framdeles ej skulle bli påkallade. Man förmenade att ett fördjupat interkommunalt samarbete i förening med skatteutjämnade

statsbidrag och eventuellt ändringar i fråga om huvudmannaskapet för vissa förvaltningsuppgifter i åtskilliga fall skulle visa sig till fyllest för att trygga den kommunala självstyrelsen, medan samarbetet i andra fall komme att leda till frivillig sammanläggning till mera bärkraftiga kommuner.»

Även om kompromissförsöket misslyckades, har jag ansett det vara av intresse att det förslag som utarbetades togs till utskottets protokoll och sålunda blev offentlig handling.

Det utskottsutlåtande som nu föreligger är som bekant ett resultat av överläggningar mellan utskottets socialdemokrater och — med ett undantag — folkpartimedlemmar. Det torde väl råda allmän enighet om att behov av sammanslagningar föreligger. Det har vitsordats från skilda håll, och även i centerpartiets reservation står det på ett par ställen, att kommunsammanslagningar är ofrånkomliga. Utskottet har skildrat situationen på följande sätt: »Den ständigt fortgående utflyttningen från glesbygder och mindre tätorter har där efter medfört att ett växande antal kommuner icke längre uppnår den vid 1952 års kommunindelning eftersträfvade normalstorleken, d. v. s. 3 000 invånare; åtskilliga kommuner når ej ens den angivna minimigränsen på 2 000 invånare. Under det senaste årtiondet har förvaltningsuppgifter i vidgad omfattning tillförts kommunerna särskilt i fråga om skolväsendet, socialvården, hälsovården och byggnadsväsendet. Näringslivets och kommunikationernas utveckling samt medborgarnas ökade krav på samhällsservice har medfört behov av en enhetlig samhällsplanering utöver de nuvarande kommungränserna. Samtidigt har särskilt för glesbygdskommunernas del de ekonomiska betingelserna för den kommunala verksamheten försämrats till följd av stagnerande skatteunderlag och en av penningvärdets fall orsakad urholkning av de skatteunderlagsgraderade statsbidragen. Strukturomvandlingen har medfört betänkliga skillnader mellan olika kommuner i fråga om deras befolkningsmässiga och ekonomiska un-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

derlag och därmed även deras möjligheter att bereda medborgarna en god service. Den skildrade utvecklingen hotar att på många håll allvarligt försvaga den kommunala självstyrelsen.»

Emellertid torde man ha rätt att konstatera att såväl inrikesministern som utskottet i alla fall har beträtt en mycket försiktig väg i detta förslag, nämligen frivillighetens väg. Det är riktigt att den plan som skall utarbetas av länsstyrelserna skall utgöra en grundval för framtida sammanslagningar, men jag tycker nog att flera av de föregående talarerna har överdrivit betydelsen härav. Vad som nu föreligger är ändå bara ett lagförslag om samarbetsnämnder. Jag tror att herr Bengtson t. o. m. använde uttrycket »förslag till nyindelning i primärkommuner». Det är det alls icke fråga om här, utan det är fråga om ett interkommunalt samarbete, som kommunerna sedan frivilligt kan ta som utgångspunkt för sammanslagningar.

Den centralortsprincip som herr Harald Pettersson rätt länge uppehöll sig vid har utskottet definierat på sid. 28, där det talas om att kommunerna bör omfatta näringsgeografiskt sammanhängande regioner. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att utskottet i detta sammanhang tillägger: »En samordning av den kommunala verksamheten inom en grupp av kommuner som bildar en näringsgeografiskt sammanhängande region och sammanhålls av en naturlig intressegemenskap omkring en centralort måste vara ägnad att gynnsamt påverka förvaltningens effektivitet, vare sig samarbetet ger upphov till ny kommunbildning eller ej.»

Jag tror man kan säga att den frivillighet som propositionen ger uttryck för har ytterligare understrukits av utskottet. Vad som här skett är väl helt enkelt någonting som står i stil med det som en gång föreslogs av centerpartiets ledare herr Hedlund, då han var inrikesminister och i proposition nr 150 till 1957 års riksdag om kommunalförbund yttrade följande. Jag skall be att få citera dessa mycket kloka ord av herr Hedlund:

»Trots den 1952 genomförda kommunindelningsreformen är de kommunala enheterna mångenstädes fortfarande alltför små för att själva kunna effektivt fullgöra mera omfattande och kostnadskrävande utgifter. Ett samarbete med angränsande kommuner har därför för dessa mindre kommuner oftast sett sig som en naturlig lösning av många av deras problem. Men även mera ekonomiskt bärkraftiga kommuner har i betydande utsträckning funnit det vara med sin fördel förenligt att bedriva ett samarbete med angränsande kommuner. I storstadsregionerna förekommer ett intensivt sådant samarbete, betingat främst av de många problem som tätbebyggelsen för med sig. Det torde finnas all anledning att räkna med att den interkommunala verksamheten kommer inte bara att fortsätta utan bli livligare och utsträckas till att omfatta nya förvaltningsområden. Sålunda kommer exempelvis med all säkerhet enhetsskolans genomförande att medföra ett starkt ökat interkommunalt samarbete på skolväsendets område. Detta gäller särskilt enhetsskolans högstadium. Mer än hälften av landets kommuner torde nämligen vara för små för att bilda underlag för ett högstadium. Ännu större befolkningsunderlag skulle yrkesskolorna kräva, och även på detta område skulle man således få räkna med att samarbete över kommungränserna kommer att etableras i större utsträckning. På grund av denna fortgående och väntade utveckling kvarstår det därför såsom angeläget att finna ändamålsenliga former för det interkommunala samarbetet.»

Det är väl i stort sett de principer som ligger till grund för det utskottsutlåtande som här är presenterat. Jag finner det därför ganska egendomligt att utlåtandet, med den mycket försiktiga utformning som det fått, i alla fall har rönt så starkt motstånd. Jag vill särskilt peka på vad utskottet har yttrat om befolkningssiffran 8 000 inom kommunblocken 1975 samt att utskottet även sagt detta:

»Vidare torde jämkningar behöva göras särskilt i fråga om kommuner om-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

kring större städer samt inom områden med gles befolkning och stora avstånd. För båda dessa fall torde avsteg från principerna i viss utsträckning bli erforderliga för undvikande av kommunblock, som skulle bli alltför vidsträckta och sakna förutsättningar för en naturlig intressegemenskap. Det är uppenbart att inte minst i de norrländska länen kravet på en allsidig näringsgeografisk struktur inom kommunblocken måste uppmjukas väsentligt om inte kommunerna skall bli orimligt stora och den kommunala intressegemenskapen ett tomt begrepp. Med hänsyn till den dynamiska utveckling som präglar våra dagars samhälle bör även i övrigt finnas visst utrymme för en elastisk bedömning i nämnda hänseende.»

Jag menar således att man har tagit hänsyn till de svårigheter som berörts i den förda debatten, och jag tycker man har rätt att säga att såväl propositionen som utskottsutlåtandet är modest utformade.

Jag vill till sist göra det uttalandet att jag finner det ytterst glädjande att det inom utskottet funnits en så stark vilja till att i alla fall försöka åstadkomma en sammanjämkning. Jag vill också säga att det är glädjande att observera den ton som har präglat debatten hittills i dag. De mycket måttfulla, sakliga anföranden som har hållits ger mig anledning uttala den förhoppningen, att denna viktiga fråga trots allt inte skall dras ned på ett mera vulgärt plan utan att man skall kunna hålla den stil som arbetet sålunda har inletts i.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för min del gärna understryka avslutningsorden i det anförande, som konstitutionsutskottets aktade ordförande just höll. Jag vill också betyga att han, så långt jag vet har nedlagt ett intresserat arbete på att få till stånd en kompromiss i denna angelägenhet.

Emellertid framhöll jag i mitt tidigare anförande det anmärkningsvärda i

den utformning, som man har givit åt det här utskottsutlåtandet. Jag konstaterade, att man i skrivningen över huvud taget icke har omnämnt de väckta motionerna och ännu mindre underkastat dem någon granskning.

Jag föreställer mig att kammarens ärade ledamöter observerade att konstitutionsutskottets ordförande verifierade riktigheten av min framställning, men han påpekade, att de ju finns omnämnda i reciten. Ja, visst är de omnämnda i reciten — det är ju alldeles ofrånkomligt — men det var inte det som jag syftade till. Jag menade, att kammarens ledamöter ju inte har fått någon som helst kännedom om hur utskottsmajoriteten har sett på dessa motioner. Vilka erinringar har utskottsmajoriteten att framställa mot dem? Ingenting finns därom redovisat i utlåtandet sådant det här föreligger, och jag kan inte underlåta att upprepa, att detta torde vara ett tillvägagångssätt, som är mycket ovanligt i riksdagen.

Nu har jag roat mig med att ta reda på hur konstitutionsutskottet gick till väga förra gången den här frågan var före i riksdagen. I utlåtandet i dag erinras om det stora betänkandet nr 19 år 1946, som ju är det grundläggande dokumentet för den lagstiftning, som vi f. n. har och som nu skall avlösas. Hur förfor man i konstitutionsutskottet den gången? Jag har här framför mig konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 från år 1946. Där har man i skrivningen enligt tillämpad ordning mycket ordentligt granskat dels propositionen i varje enskild punkt, dels samtliga de motioner som är väckta i anslutning till de olika punkterna i propositionen. Sida upp och sida ner har man praktiserat detta tillvägagångssätt. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att läsa upp något därav. Det är uppenbarligen ett riktigt förfarande. Därigenom har nämligen kammarens ledamöter fått veta vilka invändningar som utskottsmajoriteten haft att anföra mot de olika motionerna och i vilka hänseenden utskottsmajoriteten inte ansåg sig kunna vara till freds med de meningar, som motionärerna fram-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

fört. På dylika frågor får man inga som helst svar i det utlåtande, som i dag föreligger från 1962 års konstitutionsutskott.

Jag skulle vilja erinra om ytterligare en angelägenhet, beträffande vilken jag ställde en fråga till konstitutionsutskottets ordförande, men som han icke hade tillfälle att svara på. Jag framförde några erinringar mot att utskottet med en enligt min mening alltför lätt hand tagit på frågan om man genom att göra kommunerna större och till antalet färre verkligen gagnar den kommunala självstyrelsen och lekmannainflytandet inom kommunerna. Det är riktigt, som här redan påpekats, att av de kommuner, från vilka remissvar inkommit, drygt 400 anser att en översyn av den primärkommunala indelningen bör komma till stånd i huvudsak efter de sakkunnigas linjer, men 225 kommuner har ingen bestämd mening, medan 237 anser att behov av en kommunal indelningsreform icke föreligger. Det är säkerligen inte alltför djärvt att våga det förmodandet att även inrikesministern under sina talrika resor i landet på senaste tiden haft många tillfällen att konfronteras med mycket starkt delade meningar i dessa frågor ute i bygderna.

En av de invändningar, som ute i landet oftast riktas mot reformen, är just den att den kommunala demokratien därigenom skulle komma att försvagas. Att motsatsen blir fallet är däremot för konstitutionsutskottets majoritet ett förhållande av närmast axiomatisk natur. Med den utgångspunkten är det begripligt att utskottets majoritet icke anser någon bevisning över huvud taget vara nödig. Men ute i kommunerna är man orolig. Man fruktar att de kommunala förtroendemännen i de nya stora kommunerna kommer att få allt svårare att överblicka ärendena och att de i allt större utsträckning kommer att tvingas att lita till av kommunerna anställda tjänstemän. Detta kan i sin tur leda till ett minskat intresse hos allmänheten för de kommunala frågorna och för den samhälleliga och praktiska verksamheten över huvud taget.

Jag upprepar alltså, herr talman, vad jag tidigare anfört: Vore det inte rimligt att en verklig analys av den här ifrågasatta reformens betydelse just med hänsyn till lekmannainflytandet inom kommunerna kunde komma till stånd, innan vi fattade beslut? Någon sådan analys har icke skett.

Ett annat spörsmål, som enligt min mening inte heller tillbörligt beaktats i detta sammanhang, är effekten av en eventuell omorganisation av landstingen. En dylik omorganisation kan ju bringa hela kommunindelningsfrågan i ett nytt läge. Behovet av större kommuner blir förmodligen inte lika stort. Riktpunkten för reformarbetet blir en annan än den som anges i propositionen.

Herr talman! Det finns många sådana dunkla punkter rörande vilka klarhet vore erforderlig. Det är möjligt att vi under debattens fortsatta förlopp från utskottets eller statsrådets sida — om han nu har tillfälle att komma hit — kan få en ytterligare belysning av dessa angelägenheter.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber också att få dela den förhoppning som utskottets ordförande gav uttryck för, nämligen att debatten skall hållas på ett högt och värdigt plan.

När det sedan gäller den formella kritik, som min partikamrat herr Hagberg framfört mot utskottets utlåtande, får vi, om kritiken är berättigad, dela ansvaret med utskottets ordförande. Om det skulle finnas några formella fel får vi väl försöka att en annan gång avlämna ett utskottsutlåtande som kammarens ledamöter ur formella synpunkter kan acceptera.

Herr Elmgren betonade att utskottet gått fram på frivillighetens väg. Ja, i fråga om samarbetsnämnderna är det inget tvång, men här gäller det mycket mer. Meningen är ju att länsstyrelserna skall göra upp planer som skall fastställas av Kungl. Maj:t. När dessa av länsstyrelserna uppgjorda planer väl blivit fastställda kommer man säkerli-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

gen inte att anse att det finns stora möjligheter att ändra på dem. De fastställda planerna kommer då att betraktas som ganska långtgående tvångsåtgärder. Det kommer inte att finnas någon frihet för kommunerna att själva planera. Den friheten blir sedan planerna väl fastställda något av en illusion.

Man försöker nu på allt sätt att dölja det tvång som kommer att göra sig gällande för kommunerna och kommunalmännen framöver. Man försöker att dölja detta tvång gentemot dem som är motståndare till eller tveksamma mot upprättandet av dessa planer nu vid denna tidpunkt. Detta är, tycker jag en väsentlig sak. Man talar så mycket om frihet och frivillighet, men i verkligheten kommer det att i framtiden bli ett tvångsförfarande. Det hade enligt min mening varit bättre att nu offra en del för att kommunalmännen allmännare skulle ha accepterat detta förslag och för att de även framdeles skulle komma att tro på att det är en frivillighetens linje som man här beslutar om.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets ärade ordförande citerade vad vår partiledare sagt som inrikesminister, kunde jag i varje fall från den plats jag hade där borta i kammaren inte uppfatta detta vår partiledares uttalande som inrikesminister på annat sätt än att det gällde samarbetsformerna på det primärkommunala området. Han var på det klara med att ett samarbete var nödvändigt över kommungränserna. Det var det konstaterande som han där gjorde. Han har ändå inte på något sätt därmed sagt något som kan tas som intäkt för att det skulle vara inledningen till att man nu fastlägger de principer som utskottet kommit fram till. Något sådant har, såvitt jag förstår, vår partiledare inte sagt. Det gällde formerna för samarbetet, och de kvarstår fortfarande. Det är formerna vi i dag diskuterar och som vi i dag har att ta ställning till.

Nu har vi faktiskt i vårt förslag till

utskottsutlåtandet klart sagt ifrån att vi är väl medvetna om nödvändigheten av ett samarbete, och vi har också sagt att det står klart för oss att vissa kommundansammanslagningar måste komma till stånd. Men det är just detta som skiljer oss och som är mycket väsentligt när det gäller denna sak.

Enligt vår mening måste målsättningen vara att kommunerna själva får träffa avgöranden i dessa frågor efter sina egna förhållanden och behov. Initiativet till sammanläggningen bör alltså utgå från kommunerna själva och inte från staten. Detsamma bör gälla om inrättandet av samarbetsnämnder, och vi säger också att det för länsstyrelserna bör vara en uppgift att biträda kommunerna i planeringsarbetet.

När utskottets ärade ordförande också är oförstående inför och en smula ledsen över att en uppgörelse inte kunde träffas, har jag ett behov av att påminna om att det i varje fall för oss som deltog i utskottsarbetet redan från början var fråga om att ta upp denna fråga i hela dess vidd. I vår motion nr 715 i första och nr 860 i andra kammaren, den del som blev remitterad till statsutskottet, lyder yrkandet under punkt a »att Kungl. Maj:t snarast efter pågående utredningar måste förelägga riksdagen förslag till återställande av realvärdet hos de till kommunerna utgående statsbidragen, innefattande en effektiv kommunal skatteutjämning, samt till en aktiv lokaliseringspolitik i syfte att skapa förbättrade betingelser för den kommunala verksamheten».

Utgångspunkten var alltså den, att när frågan skulle föras upp till riksdagen skulle vi liksom ha ett samlat paket, där dessa frågor kom att presenteras för riksdagen samtidigt. Det var utgångspunkten för vår förhoppning att här komma överens, men när det sedan blev fråga om att för den framtida kommunindelningen lägga fast principer, som kom att avvika ifrån de synpunkter vi hade, då blev enigheten omöjlig. Vi hade intet hellre önskat än att få ett enhälligt utskott, men förutsättningen här för var också att den andra frågan kom

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner att tas upp i ett vidare sammanhang. Av de uttalanden som gjorts i frågan hitintills får man närmast den uppfattningen att i varje fall många av kammarens ledamöter känner en viss olust och tycker att frågan inte är behandlad och lagd på riksdagens bord i det skick som man ändå skulle ha önskat att en fråga av så stor räckvidd för framtiden borde ha fått.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagberg återopade konstitutionsutskottets utlåtande till 1946 års riksdag. Jag vill säga att det dock är en viss skillnad beträffande det utlåtandet, ty då gällde det att utbyta en gällande lagstiftning mot en annan, och sådant föranleder naturligtvis ett noggrannare analyserande. Men det verkliga skälet, herr Hagberg, är naturligtvis att vi arbetade på kompromisslinjen. Den första skrivningen kom att utformas så att detaljerna inte var med. Det är den verkliga orsaken till att utlåtandet fick den form som blev fallet.

Herr Sveningsson påstår att man försöker så mycket som möjligt dölja att det finns ett tvång här. I sitt första anförande använde herr Sveningsson uttrycket att man »kan misstänka tvång». Gentemot ett sådant ställningstagande kan jag inte på allvar polemisera. När utskottet har gjort allt som är möjligt för att klargöra att man skall gå frivillighetens väg kan man inte göra mer. Att man sedan på länsstyrelseplanet inte kan arbeta på annat sätt än som Kungl. Maj:t föreslagit är alldeles uppenbart. Man kan inte tillgripa tvångsåtgärder mot länsstyrelserna och hindra dem från att utarbeta en plan som ur ekonomiska och andra synpunkter är den bästa.

Till herr Harald Pettersson vill jag säga att jag naturligtvis instämmer i vad han sade i början av sitt anförande om att herr Hedlunds principer gällde kommunal samverkan, men vill herr Harald Pettersson ha ett uttalande av senare datum skall han få det. Jag vill då erinra om vad han har sagt om huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. där

jag på sid. 99 läser: »En av de principer, som för utredningen varit vägledande i frågan om hur ett polisdistrikt bör uppbyggas, är den, att det bör omfatta en centralort med dess naturliga omland. Tillämpat på en storstad innebär principen, att staden bör bilda ett polisdistrikt tillsammans med sina förorter.» Längre fram, på sid. 160, heter det, att ett distrikt skall vara uppbyggt med en centralort, om möjligt med en stad som bas, och omfatta förutom denna dess omland, d. v. s. den landsbygd som allmänt näringsgeografiskt och förvaltningsmässigt sett graviterar mot orten i fråga.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att det är en rätt underlig frivilliglinje som utskottets ordförande företräder då han uttalar att friheten och frivilligheten gäller på det kommunala planet, men när man kommer över på länsplanet är det självklart att länsstyrelserna måste göra som de själva tycker; där kan vi inte beskära deras möjligheter att göra upp planer, som sedan blir fastställda av Kungl. Maj:t. Jag nödgas konstatera att det är en mycket underlig tolkning av frivilliglinjen, som herr Elmgren här har talat för.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för den vänlighet som utskottets ordförande ändå gav uttryck åt då han ville erkänna riktigheten av vad jag nyss sade, men jag hade faktiskt också varit tacksam mot utskottets ordförande, om jag hade sluppit att stiga upp igen.

När utskottets ärade ordförande envisas med att återopa de synpunkter, som vår partiledare i olika sammanhang och i olika utredningar har framfört, och tar polisutredningen och polisorganisationen som ett argument för ett accepterande från centerpartiets sida av centralortsprincipen när det gäller den

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

framtida kommunindelningen, är jag inte, herr utskottsordförande, med längre, ty det är två vitt skilda saker. Med de utgångspunkter som vår partiledare har haft när det gäller att bedöma den framtida polisorganisationen, tror jag att resonemanget kan vara riktigt, men här gäller det den framtida kommunindelningen.

Vi kan inte — och det vill jag gärna framhålla — lämna vår medverkan till att de ny principerna fastställs i enlighet med vad utskottet föreslagit. Ett fastställande av dessa principer såsom riktmärke för den framtida kommunsammanslagningen skulle bara komma att innebära en allt större och större centralisering, en centralisering som jag tror att befolkningen i en framtid inte skulle komma att betrakta som någon lycklig samhällsutveckling i vårt lilla land.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte försökt att ställa centerpartiet till ansvar för dessa saker. Anledningen till att jag har citerat herr Hedlunds yttranden är att jag tycker att de är så framsynta och kloka, att jag gärna vill solidarisera mig med dem.

Till herr Sveningsson vill jag säga att han nog inte fattade vad jag menade. Om en länsstyrelse skall göra en plan över kommunblocken, måste länsstyrelsen ha möjligheter att ta hela länet i betraktande. Den ordningen kan inte få tillämpas att en del kommuner säger att de inte vill vara med om en sammanslagning, och så blir det därvid. Det skulle förorsaka sådana luckor i planläggningen att den vore fullständigt meningslös. Någoting annat har jag inte åsyftat.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få anknyta till de senaste replikväxlingarna, och jag understryker då herr Harald Petterssons uttalande om att det inte går att som skäl för ett visst system när det

gäller kommunal självstyrelse anföras det system som var avsett för ett förstatligande. Man rör sig då på mycket olika plan, eller också har man en helt annan målsättning beträffande indelningen, om man anser att de normer som gäller för förstatligandet i detta sammanhang skulle vara av någon relevans. Det är väl ändå vitt skilda ting.

Sedan vill jag snudda en smula vid den allmänna politiska situationen just nu. Jag är därvid inspirerad av de perspektiv på halvår, som vi har fått genom radio och TV, och jag uppmärksammar i anknytning till dagens situation — med socialdemokraterna och folkpartiet på en linje i kommunfrågan — ett uttalande av herr Ohlin om folkpartiet. Herr Ohlin har sagt att folkpartiet är inte ibland för och ibland emot regeringspolitiken. Vågar man därav dra den slutsatsen att folkpartiet under det närmaste halvåret i sådant avseende kommer att föra en »klar och bestämd» politik? I så fall är det en mycket intressant upplysning. I annat fall innebär uttalandet däremot ingenting alls.

Herr Elmgren berörde också en liten faktor, som jag tyckte var värd att observera. Han framhöll den goda ton och den fina koncilians med vilken diskussionen har förts och givetvis bör föras. Jag för min del skall inte på något sätt försöka att misstänkliggöra denna önskan att man i dessa fall skulle traska omkring i filttofflor. Detta är en stor och betydelsefull fråga, en fråga som är av vital betydelse för svenskt folkstyre. Under sådana förhållanden är den givetvis av det allra största intresse just för detta svenska folk, och det är min förvisning att den fråga som här i dag behandlas kommer att tilldra sig en stor uppmärksamhet just hos detta svenska folk under en ganska lång tid framåt. Det svenska folkstyret bygger nämligen fundamentalt just på den kommunala självstyrelsen. Riksdagen byggdes ursprungligen upp i dess båda kamrar på den kommunala självstyrelsen. Det var inte så att man därvid direkt anknöt till effektivitetskravet beträffande den kommunala förvaltningen, utan

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vad man ville vinna var den erfarenhet och skolning som kommunalt liv innebär för medborgarna och den garanti för folkstyret som detta medför.

När det talas om kommunal självstyrelse suddar man så lätt bort begreppet självförvaltning, som är det centrala, eftersom det är genom den skolningen vinnes. Det väsentliga är inte att beslutanderätten ligger där eller där, utan att erfarenheter vinnes som sedan kan nyttiggöras för det hela.

Jag vet att man på sina håll säger att detta är allmänt prat som egentligen inte hör ihop med handläggningen av praktiska angelägenheter. I fråga om statsbidrag och liknande säger man ungefär på samma sätt — resonemang av det slaget är småaktigt och hör egentligen inte dit. Ja, det är inte så gott att veta vad som egentligen hör ihop; men obekväma ting vill man ju inte gärna ha med i dessa sammanhang.

När kommunfrågan behandlades år 1946 sade dåvarande bondeförbundet i en motion ganska klart ifrån, att man vid indelningsförändringar måste eftersträva indelningar som icke motverkar en verklig kommunal självstyrelse med bevarande av lekmannainslag i den kommunala förvaltningen samt att i överensstämmelse därmed kommunsammanslagningar icke tvångsvis bör genomföras som nödvändiggör att förvaltningen till väsentlig del sker genom kommunala tjänstemän. Nu kan det sägas att detta var bara en motion, men utskottet gav sin anslutning till dessa önskemål och ansåg att det förslag som då antogs lämnade utrymme för att tillgodose dem. De riktlinjer som då angavs har hittills icke på något vis de-savuerats av riksdagen, och under sådana förhållanden utgår jag från att de fortfarande har en viss betydelse.

Sedan ber jag att få understryka en sak, eftersom man har talat så mycket om frivilligheten. Kunde vi räkna med att det hela skulle klaras på frivillighetens väg, herr talman, då förstår jag inte riktigt varför vi för det första skall ha så kolossalt bråttom och för det andra varför vi skall behöva lagstifta. Vi

har ju en lag om kommunal indelning, och den tillgodoser berättigade intressen från kommunernas sida i det fallet.

Jag förstår inte heller riktigt talet om att den nya lagen syftar till en »plan» som skall fastställas att gälla såsom en norm för de olika länen. Herr Elmgren säger att en sådan plan inte blir någon norm för kommunerna; för deras del kvarstår frivilligheten. Men hur sades det ursprungligen i propositionen? Där fanns det en fallbila (1967), som sedan togs bort, men intentionerna finns kvar, och de kom till uttryck vid interpellationsdebatten angående kommunerna på hösten 1960. Statsrådet sade där att man kunde försöka med frivilligheten några år, sedan fick man se vad man skulle göra. Detta var klart besked, och det betyder inte ett enda dugg om man i detta avseende anger ett bestämt årtal eller inte. Den saken vill jag slå fast — det innebär att jag har respekt för statsrådets uppfattning och tror att han konsekvent fullföljer den; men det gör också att jag inte har någon känsla av att den där frivilligheten, som det talas så mycket om, i verkligheten får särskilt stor betydelse.

I konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande sägs: »Det är ur flera synpunkter angeläget att den nu avsedda planeringen kommer till stånd *utan dröjsmål*. — — — Det torde med fog böra antagas att länsstyrelserna i allmänhet skall kunna *medhinna* att insända sina indelningsförslag till Kungl. Maj:t senast den 31 mars 1963» o. s. v.

Går jag sedan till vad som sägs på så pass välinformerat håll som i Stockholms-Tidningen, så finner jag att den i en stor rubrik säger att det är fara i dröjsmål. Vari består egentligen den faran? Är det något som sammanhänger med frivilligheten, eller är det någonting annat?

Vi förstår alla — det är ju solklart — att om en plan blir stadfäst av en länsstyrelse så prövas framställningar från kommunerna till myndigheterna med hänsyn till den planen. Passar framställningarna ihop med planen kan man räkna på en tillmötesgående behandling,

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

men passar de inte in är saken, såvitt jag kan finna, mera tvivelaktig. Herr Elmgren menar att myndigheterna skall ha frihet att bedöma detta, men i den mån kommunerna beröres kan ju myndigheternas frihet bli kommunernas tvång; det kan vi inte bortse från.

Jag vill, herr talman, anföra några andra synpunkter särskilt beträffande frågans tidigare skeden. Jag vill säga att jag inte känner mig särskilt uppbyggd när jag dröjer vid vad som här har hänt och skett. Jag erinrar om att utredningen beträffande denna fråga tillkom och skedde utan direktiv. Statsrådet motiverade detta i den nämnda interpellationsdebatten med att han hade så stort personligt intresse för frågan att han ville lämna direktiv så att säga på löpande band. Därigenom skulle utredningen, sade han, få »den smidighet som en utredning med relativt bestämda direktiv saknar». Naturligtvis har den metoden sina fördelar, det förstår vi allihop. Ett statsråds engagemang i en utredning har givetvis den fördelen att remissinstanserna — i detta fall de inrikesministern underordnade landshövdingarna — vet var de har sin chef, när de avger sina remissyttranden. Det förstår vi allihop. Jag har den bestämda känslan, att systemet å andra sidan har vissa nackdelar även från statsrådssynpunkt. När direktiven för de stora utredningarna framläggs, dras de i konseljen, och då binds regeringen för dem. Då uppstår ett konstitutionellt ansvar, vilket inte blir fallet när man tar det hela så att säga under hand.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en kalamitet som här har inträffat. 1960 sades det tämligen klart att det gällde att få utredningen färdig. Det betonades från olika håll att det var nödvändigt att bli färdig under 1961 därför att skolreformen krävde det. År 1962 skulle skolreformen börja tillämpas o. s. v., och man måste bli färdig till dess. Det visade sig emellertid att det blåste rätt så hårda vindar år 1961 ute i bygderna just beträffande kommunalreformen, och då inträffade någonting. Det var inte så att man på skolhall tog

avstånd från önskvärldheten av en kommunreform, men man vägrade absolut att fungera som vägbrytare för den stormen. Man sade tämligen klart ifrån att man inte ville stå som den som blev beskylld för att forcera reformen. Det påpekades ganska klart i skolberedningens yttrande av den 27 april 1961 att den för sin del hade den uppfattningen, att det inte var *nödvändigt* med en kommunreform, ty saken kunde ordnas också på annat sätt — den kunde ordnas genom samarbete med kommunerna. Efter den betan avfördes skolreformen såsom den drivande faktorn för det hela.

Som jag nyss antydde anses ärendet fortfarande vara mycket brådskande, och man säger att då och då måste det vara klart. Men man aktar sig nu väldigt för att precisera *varför* det är så förfärligt brådskande, sedan det visat sig att ej mindre skolberedningen än även skolöverstyrelsen och statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i olika sammanhang sagt att saken för deras del inte är tvingande, eftersom den kan ordnas på annat sätt. Man har inte därmed på något sätt tagit avstånd från en kommunreform, men man har nekat att tjänstgöra som snöplog i det sammanhanget, och det tycker jag är av ett visst intresse. Hade man från början varit enig om direktiven hade det bristande samarbetet kanske inte uppstått.

Ja, herr talman, vad som för oss står som realitet och vad som för oss är det väsentliga i saken är önskvärldheten av att hela kommunfrågan tas upp ur olika synpunkter. Den påstås vara en central och väsentlig sak som måste dryftas ingående, och det sägs att den är en ömtålig fråga med stora konsekvenser för hela vårt politiska liv. På sina håll framhålls att man inte vill motsätta sig en förnuftig kommunindelning. Det är riktigt och rätt, och det är ingenting att invända mot det. Det är bara det, att det är så självklart. Vem vill motsätta sig en *förnuftig* kommunindelning? Men man saknar klarhet om hur det ställer sig med kompetensfördelningen mellan kommunerna, landstingen och staten.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Då man inte heller vet vilka ekonomiska resurser i form av statsbidrag, i form av kommunal skatteutjämning o. s. v. som kommer att stå till dessa kommuners förfogande, är det vanskligt att yttra sig om hurudan en förnuftig kommunindelning skall vara beskaffad. Någon kan svara att det kanske inte är aktuellt nu. Jo, det är aktuellt med förändrad kompetensindelning. Ur regeringens synpunkt är det aktuellt. Alldeles klart ger man besked när det gäller landstingen. Där har det blivit ändrad kompetensfördelning genom överflyttande av statliga uppgifter på landstingen. Man säger vidare, att man är i beråd att överflytta vissa andra uppgifter på kommunerna o. s. v. Man är på det klara med att kompetensförändringen kan förskjutas så att uppgifterna ökar. Under sådana förhållanden skulle jag gärna vilja ställa frågan: *Skulle man inte kunna tänka sig förskjutningar också i annan riktning?* Skulle inte också den saken behöva omprövas?

Jag har, herr talman, inte gått in på någon kritik eller någon detaljgranskning av det föreliggande förslaget. Det har varit mig fullständigt främmande, ty med de utgångspunkter jag har saknar jag för tillfället anledning att ingå på detta då grundförutsättningarna inte föreligger. Vi har inte möjlighet att i nuvarande situation bedöma hur den förnuftigaste kommunindelningen skall se ut, eftersom vi inte känner kommunernas arbetsuppgifter och vilka ekonomiska resurser de förfogar över. Jag kan dock tänka mig att mycket skulle behöva ändras inte bara beträffande kommunkompetensen, och inte bara beträffande de ekonomiska resurserna, som på många håll är upprörande otillräckliga för kommunerna. Även kommungränserna kan i många fall ha överlevt sig själva.

Ja, herr talman, det är ingen svårighet att med nuvarande indelningslag rätta till en hel del av detta, och jag kan inte finna att det skall behövas några extra åtgärder i form av en lagstiftning för att få fram frivilliga uppöknelser. Frivilligheten klarar sig

utan lag, om viljan är god. Jag menar att under sådana förhållanden borde man kunna komma fram till att först skapa grunden för det kommunala arbetet och sedan pröva hur kommunerna skall avgränsas. Jag anser att en sådan ordning måste vara den rätta.

Utifrån dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Ferdinand Nilsson yttrade om skolan vill jag bestyrka att han har rätt i att grundskolan kan genomföras utan den föreslagna kommunblocksindelningen. Men i fråga om tiden har jag ett uttalande här i min hand från skolöverstyrelsen, där det står: »Grundskolan kan — med hjälp av de former för interkommunal samverkan, som står till buds — genomföras utan indelning i kommunblock eller ändring i kommunindelningen. Om det emellertid anses lämpligt att kommunerna — i förekommande fall delar av kommuner — sammanföres till block, är det för skolväsendet utomordentligt angeläget att beslut därom fattas så snart som möjligt och att indelningen i block verkställes utan dröjsmål. Den bör helst vara avslutad vid årsskiftet 1962/63.»

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Jag ber, herr talman, att få fästa uppmärksamheten vid att utskottets ärade ordförande medgav att det är möjligt att genomföra högstadiet i skolreformen genom kommunalt samarbete och utan att rucka på kommungränserna. Jag nämnde att man på skolmyndigheternas håll inte hade något emot ändrade gränser o. s. v. och att man inte på något sätt satte sig emot en sådan ändring. Vad som här är av intresse är att man ville pressa fram kommunreformen därför att det var nödvändigt med hänsyn till sko-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

lan. Nu säger man *inte* att det är nödvändigt, utan man nöjer sig med att säga att det är önskvärt, och det är vackert så.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Det har redan framhållits vilken stor och för framtiden betydelsefull fråga vi i dag behandlar. Jag tror att jag vågar påstå att utskottets utlåtande tillkommit med tanke på att slå vakt om den kommunala självbestämmanderätten. Det är av särskild betydelse med tanke på den närmast dynamiska utveckling som pågår i vårt land i fråga om inflyttningen till tätorterna med deras centrala punkter. Den förändringen har sin direkta motsvarighet överallt i världen, i de högt industrialiserade länderna likaväl som i de tekniskt underutvecklade. Den tendens till utflyttning från städerna som har börjat, är av annat slag. Utflyttningen sker inte till avfolkningsområdena utan till friluftsområdena. Glesbygderna återfår inte den bebyggelse, som de förlorat. Det finns ingenting som antyder att det är berättigat att räkna med en strukturändring av den arten inom överskådlig tid.

Skall man slå vakt om självbestämmanderätten, tror jag att man måste ha blicken riktad framåt. Det betonades också då riksdagen första gången diskuterade kommunindelningen, nämligen 1860. Då höll självbestämmanderätten inom socknarna på att förfalla, och kommunstyrelsen infördes i syfte att ge nytt liv åt självstyrelsen. Genom fastare och större enheter skulle detta bli möjligt. Då fanns en samlad bondeopinion som ville genomdriva en reform — även om man var medveten om svårigheten att skapa »författningar som passade hela vårt långsträckta land», som det sades i bondeståndet.

När man 1946 diskuterade den kommunreform som genomfördes 1952, förde högern tveksamhetens talan. Den ville sätta minimigränsen för kommunerna vid 1 500 i stället för senare bestämda

2 000 invånare. Från annat håll framhölls, att det var tänkbart att man stannat vid för snävt tilltagna enheter. Konstitutionsutskottet sade i sitt utlåtande att i remissyttrandena hade man varit inne på sådana tankegångar. Bland dem som den gången framhöll nödvändigheten av större kommunala enheter var herr Persson i Skabersjö. Han betonade att i annat fall fanns det risk för att staten skulle få alltför stort inflytande. Från folkpartiets sida framhöll talarna den gången, att man väl önskade medverka till en reform men att den borde genomföras med all möjlig hänsyn till den kommunala självbestämmanderätten. Man varnade för tillgripande av tvång.

Då flertalet av folkpartiets representanter ställt sig bakom utskottsutlåtandet i dag, har det skett med starkt understrykande av att den nya kommunindelningen bör genomföras i frivillighetens tecken. Vi anser att de sakkunniga i sitt betänkande anfört så många skäl för behovet av en ny översyn att det inte skulle vara riktigt att ta avstånd från en sådan. Vi anser vidare att det av betänkandet och remissyttrandena framgår att avtalsvägen inte är framkomlig. Den har fört till en för kommunerna olycklig splittring. Då den tillgripits har följden ofta blivit att värdkommunen har fattat beslutet och gästkommunen fått nöja sig med att medverka genom att betala. Inte heller kommunalförbunden har erbjudit någon verklig lösning av problemen. Genom dem har kommunens eget folk ofta avhänts bestämmanderätten. Däremot finner vi erfarenheten tala för att samsarbetsnämnderna byggs ut och förbereder den slutliga sammanläggningen. Av denna har inte minst de små och svaga kommunerna intresse. Det är deras rätt det gäller att bevaka vid en planering som nu föreslås. Om inte denna översyn sker, herr talman, finns det risk att de små kommunerna förledes till felinvesteringar, såsom herr Sveningsson tidigare har skildrat i dag, att skolväsendet inte byggs ut i önskat tempo, att sociala anordningar inte kan vidtas

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

och att en modern och differentierad åldringsvård inte förverkligas. Högerns hänvisning till att förslag har framförts i den allmänna debatten om att åldringsvården skulle föras över till landstingen förefaller mera vara en invändning för invändningens skull. Hälsovårdsuppgifter kan inte lösas, samhällsplaneringen försummas, och en vettig arbetsmarknadspolitik försvåras, om man inte får en översyn. Här finns sålunda en rad uppgifter som väntar på sin lösning för att kommunernas invånare skall få den trivsel som de kan kräva i ett modernt samhälle.

Det skall villigt medges, att frågorna är sammanflätade med många andra, men om man ständigt plockar fram nya problem och kräver att de skall lösas innan de mest pockande behandlas, då omöjliggöres ju flertalet beslut. Herr Hagberg medgav också, att ett sådant förfarande har sina sidor. Jag är rädd att reservanterna har hamnat i en alltför negativ attityd, vilket ju också har framhållits av centerpartiets mycket kunnige lokaliseringsexpert. Jag fruktar att reservanterna får se att de varningar, som från deras håll uttalades 1960, kommer att visa sig vara riktiga. Då sade herr Georg Carlsson: »Jag är glad över att vi har en inrikesminister som inte har lärt sig de kommunala frågorna vid sitt skrivbord i inrikesdepartementet i Stockholm, utan som väl har tidigare deltagit i kommunalpolitiken ute i landsorten under ganska lång tid. Jag vill nu råda honom att inte låta skrämman sig till att gå till verket i alltför liten skala. Inte heller bör han låta frivilligheten gå så långt att de allra sämst ställda kommunerna som ingen vill ha blir kvar och därmed råkar i ett ännu sämre läge än de för närvarande befinner sig i, utan han bör se till att man på länsplanet får diskutera frivilligheten så långt det är möjligt, men sedan naturligtvis kommer fram till att de yttre områden som de flesta nog vill bli av med sammanföres med de naturliga tätorterna.» Det förefaller mig som om han efterlyste en effektiv planering från länsstyrelserna.

Herr Jonsson instämde och sade: »1952 genomförde vi en kommunindelning som passade just då, men vi gjorde den inte såsom en kostym som man kan växla i. Jag vill rekommendera herr statsrådet och utredningsmännen att verka för en kommunal reform som vi kan växla i, så att vi inte om ett par tre år kan säga att vi tog till för snävt.»

Nu har man framfört en del andra invändningar. Herr Bengtsons uttalande tyder på att han håller fast vid de små kommunenheterna. Han säger också, att vi inte tagit hänsyn till självstyrelsen i de nya kommunerna. Jag kan då läsa upp vad som står i utlåtandet: »Det kan exempelvis befinnas önskvärt att vidga möjligheterna att anpassa den kommunala verksamheten efter lokala behov. Vidare kan den allmänna höjning av den kommunala standarden som den föreslagna reformen beräknas medföra göra det aktuellt att öka kommunernas befogenheter på vissa områden och även ge rum för en minskning av det statliga inflytandet över den kommunala verksamheten. — En indelningsreform kan därjämte framför allt i fråga om mycket vidsträckta kommuner komma att aktualisera vissa problem beträffande den sida av den kommunala självstyrelsen som avser medborgarnas möjligheter att delta i de kommunala bestyren. Härutinnan synes bl. a. tanken att genom olika åtgärder stimulera den kommunala aktiviteten särskilt i avlägsna bygder förtjäna att förutsättningslöst provas. Med hänsyn till den utomordentliga vikt av att intresset för de kommunala angelägenheterna hålles levande vill utskottet uttala sin tillfredsställelse över departementschefens i propositionen tillkännagivna avsikt att genom återkommande överläggningar med företrädare för kommunerna söka få till stånd åtgärder ägnade att stärka den kommunala demokratien.»

Jag ber, herr talman, om överseende för att jag inte avslutat resonemanget om kostymen. Jag återgår ett litet tag till den kostym som herr Jonsson talade om. Vid samma tillfälle uppträdde nämligen herr Sveningsson som expert på

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

för små kostymer. Han sade: »Jag skulle gärna vilja ansluta mig till herr Jonssons uttalande om den nya kostymen för kommunerna och säga att man bör ta till en kostym som inte är för liten. Jag tror mig kunna säga att ingen har lika stor erfarenhet som jag av för små kostymer.»

Jag trodde för min del att herr Svingsson, efter att ha återopat denna erfarenhet för några år sedan, nu vunnit ytterligare erfarenhet genom att uppleva trivseln av kostymer som är anpassade efter de aktuella kraven.

Då diskussionen i höstas började i konstitutionsutskottet om proposition nr 180, var det ju, herr talman, faktiskt mer eller mindre med en uttalad avsikt att söka nå enighet. Såsom jag fattade läget då hoppades majoriteten i utskottet att det skulle bli möjligt att finna en samlande lösning. Det var i det syftet som en speciell delegation tillsattes, och den tillsattes under allmän enighet utan någon protest. Om man tar bort syftet att nå en samlande lösning, blir för övrigt oppositionspartiernas begäran om uppskov med beslutet till våren ganska obegriplig, och överenskommenheten om uppskovet blir ännu mera obegriplig. Det har talats mycket om brådskan, men den fanns alltså inte i utskottet, och när utskottet hade att ta ställning hade man tillgång till remissyttrandet, varav de flesta var positiva. Efter att ansträngningarna att nå enighet misslyckats, har den meningsriktning som jag företräder i det utlåtande som nu lagts fram fått så väsentliga önskemål tillgodosedda, att vi ansett oss kunna skriva under det. Därmed följer vi samtidigt vår linje att främja utvecklingen och slå vakt om den kommunala självbestämmanderätten.

Jag erinrar om att 200 kommuner uttalat intresse för sammanläggningar och att över 30 förra året begärt att sammanslagning skulle ske.

I utlåtandet har starkt betonats att det kommunala intresset bättre kan hållas levande, om kommunerna ges möjligheter att hävda sig genom att få former som motsvarar tidens krav. Likaså

har tydligt utsagts att en förutsättningslös prövning skall ske med tanke på att genom olika åtgärder stimulera den kommunala aktiviteten. Länsstyrelserna skall göra upp planerna, vilka skall fastställas av Kungl. Maj:t, men kommunerna skall behålla ett avgörande inflytande över frågan när sammanläggningar skall ske. Man har här nämnt siffran 8 000, och det har riktats kritik mot att vi tar sikte på den. Jag vill påpeka att man i utlåtandet har satt kommersiella, ekonomiska och kommunikationshänsyn i första rummet. Jag fruktar att reservanternas resonemang hindrar varje planering och är förvånad över att högern fört in förslaget om redovisning av Kungl. Maj:t 1967 som finns i propositionen. Detta datum förekommer inte i utskottets skrivelse. Vi har ansett oss kunna slopa tidsgränsen, ty vi är övertygade om att kommunerna själva har ett så stort intresse av den föreslagna översynen att tvång varken kan eller behöver komma i fråga.

Efter att ha genomgått reservanternas skrivelse måste man beklaga, att de inte kunnat gå med på en samlande lösning. De reservationer som görs är ganska små och ganska diffusa, men jag vill gärna understryka att man spårar viljan till en samlande lösning. Det har inom utskottet funnits en sådan, vilket utskottets ordförande påpekat. Detta märks på skrivelsen.

Jag skulle till herr Hagberg vilja säga, att jag är förvånad över hans anmärkning över utlåtandets uppläggning. Skrivelsen har tillkommit med tanke på ett samarbete och har i sin helhet arbetats ut i enlighet därmed. Att man sedan inte har styckat sönder utskottsutlåtandet och tagit med de olika motionerna stumpvis och styckvis är, tycker jag, en avgjord fördel. Jag anser att en gammal tidningsman som herr Hagberg skulle notera detta med tillfredsställelse. Det är ju fasligt tråkigt att läsa utlåtanden som är sönderstyckade, så att man inte finner en linje. Här har en principiell linje följts och fullföljts.

Jag beklagar att reservanterna inte haft den framtidstro, som enligt min

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

uppfattning finns i utskottsutlåtandet. Jag skulle vilja efterlysa den framtids-tro som fanns hos bondeståndet 1860 då det hette: »Blir kommunstyrelsen väl ordnad, så kommer sådant icke blott landstinget utan även riksstyrelsen till godo. Kommunen är roten till trädet staten, och från rotens saft hämtar trädet sin näring och lämnar goda, hälso-samma frukter.»

Vår tid kräver en typ av kommunindelning, som tar hänsyn till den snabba omvandling samhället genomgått under det senaste årtiondet.

Innan jag ställer mitt yrkande skall jag inte helt glömma bort herr Ferdinand Nilsson. Han tyckte tillfället var lämpligt att driva lite smått med vårt parti. Vi har ju inte haft ett skattepaket som har tillkommit på samma sätt som det som hans parti varit med om att slå in. Därför tyckte han väl, att om det fanns en möjlighet skulle han utnyttja den till att ge oss ett tjuvnyp. Han undrade om det förhållandet att vi hade gått samman med socialdemokraterna var upptakten till en ny era inom folkpartiet.

Jag skall be, herr Ferdinand Nilsson, att som svar på denna undran få läsa ur riksdagsprotokollet från remissdebatten den 24 januari 1961. Då sade herr Ohlin i andra kammaren: »Det finns gamla traditioner av samverkan mellan alla de demokratiska partierna i den svenska riksdagen, fastän den nuvarande regeringen inte gjort mycket för att bevara dem utom vad försvars- och utrikespolitiken beträffar. Vi i folkpartiet vill gärna slå vakt om dessa traditioner. Jag sade nyss, att samverkan mellan oppositionspartierna på en rad konkreta punkter är naturlig och önskvärd. Lika klart är att kompromisser i riksdagen mellan regeringspartiet samt ett eller två oppositionspartier inte får uteslutas. Ibland kommer ju alla tre oppositionspartierna överens med regeringspartiet. Varför skulle inte ett eller två av dem få göra det — när det leder till en bättre praktisk politik?»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte läsa upp några citat från debatterna och besluten under 1946 och ännu mindre under 1860-talet. Jag skall inte heller lägga mig i den tävlan, som tycks ha uppstått mellan folkpartiet och centerpartiet om samarbete med regeringspartiet.

Jag vill allra först ta upp det uttalande, som fru Segerstedt Wiberg här gjorde, nämligen att om vi inte godtar nu föreliggande förslag, kan det bli fråga om felinvesteringar ute i kommunerna. Det kan jag gå med på, men för min del vill jag framhålla, att eftersom 250 kommuner är motståndare till reformen, nästan lika många är tveksamma, och endast 47 procent av de kommuner som yttrat sig har tillstyrkt förslaget, är det värt ett ganska högt pris att mängden av motståndare och tveksamma blir övertygade om att reformen bör genomföras. Fru Segerstedt Wiberg ser enligt min mening framtiden i väl ljusblåa färger, när hon tror att kommunsammansläggningen kommer att lösa alla problem i den långa katalog av frågor som hon här ansåg inte vara lösta.

Jag går också förbi den lilla detaljen att tidsgränsen 1967 finns kvar i vår reservation, medan den är borttagen i utskottsutlåtandet. En så liten detalj tycker jag inte är mycket att hänga upp sig på när brådskan vid utskottets handläggning var så stor.

Fru Segerstedt Wiberg varnade för vår negativa inställning. Jag vill varna för den stora optimism som hon känner. Det blir inte så mycket bättre för kommunerna som hon tror.

Fru Segerstedt Wiberg försökte även lägga upp debatten med att återge det yttrande om kostymen, som jag fällde för något år sedan, men då jag gjorde det uttalandet, var det inte känt att det fanns ett så oerhört starkt motstånd ute i kommunerna och att det inte fanns majoritet bland kommunerna för reformen. Jag har stora sympatier — det måste jag erkänna — för det föreliggande för-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

slaget, men jag har böjt mig för det motstånd, som förslaget har mött ute i landet. Jag skulle nog vilja tillägga, att med tanke på de frihetens principer, som folkpartiet säger sig vilja tillämpa, är det väl något egendomligt, att partiet här vill göra sig till talesman för det tvång, som ligger bakom det förslag vi i dag kommer att besluta om.

Om tiden medgiver det, skulle jag också vilja säga ett ord i anslutning till de många uttalanden, som här görs om kommunal demokrati och kommunal självstyrelse. Kan vi inte i alla fall vara överens om att samtliga demokratiska partier vill slå vakt om dessa höga ideella värden, som herr Hagberg uttryckte det. Vi är väl alla anhängare av att dessa värden skall bli bevarade så mycket som möjligt. I dagens debatt har emellertid gjorts sådana uttalanden att det finns anledning att fråga, om man verkligen menar att den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen skulle vara allra bäst bevarad i de små kommuner med låt oss säga 2 500 eller 3 000 invånare, där de kommunala förtroendemännen utan tjänstemän alljämt sköter det kommunala arbetet, där man har mycket små ekonomiska resurser och där man inte kan lösa de kommunala frågorna på ett sätt som medborgarna önskar. Har man den uppfattningen, måste man ju som en konsekvens härav samtidigt mena, att den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen i våra stora städer — låt oss som exempel välja Stockholm, Göteborg och Malmö — skulle ha fullständigt försvunnit. Inte vill väl någon göra ett sådant påstående. Jag anser för min del, att den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin kan bevaras både i en liten och i en stor kommun. Det väsentliga är att kommunallagen ger möjlighet att bevara dessa värden. Ingen kan heller påstå annat än att vår nuvarande kommunallag bereder sådana möjligheter. Sedan torde det betyda mycket hur kommunalmännen förvaltar det arv som den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen utgör. Jag tycker, som sagt, att

vi borde kunna vara eniga om att dessa stora värden skall bevaras så mycket som möjligt för framtiden.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Sveningsson finkänsligt inte tog upp en diskussion om kläderna, vill jag i hans ställe påpeka att detta med kläderna är någonting rätt väsentligt. Fru Segerstedt Wiberg sade att kläderna måste formast efter de materiella förutsättningarna. Men om man inte har klart för sig vilka de materiella förutsättningarna blir, då är det svårt att skära till kostymen, och därför bör man tänka sig för, fru Segerstedt Wiberg!

Vidare sade fru Segerstedt Wiberg att brådskan inte var så stor i utskottet. Men hur var det med den saken? Först och främst sade utskottet i sitt utlåtande att det hade synnerligen bråttom när det gällde att få det och det färdigt. Vidare vill jag fråga: Hur var det med reservationstiden? Var inte den knappt tilltagen?

Fru Segerstedt Wiberg var inne på vad herr Ohlin hade sagt i radio. Att våga skämta med honom, vare mig fullständigt främmande. Jag citerade bara vad herr Ohlin sagt, nämligen att partiet inte ibland är för och ibland emot regeringspolitiken. Eftersom han sade det i ett perspektiv av sex månader framåt och vi nu befinner oss i den aktuella situationen, trodde jag allvarligt att man kunde dra några slutsatser av herr Ohlins anförande. Det ansåg tydligen fru Segerstedt Wiberg bara vara ett skämt från min sida.

Jag begärde egentligen ordet för att säga några ord till herr Sveningsson om de små kommunerna. Jag antar att vad han i detta fall anfört var adresserat till mig, eftersom jag vågade hänvisa till det uttalande riksdagen gjorde 1947 om önskvärheten av att lekmännen var med i kommunernas styrelser och handlade ärendena. Det är på det sättet, herr Sveningsson, att sådana kommunalmän, som kommer till sammanträdena och voterar

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

om förslag, som kommunernas tjänstemän arbetat ut, åstadkommer en mycket lindrig form av kommunal självstyrelse, och de blir kommunalmän därefter. De kommunalmän däremot, som varit med och handlagt ärendena, herr Sveningsson, och som vet hur det går till i praktiken och själva kan göra ett handtag när det gäller förvaltningen, har en helt annan erfarenhet att bygga på. Det är den erfarenheten som det är så värdefullt att hela den folkliga självstyrelsen kan få tillgodogöra sig.

Därmed har jag inte gått in på några detaljer angående frågan hur kommunerna skall vara funtade i framtiden. Jag har liksom herr Sveningsson den uppfattningen, att man först måste ha klart för sig de kommunala uppgifterna och sedan de kommunala resurserna. Därefter kan vi resonera om hur stora eller små kommunerna bör vara.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det uttalande som nyligen gjordes av herr Sveningsson — i vilket han förvånade sig över att folkpartiet, som ju brukar föra frihetens talan, kommer att biträda förslaget i dagens utskottsutlåtande — skall jag be att få säga några ord.

Jag vill först erinra om att vi från folkpartiets sida aldrig sett denna fråga som en partipolitisk fråga. Vi har sett den som ett spörsmål, där det gällt att förutsättningslöst finna bästa möjliga lösning. Här säger nu samtliga som har yttrat sig, att de anser att en reform på detta område är nödvändig. Men den är inte nödvändig just nu, säger opponenterna, därför att en del utredningar nyss har blivit klara, andra utredningar blir snart klara, och åtskilliga utredningar är på gång men inte ens halvfärdiga. Jag tror att det alltid kommer att finnas spörsmål, som kommer att kräva utredningar, även beträffande väsentliga ting, i en sådan här stor sak som kommunernas möjligheter att verka, ensamma eller tillsammans med andra samhälleliga organ. Jag befarar därför att om man skall vänta med att fastlägga en principplan för hur kommunalreformen skall ordnas

till dess att alla dessa frågor eller största delen av dem blivit utredda, kommer man så småningom till en punkt där det inte längre finns någon möjlighet att genomföra kommunreformen på frivillighetens väg. Om man väntar tillräckligt länge, kommer den situationen att uppstå, som flera talare har vidrört, nämligen att åtskilliga kommuner blir lämnade åt sig själva och blir tvungna att på statsmaktens order sammanslås med andra kommuner. Det är klart att ett sådant tvång såvitt möjligt bör undvikas.

Jag tror därför att när majoriteten av folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet ansett sig böra biträda det förslag till utlåtande som föreligger, har detta i verkligheten inneburit en reell handling för att åstadkomma den frihet och den smidighet i övergången till ett nytt system, som alla tycks önska. Jag tror inte att de utredningar som är i gång i alla de frågor som i dag berörts behöver betyda att man måste avstå från att nu göra upp planen. Gör vid det inte nu, kan situationen blir mycket tråkigare sedan för kommunerna.

Grundskälet till den ståndpunkt, som majoriteten av folkpartiets representanter intagit i utskottet, har fru Segerstedt Wiberg redan berört, och jag behöver alltså inte gå in på den saken.

Till sist vill jag bara säga, att om herr Ferdinand Nilsson känner oro för att vi i folkpartiet skall börja konkurrera med centerpartiet då det gäller att träffa överenskommelser i lönnedom utanför riksdagsarbetets ram med regeringen, kan han känna sig lugn. Någon sådan konkurrens kommer vi inte att ta upp. När sakfrågan gör det möjligt kommer vi däremot att försöka åstadkomma kompromisser inom riksdagsarbetets ram, i utskott och kammare, om det finns förutsättningar för det. Jag vet att även andra partier gärna gör det, om de anser att man därmed når goda arbetsresultat.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sveningsson och

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

jag är överens i många och långa stycken. Han vill dock vara pessimist i det här avseendet, och jag åtar mig gärna optimistens roll. Jag är optimist också beträffande herr Sveningsson efter hans senaste anförande. Han sade att den gång hans kostym diskuterades visste han inte att det fanns en stark opinion ute i landet mot en ny kommunindelning. Det är alltså inte av principiella skäl som herr Sveningsson i dag har intagit en annan ståndpunkt. Därför kan vi hoppas att herr Sveningsson skall bättra sig och på nytt ändra sinnelag.

För att fortsätta diskussionen om kostymen ansåg herr Ferdinand Nilsson att man inte bara kan skaffa sig en kostym utan att veta hur den passar. Naturligtvis — det är därför man skall ha länsstyrelsernas planläggning.

Herr Ferdinand Nilsson har inte varit med i konstitutionsutskottet, och han ville av den orsaken veta om reservanterna fick den tid på sig som de önskade. Mig veterligt fick de den reservationstid som de själva begärde, och om man inte kunde ge reservanterna mer tid, så berodde det på att man också har skyldighet att ta hänsyn till riksdagsordningen. »Ledamot, som i utskotts beslut ej instämt», heter det i § 48, »är obetaget att jämte utskottets yttrande lämna kamrarna del av sin skiljaktiga mening, som i sådant fall bör till utskottet skriftligen avgivas. Dock må utskottets betänkande därigenom icke uppehållas.»

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Även om fru Segerstedt Wiberg fortfarande tycks vara intresserad av min kostym, så skall jag inte fortsätta resonemanget om den.

Jag begärde ordet den här gången för att säga ett par ord till herr Ferdinand Nilsson. Han talade om att det kommunala arbetet har stor betydelse för kommunalmännen, och det tvivlar jag inte alls på. Jag vill inte alls säga att inte herr Nilsson är en duktig kommunaltalman. Jag vill inte heller göra något ut-

talande om att herr Nilsson skulle ha sagt vad jag har hört en del andra säga om kommunindelningsfrågan, men man får ibland den uppfattningen, att kommunerna skulle vara till för kommunalmännen. Det måste väl ändå vara fel — det är väl i alla fall tvärtom kommunalmännen som är till för kommunerna.

När jag gjorde mina tidigare uttalanden här, riktade jag dem inte till herr Ferdinand Nilsson, utan det var uttalanden i största allmänhet. När nu herr Nilsson ändå har tagit upp den betydelse som det kommunala arbetet har för kommunalmännen, vill jag passa på att återge vad en av våra landshövdingar här i landet uttalade när de här frågorna diskuterades. Han sade att om man har den uppfattningen, att det inte finns någon kommunal demokrati och ingen kommunal självstyrelse i våra stora kommuner, då måste man med tanke på den inverkan på kommunalmännen, som man samtidigt påstår att det kommunala arbetet har, göra gällande, att dessa stora kommuner skickar riksdagsmän av sämre kvalitet till riksdagen än vad landsbygden gör. Det finns väl ändå ingen människa som vill påstå att det kommunala arbetet verkar på det sättet. Det finns ingen som påstår att de stora kommunerna inte skickar mycket väl kvalificerade riksdagsmän till riksdagen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Eftersom man så gärna börjar baklänges, skall jag börja med det sista herr Sveningsson sade. Låt oss vara överens, herr Sveningsson, om att både landsbygden och storstäderna skickar riksdagsmän av en viss sortering till riksdagen. Det är olika med oss. Jag tycker vi kan slippa detta gräl om kvaliteten.

Jag har den bestämda uppfattningen att t. ex. Stockholms stad har självstyrelse, men jag har likaledes den bestämda uppfattningen att det är mycket få stockholmare som har någon andel i självförvaltningen. Hemma i min kom-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

mun har vi 35 fullmäktige på 4 000 människor, men i Stockholm har man 100 fullmäktige på ungefär 800 000 invånare. Det blir en mycket liten procent-sats. Vi kan väl ändå vara överens om att den skolning är rätt värdefull som det kommunala arbetet åtminstone i lyckliga fall kan åstadkomma bland oss.

Nu skall jag inte säga mer till herr Sveningsson. Vi konservativa bönder borde inte behöva gråla om sådana saker.

Herr Lundström chockerade mig en smula. Han sade i sitt senaste anförande någonting om att jag var orolig och nervös för folkpartiet. Nej, det var mycket länge sedan!

Så sade herr Lundström — inte i slutet, utan i början av sitt anförande — att folkpartiet icke har bedömt detta som en politisk fråga, utan »som en fråga, där man bör söka den bästa lösningen». Vilka lösningar söker herr Lundström och folkpartiet i de *politiska* frågorna?

Lilla fru Segerstedt Wiberg sade någonting om att man behövde en kropp till kostymen, och den kroppen såg hon i länsstyrelsernas planläggning. Förlåt mig: jag är mycket mera materiellt sinnad. Jag vill veta vad kommunerna skall syssla med och vilka pengar de får att röra sig med. Länsstyrelsernas planläggning kan i värsta fall bli ett plågoris men aldrig någon kropp åt kommunerna.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i ett konstaterande som gjorts många gånger här i dag, nämligen att detta är en stor och viktig fråga. Dagens avgörande i kommunindelningsfrågan kan väl betraktas som början till slutet av denna fråga eller kanske rättare sagt slutet på början av detta ärende. Den majoritet som har tryggats i konstitutionsutskottet genom att socialdemokraterna och folkpartisterna ställt sig såsom garant för propositionen nr 180/1961 gör att vi får en »översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner». Nästa etapp i detta arbete

blir alltså den planläggning som kommer att ske ute i länsstyrelserna.

Fru Segerstedt Wiberg ironiserade litet över det skattepaket som behandlades i höstas. Det skattepaketet kommer genom utredningar o. s. v. att justeras, men det kommunpaket, som vi om en stund kommer att fatta beslut om, kommer att få ingripande, i stor utsträckning ödesdigra verkningar under en lång framtid för våra kommuner. Det kommunpaket som folkpartiet har medverkat till har ett helt annat omfång och en helt annan utformning.

För den som följt den här frågan erbjuder ärendet en något egendomlig anblick. Det började med en departementsutredning, som sedan i tvenne omgångar kompletterades med parlamentariker och fackmän. Det presenterades ett betänkande, där ett par framstående ledamöter konstaterade, att »brådskan varit så stor att möjligheterna att analysera och penetrera olika spörsmål av betydelse för ställningstagandena varit begränsade. Tidsnöden hade icke medgivit någon grundligare prövning av de värderingar som kom till uttryck i betänkandet.» På grund av samma brådska blev också remisstiden för kort; det fanns knappast möjlighet för remissinstanserna att hinna tänka igenom frågeställningarna. Efter en interpellation i riksdagen fick vi en förlängning av remisstiden, men en hel del kommuner räknade med den kortare remisstiden när de utarbetade sina yttranden och fick därigenom inte tillfälle att tänka igenom frågorna på det sätt som hade varit önskvärt. I de kommuner däremot där man hade tillfälle att utnyttja den längre remisstiden gick många emot förslaget och angav många utomordentligt intressanta synpunkter på kommunproblemet.

Förlängningen av remisstiden förde också med sig att vi inte fick någon proposition till vårriksdagen, såsom var avsett från början — den kom först till höstriksdagen. Med anledning av denna proposition väcktes ett antal motioner, bl. a. en från vårt håll om avslag på Kungl. Maj:ts nädiga proposition, en

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

motion som tydligen har åstadkommit ganska stor oro. Jag vet inte om det var denna motion eller andra saker som ledde till att en särskild delegation tillsattes i konstitutionsutskottet — det skall jag låta vara osagt — men till mångas förvåning kom inget förslag till höstriksdagen i denna fråga, utan ärendet uppsköts till vårriksdagen. Jag vet inte om frågan var av sådan storleksordning att det var nödvändigt att göra så eller om den var så ömtålig.

Man måste emellertid säga, att procedurfrågan, sättet att handlägga saken, ter sig något egendomlig när man ser den på avstånd. Man har faktiskt en känsla av att den kan liknas vid ett isberg, när det gäller handläggningen av ärendet. Man har en känsla av att åtskilligt förekommit som inte syns. Att man från visst håll varit hårt engagerad för att få en kompromiss till stånd har också bekräftats av utskottets ärade ordförande. Detta lyckades emellertid inte. Man fick ingen kompromiss i utskottet, enligt vad högerns huvudorgan meddelat på grund av att kompromissförslaget spräcktes av centerpartiet.

Livet är fullt av besynnerligheter. När vi i centerpartiet någon gång kompromissar med regeringen är det något av en riksolycka, men när högern träder fram och agerar och centerpartiet inte kan vara med, är man minst sagt syrlig över detta. Det är inte lätt!

Nåväl, när inte vi i centerpartiet kunde godkänna regeringens förslag, kan tydligen inte heller högern göra det, vad det nu kan bero på. Vågar jag ställa den frågan till herr Sveningsson: Inte var det väl enbart motståndet från kommunernas sida som åstadkom detta? Jag skulle förmoda att det i större utsträckning var motståndet från centerpartiets sida som gjorde att herr Sveningsson såg sig föranlåten att gå in på avslagslinjen. Herr Sveningsson och vi befinner oss på samma linje, och vi skall inte träta. Vi har båda yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Vi bör trösta oss med att vi i andra kammaren har fått med oss en folkpartist, som också yrkat avslag på propositionen.

Fru Segerstedt Wibergs inlägg i dag är intressant. Hon talar om oppositionspartierna som inte kunde vara med. Men är inte folkpartiet oppositionsparti längre, eller hur bedömer fru Segerstedt Wiberg detta? Har vi fått någon ny konstellation? Folkpartiet har ju gjort upp med socialdemokraterna i denna fråga.

Nu kan man fråga sig: Behövs det en ny kommunindelning? Det är ju ändå till syvende og sidst det frågan gäller. Och måste det till en lagstiftning i enlighet med det förslag som här föreligger? Måste det vidare till en »tvingande lagstiftning» när det redan med stöd av gällande lagstiftning sker sammanläggningar? Ja, därom är ju meningarna delade. Det finns ingen absolut rätt, ingen absolut sanning. Mot min uppfattning kan en annan uppfattning ställas. För den ene är det rätt vad han tycker, för den andre vad han tycker, utan att man definitivt kan säga vad som är rätt. Rätt och plikt, lag och sed är för en del endast konventionella fördomar som den starke kan sätta sig över med mångfaldens rätt.

Dessa mina reflexioner grundar sig på hur de olika remissinstanserna uttalat sig. Utan att generalisera finns en klar tendens att bedömningarna från Stockholms horisont — liksom från de stora kommunerna — är för en lagstiftning som skulle innebära en ny och genomgripande kommunindelning byggande på centralortsprincipen. Länsstyrelserna har i regel tillstyrkt om också med något undantag. Det är ju lättare att arbeta om det bara finns 300 kommuner att ta kontakt med i stället för de nuvarande drygt 1 000 kommunerna. Centraliseringstanken har bitit sig fast på många håll. Man vill inte ge utrymme för en decentralisering. Man har ingen förstäelse för kommunal självförvaltning och för kommunal självstyrelse, verkar det.

Går jag däremot ut i landet till de små kommunerna, ut till de kommuner som är i farozonen för att inlemmas i en centralortskommun, finner man att majoriteten har sagt nej. En sammanställning över kommunernas remissyttranden visar att 400 kommuner har förklarat

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

att det föreligger ett behov av en ny kommunindelning, 240 kommuner har sagt att behov inte föreligger och 230 har ingen bestämd uppfattning. Jag vet inte om dessa 230 skall tolkas som att de ställer sig synnerligen tveksamma till en ny indelning. Utgår man från kommunernas bedömning finns det ingen majoritet för att vi behöver en ny kommunindelning eller översyn över kommunerna.

Skulle man sedan söka analysera varför åtskilliga kommuner tackat ja till utredningen om en ny kommunindelning, finner man att grunden ofta är ekonomiska bekymmer. Övervältringen av kostnaden från stat till kommun, statsbidragens urholkning liksom en nödvändig expansion har gjort att kostnaderna gått i höjden. Jag vill bara erinra om kommunalskattens stegring, hur den från 1950 till dags dato stigit med drygt 50 procent eller från cirka 10 kronor till drygt 15 kronor per skattekrone. Det är saker som jag påpekat tidigare här i kammaren. Har inte minst Kungl. Maj:ts nådiga regering exempelvis i fråga om kostnaderna för skolmältidsverksamheten på ett rent ut sagt anmärkningsvärt sätt nonchalerat riksdagens beställning tre år i följd? Man kan gå igenom andra saker och se hur man har svårt att vinna gehör för att kommunerna måste få tillräckliga möjligheter så att statsbidragen inte urholkas. I dag finns det en lång rad olika motioner på det området. Jag hoppas att intresset inte stannar vid en begäran om en skrivelse till regeringen. Vad vi behöver är definitiva beslut här i riksdagen för att hävda kommunernas rätt att få bättre ekonomiska möjligheter.

Man har sagt att en ny kommunindelning skulle leda till en bättre skatteutjämning. Det har herr Harald Pettersson redogjort för. Jag vill bara understryka vad herr Harald Pettersson sagt på den punkten nämligen att en ny kommunindelning icke löser dessa problem ens om det skulle bli länskommuner. Vi har ändå mycket stora skillnader.

Det har också sagts att en ny kommunindelning skulle bygga på central-

ortsprincipen. Man skulle till de nya kommunerna sammanföra områden som ur kommunikationssynpunkt, kontaktsynpunkt o. s. v. spontant är inriktade mot en centralort. Centralorten skulle utgöra kärnan i den nya kommunen. Det har sagts att man på det sättet skulle hjälpa glesbygderna att leva kvar; det skulle ges en chans åt landsbygden att på det sättet hävda glesbygdernas intressen. Jag måste säga att jag på den punkten har svårt att tro vad som påstås. Jag har tvärtom den uppfattningen, byggd på praktisk erfarenhet, att det lätt blir på det sättet när man diskuterar en lokalisering, att det nya företaget förläggs till centralortens industriområde. Den nya bostadsbebyggelsen förläggs då till centralortens bostadsområde. Allt detta innebär att den arbetskraft som eventuellt friställes genom jordbrukets rationalisering inte får sin utkomst i den egna bygden. Den tvingas att flytta in till dessa centralorter. Det innebär en kapitalförstöring i de bygger, från vilka den kommer, och det medför stora investeringsbehov för bostäder och annat i de centralorter, dit dessa människor flyttar. I en kommun i mitt län har man betecknat det nu föreliggande förslaget som en spik i glesbygdens likkista. Det ligger onekligen mycket sanning i det påståendet. Man får stöd för den uppfattningen av en artikel i SIA, Skogsindustriarbetarförbundets tidning, där det förklarades att man på detta sätt skulle få till stånd en styrd avfolkning av glesbygderna.

Jag tror att det finns anledning att ytterligare pröva frågan om dessa centralorters betydelse, inte minst ur sociologisk synpunkt. Gjorda undersökningar visar att när man kommer utanför dessa centralorter, så kan man inte definiera någon bestämd ort som kontaktort, utan det är i regel fråga om ett stort antal olika kontaktorter. Det behövs därför här mer sociologisk forskning, och det räcker inte bara med att anlägga geografiska synpunkter på problemet om centralorterna, som man här har gjort.

Fru Segerstedt Wiberg anförde som

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

ett argument för att man från folkparti-håll accepterat det framlagda förslaget, att de människor som nu lämnar glesbygderna får man ändå aldrig behålla där, och man kan inte heller tvinga dem tillbaka. Jag vill då erinra om en artikel i Landskommunernas tidskrift nr 9 år 1961. Artikelnen innehåller en redogörelse för en folkomflyttningsräkning från Linköpings stift, omfattande cirka 225 000 personer i landsbygdssocknarna i Östergötlands, Jönköpings och Kalmar län. I artikeln heter det: »Där har intressanta rön kommit fram. Det synes vara ensidigt och felaktigt att tala bara om folkavtappning. Det rör sig snarare om en mängd mekanismer, ett fylligt, intressant spel: från landsförsamlingar till städer, men också i överraskande grad från städer till landsförsamlingar och landsförsamlingar emellan, med bakomliggande reella orsaker, t. ex. ungdomens utkomstfråga.»

Jag tror att det finns anledning att även ha detta inslag i bilden klart för sig i dag.

Som motiv för den nya kommunindelningsreformen anföres, att det ju faktiskt sker en hel del sammanläggningar i dag. Det är riktigt att det sker kommunsammanslagningar på grundval av 1919 års indelningsslag, men skillnaden är att dessa sammanläggningar tillkommer efter överläggningar och förhandlingar mellan kommunerna. Kommunalmännen prövar vad som talar för och emot, och så småningom kommer man fram till att det finns en gemenskap som talar för en sammanläggning. Sammanläggningar har skett och kommer att ske inom denna frivillighetens ram. Det finns även i dag ett behov av kommunsammanslagningar, där kommunerna av egen fri vilja får besluta att gå samman.

Utskottets ärade ordförande, herr Elmgren, har i dag liksom fru Segerstedt Wiberg citerat olika uttalanden från centerpartiet. Herr Elmgren citerade vad herr Hedlund sagt som inrikesminister år 1957 med anledning av kommunförbundskommitténs betänkande. Det betänkandet blev ju sedan underlag för den skolstyrelselag som vi fick 1956 och

som trädde i kraft den 1 juli 1958. Till 2 § i skolstyrelselagen finns en mycket utförlig motivering för hur herr Hedlund som inrikesminister såg på dessa problem. Det finns all anledning att i dag sätta in det uttalandet i dess rätta sammanhang. Man kan inte som utskottets ärade ordförande gjorde bryta ut detta uttalande och ta det som motiv för den nya kommunindelningsreform som nu föreslås.

I detta sammanhang citerade herr Elmgren även polisutredningen, som ju bygger på centralorter. Jag ber då att få erinra om vad som står på s. 129 i kommunindelningskommitténs betänkande. Det kan vara anledning att läsa upp det med hänsyn till vad som sagts i debatten här. Det heter där: »Beträffande polisväsendet synes den i dagens läge utan tvekan mest rationella organisationen kunna erhållas, om polisdistrikten sammanfaller med polischefsdistrikten. Utvecklingen har såsom tidigare framhållits också gått därefter, att allt flera kommuner frivilligt enats om en sådan organisation. Med hänsyn till polisväsendet skulle därför kunna anses önskvärt med så stora kommuner, att varje polischefsdistrikt kunde bestå av endast en kommun. Emellertid torde en ur denna synpunkt lämplig kommunstorlek icke kunna anges med utgångspunkt från de nuvarande polischefsdistrikten. Övervägandena i 1957 års polisutredning kan komma att leda till att ännu större, kanske avsevärt större polis(chefs)distrikt finnes lämpliga. Därest huvudmannaskapet för polisväsendet samtidigt ändras kommer dock de skäl som ur polisväsendets synpunkt kan finnas för större kommuner att avsevärt förlora i styrka.»

Jag vill konstatera, att vi i dag har ganska många poliskommunförbund. Av de sammanlagt 247 kommunförbund som finns i landet avser inte mindre 171 polisväsendet. Det visar att polisväsendet har en annan ställning i detta sammanhang än övriga hithörande frågor. För att man inom polisväsendet skall kunna hålla jourpersonal etc. fordras större distrikt än en liten kommun.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner
Rättsväsendet och ordningstjänsten är för övrigt inte och skall inte vara en kommunal angelägenhet, utan bör vara något som åligger staten.

Det har om den nu föreslagna reformen sagts att den skulle föra med sig en förstärkning av den kommunala självstyrelsen. Det har också påståtts att det skulle vara angeläget att ha kommuner med minst 8 000 invånare. Vi fick en ny kommunindelning 1952. Den tillkom 90 år efter 1862 års kommunallag, som man ju alltid brukar erinra om. Vi har haft några frivilliga kommunsammanslagningar efter 1952. Dessa frivilliga sammanslagningar grundar sig på överläggningar och uppörelser kommunerna emellan. De är inte slumpmässiga, utan dylika sammanslagningar skall prövas av vederbörande länsstyrelse och kammarkollegium innan de fastställs av Kungl. Maj:t. Jag tror att man har en ganska god garanti för att därvidlag ingenting sker slumpmässigt.

När det nu talas om 8 000 invånare som en lämplig arbetsnorm, skulle jag emellertid vilja ställa frågan: Har man på de tio år, som har gått sedan förra kommunsammanslagningen, lärt sig se in i framtiden, så att man är övertygad om att den kommunindelningsgräns på 8 000 invånare, som nu föreslås, är den riktiga med hänsyn till framtiden, eller skall vi inom en ny tioårsperiod vara nödsakade att pröva om denna fråga och kanske därvid komma fram till en ny kommunstorlek, där man med hänsyn till andra omständigheter vill gå betydligt högre? Jag tror att det finns anledning att skynda långsamt på denna punkt.

Det har här erinrats om att det finns åtskilliga utredningar, som nu pågår och spelar in på den fråga vi här behandlar. Jag tror att det är anledning att vi avvaktar dessa utredningar; det gäller kompetensfördelning, kommunernas ekonomi, skolfrågan, socialvården o. s. v.

I fråga om den kommunala självstyrelsen vill jag bara säga, att det också är fråga om effektiviteten i den kommunala självförvaltningen och att kommunerna även skall betjäna människor-

na. Det är här inte bara fråga om ett tekniskt problem, utan man måste också ha möjlighet till kontakt med de beslutande förtroendemännen ute i kommunerna. Man lär nog inte komma förbi, att en del av detta går förlorat i de stora kommunerna.

Vi kommer i år att i våra landsting fira ett hundraårsjubileum med anledning av tillkomsten av 1862 års landstingslag. Vi kommer också att i en del kommuner fira minnet av 1862 års kommunallagar. Vid dessa högtidliga sammankomster kommer det att talas om betydelsen av den kommunala självstyrelsen. När 1862 års kommunallag infördes tog man till vara det bästa av de självstyrelseformer, som utvecklats i våra kommuner. Man gav stadga och handlingsfrihet åt kommunerna, och man möjliggjorde för kommunerna en ekonomisk handlingsfrihet genom att införa allmän beskattningsrätt, en rätt som tidigare i stor utsträckning saknats.

Viktigast var emellertid — eftersom man tidigare här i dag har erinrat om 1862 års kommunallagar — att man erkände kommunerna som självstyrande och självförvaltande enheter, där liksom ännu i dag länsstyrelsens kontroll i princip inskränktes till en juridisk granskning av beslutens laglighet, ej en lämplighetsprövning.

Det har skett förändringar i 1862 års kommunallag. År 1930 gjordes huvudsakligen en ändring i formellt avseende. År 1955 fick vi en reviderad kommunallag. 1862 års kommunallag kom till i en tid, då man 20 år tidigare hade beslutat om den obligatoriska folkskolan i vårt land. År 1865 kom den nya riksdagsordningen, och år 1868 fick vi de första folkhögskolorna. Trots detta hade man den gången förtroende för medborgarna, för allmogen. År 1962 är det komplicerat att vara kommunalman; det råder inget tvivel om den saken.

Får jag också säga att 1962 också är det år då vi går att besluta en skolreform, som kanske är en av de största som vi har fattat beslut om under lång tid i vårt land. När vi i dag vet vilket stort intresse som förefinns för skolut-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

bildningen — det är större än det någonsin har varit hos menige man — frågar man sig om det inte skulle finnas utrymme för att vi skulle kunna tro på den kommunala självstyrelsen och inte, såsom man faktiskt ibland kan få höra i debatten, göra gällande att den inte har möjlighet att hävda sig på samma sätt som förr. En av den nya skolans uppgifter skall ju vara att fostra och skola demokratiska människor. Kommunal verksamhet är en god skola och grunden för vår demokrati, för vår folkliga självstyrelse.

Jag skall, herr talman, också be att få erinra om att i utskottets förslag, som utskottets ärade ordförande yrkar bifall till, sägs det att man till den 31 mars 1963 skall ha lagt förslag till Kungl. Maj:t beträffande samarbetsområden i länen. Jag frågar mig då: Var finns den frivillighet man talar om, när man inom en så pass kort tid som ett år skall ta ställning till hur dessa framtida samarbetsområden skall se ut? Jag måste säga att frivilligheten i detta fall nog är ganska diskutabel. Det är också här en brådska som går igen, en brådska som jag hade anledning erinra om inledningsvis.

Jag skall, herr talman, sluta med att återge några ord av förre inrikesministern Eije Mossberg, som jag tycker är belysande för hur han såg på denna fråga vid den stora kommunindelningsreformen år 1952. Hans uttalande återfinns i boken »Människan och samhället», tillägnad statsministern på hans 50-årsdag. Herr Mossberg skrev: »Som en sammanfattning av erfarenheterna från arbetet med kommunindelningsreformens genomförande må framhållas, hur värdefullt det visat sig vara, att vi verkligen togo tid på oss och att det förberedande utredningsarbetet kunde bedrivas i en lugn takt och utan någon överdriven forcering. Detta var nämligen nödvändigt för att uppfattningarna ute i de olika bygderna skulle stadga sig. Synnerligen värdefullt har det också varit att arbetet lagts upp på det sättet, att de olika orternas befolkning genom sina kommunala representanter har kun-

nat få kontakt med utredningsarbetet och göra sina synpunkter gällande, inte bara en gång utan vid flera tillfällen, alltefter som utredningsarbetet befunnits sig på olika stadier.»

Jag tror, herr talman, att dessa herr Mossbergs ord och hans erfarenheter i sammanhang med den stora kommunreformen förtjänar att bli beaktade också när vi nu går att ta ställning till detta förslag, som jag förmodar kommer att bifallas med hänsyn till den majoritet som ju redan har signalerats. Jag hoppas att både departementet och länsstyrelserna kommer att ta hänsyn till erfarenheterna i samband med den stora indelningsreformen år 1952 och ge kommunalmännen möjlighet att tänka igenom dessa frågor.

Jag ber herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets förslag fogade reservationen av herrar Harald Pettersson och Boo.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner mig tyvärr manad att svara på den fråga herr Carlsson riktade till högerens representanter i utskottet och till högerpartiet. Han frågade om vi låtit oss påverka av centerpartiets ställningstagande. Jag måste säga att jag är mycket förvånad över att man kan misstänka, att vi inte gjort en självständig bedömning för vårt ställningstagande. Då högern avlämnade sin partimotion hade vi ingen kännedom om vilka förslag centerpartiet skulle framställa, och när vi i utskottet avgav vår reservation — som väl överensstämmer med partimotionen — kände vi inte heller till vilka uttalanden centerpartiet skulle göra. Hade man mera tillmötesgått synpunkterna i vår partimotion skulle enigheten ha blivit större. Enda orsaken till vårt ställningstagande är att man inte i större utsträckning gått oss till mötes. Jag hoppas att herr Carlsson inte på något sätt finner det obehagligt att vår reservation är så pass lik centerpartiets.

Jag skulle inte ha ställt frågan, men

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

när herr Carlsson ändå gjorde det, tycker jag, nästan otrevliga uttalandet och denna insinuation att vi skulle ha låtit oss påverka av centerpartiets ställningstagande, så vill jag i alla fall fråga: Kommunsammanslagningen är ju inte på något sätt en direkt skattefråga, men skattepaketet har i alla fall nämnts i debatten om regeringen i höstas hade fogat förslaget beträffande kommunsammanslagningen som en bilaga till sitt förslag om det s. k. skattepaketet, skulle centerpartiets ställningstagande i *den* situationen ha varit ett helt annat?

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det låg ingen insinuation i min fråga, herr Sveningsson, men jag blev något förvånad när jag läste rubriken och påståendet i Svenska Dagbladet, att det var centerpartiet som språkade kompromissen. Det var detta som gjorde att jag förmodade, att högern var beredd att acceptera en kompromiss om det varit möjligt att uppnå enighet. Också herr Sveningssons inlägg i interpellationsdebatten i november 1960 gav underlag för min fråga.

Men jag ber att få tacka för det besked herr Sveningsson nu givit, och jag är glad över att vi har kommit på samma linje, liksom att vi fått åtminstone en folktoppartist med oss. Jag skulle också tro att om man fick rösta efter övertygelse och så som kommunalmännen och kommunerna ute i länen bedömer frågan, så bleve det ganska många inom regeringspartiet som röstade med oss.

Slutligen kan jag svara på herr Sveningssons fråga, att om det nu föreliggande förslaget fogats till regeringens proposition om skattepaketet så hade vårt ställningstagande beträffande kommunsammanslagningen icke förändrats därigenom.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! För många kommuner innebar 1952 års ändrade kommunala indelning en väldig omvälvning. Många

kommunala förtroendemän var också den gången utomordentligt tveksamma inför ändringen och frågade sig om den verkligen var det riktiga och väl avpassade steget mot den förbättring av de kommunala funktionerna som man givetvis i och för sig var angelägen om. Omställnings- och anpassningssvårigheterna blev betydande, och trots att man säkerligen överallt gick till sammanslagningsverket med en uppriktig önskan att skapa en snabb och fullständig sammansmältning, tror jag vi kan säga att vårdorna i samband med denna process ännu inte överallt är helt övervunna.

Hade man år 1952 kunnat ana att den nya indelningen skulle vara omodern inom tio år, så hade man alldeles säkert blivit upprörd över den bristande framsyntheten vid denna för bygden så genomgripande förändring. Det är nämligen att märka, att den ursäkt för felbedömningen som väl nu främst åberopas, nämligen landsbygdens snabba avfolkning, dels borde ha kunnat förutses — liksom för övrigt alla de andra omständigheter som nu åberopas — och dels inte räcker som förklaring. Den bristande funktionsduglighet, som anges vara orsaken till behovet av ändringar nu, gäller nämligen i praktiskt taget lika hög grad de landsbygdskommuner, vilkas invånarantal ligger klart över den norm, som 1952 ansågs lämplig, och även för överskådlig framtid kan väntas komma att ligga över den.

Jag har velat säga detta därför att det, såvitt jag kan förstå, i princip knappast är någon skillnad mellan situationen i dag och den situation som rådde före 1952. Dessutom är ju täta förändringar i den kommunala indelningen ytterst olyckliga dels tekniskt, därför att de rycker undan grundvalen för den i kommunalt arbete så viktiga långtidsplaneringen, dels rent psykologiskt genom att de för avsevärd tid minskar den känsla av samhörighet och samling kring gemensamma angelägenheter som är så vital för en rätt fungerande kommunal självstyrelse. Man borde därför vara utomordentligt försiktig med att rekommendera precis samma slag av lösning,

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

som man rekommenderade 1952 och som alltså har visat sig vara så otillräcklig. Helt andra tag borde åtminstone undersökas och övervägas först.

Denna debatt har klart visat att vi alla är överens om att en kommunal självstyrelse är något värdefullt, att det måste vara riktigt att överlåta beslutanderätten i lokala frågor, så långt detta är möjligt, till dem som har den lokala kunskapen och som är direkt och mest berörda av besluten. Det är också omvittnat, att den kommunala självstyrelsen har en allmänt uppfostrande effekt och är en utomordentlig skola för förtroendemännen till undan för undan allt större uppgifter. Om en självstyrelse emellertid skall ha en sådan effekt så måste den naturligtvis också ha ett reellt innehåll och inte bara vara ett slagord, som tas fram då och då. Den måste innebära för det första en förankring av det kommunala intresset och ansvaret hos medborgaren i gemen, så att detta intresse blir något normalt för kommunens enskilda invånare. Det ligger i sakens natur att en sådan spridning lättare kan ske i en liten kommun än i en stor. Det är där enklare rent organisatoriskt och sammanhangen är klarare och sammanhållningen naturligare, men jag tror kanske ändå inte att det är kommunens storlek som har det avgörande inflytandet, utan det beror också på många andra faktorer. Inte minst beror det på att den andra och ännu viktigare förutsättningen för självstyrelse är uppfylld, nämligen att kommunen har en verklig rätt att fritt besluta. Där ligger det sämre till. De kommunala uppgifterna regleras i stor utsträckning antingen i en författning, som direkt föreskriver hur kommunen skall handla, eller också genom statsbidrag, som utlämnas om kommunen i detalj följer myndigheternas anvisningar, annars inte, och det får i praktiken ungefär samma verkan.

De sektorer där kommunen kan handla med verklig självständighet är inte många. Även i andra avseenden kan statsbidragen ha en ogynnsam effekt nämligen genom att de ger den felaktiga bedömning av kommunala åtgärder, som

uppkommer när man endast behöver ta hänsyn till en del av den verkliga kostnaden för åtgärden. Det finns många exempel på ett genom statsbidrag snedvridet kommunalt handlande.

Å andra sidan är ju kommunen i många fall bara ett organ för verkställande av uppgifter, som helt regleras av staten, ett förhållande som kanske ibland bör bestå av praktiska skäl. Där bör då kostnaderna också helt bestridas med statsmedel. Över huvud taget måste sambandet alltid hållas klart mellan det kommunala inflytandet över ett verksamhetsområde och statsbidraget till samma område. Bidraget måste stå i direkt proportion till det mått av tvång, som staten ålägger kommunen.

Det kommunala skatteunderlaget per invånare är högst varierande. De kommunala behoven är också högst varierande. Ofta eliminerar dessa två faktorer varandra och det är väl bl. a. detta som förklarar, att det knappast råder något direkt samband mellan utdebiteringens storlek å ena sidan och kommunens storlek och rikedom å den andra. Detta förhållande gäller vid en acceptabel kommunal standard, faktiskt också hos den fattigare kommunen. Det finns ju emellertid många kommuner — och antalet stiger — som har hamnat i utomordentligt besvärliga ekonomiska situationer genom omständigheter som de själva inte rimligen kan lastas för. Här hjälper sannerligen inte alltid bara en förstoring av kommunen. Det krävs helt andra åtgärder, och utredningen av bedömningen av dessa borde göras innan man tar ställning till kommunens framtida utseende. I detta fall delar jag helt de av herr Ferdinand Nilsson framförda synpunkterna. Det är väl också tänkbart att man skulle kunna finna former för statsbidrag, som vore på ett annat sätt än hittills avhängiga av kommunens förhållanden mera än av kommunens åtgärder. Kanske skulle man kunna åstadkomma den önskvärda utjämnningen på så sätt utan att därmed behöva inkräkta på utrymmet för det fria kommunala handlandet.

Man kan naturligtvis säga att proposi-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

tionens och utskottsmajoritetens förslag och tankegångar inte innebär något särskilt stort ingrepp i den kommunala handlingsfriheten — i varje fall inte just nu. Enligt min mening är emellertid felet, att man alltför litet har beaktat själva kärnpunkten i problemet om den kommunala förvaltningens framtid och utveckling. Den kärnpunkten är, enligt min åsikt, avvägningen av de kommunala uppgifternas art och omfattning i det moderna samhället, samt givetvis formerna för deras finansiering.

Jag ber, herr talman, att i övrigt få uttala mitt instämmande i vad som här har framförts av herrar Sveningsson och Hagberg och yrkar bifall till den reservation av herr Sveningsson m. fl. som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Jag skall inte låta fresta mig att på debattens nuvarande ståndpunkt ingå i någon polemik åt något håll. Jag tycker också, att debatten ganska mycket har rört sig i periferien och att man liksom har glömt bort den sakfråga som vi nu egentligen skulle diskutera. Jag vill i all korthet och i sammandrag anföra de motiv som har gjort att jag kommit att tillhöra utskottets majoritet.

Det har ju tydligt och klart dokumenterats, att det råder ett aktuellt och stort intresse för sammanläggningar och omläggningar av kommunerna i riket, och ett ganska stort antal ansökningar om sammanläggningar föreligger. Jag kan då mycket väl förstå de myndigheter, som anser sig behöva ha en ordentlig kartläggning över hela området att tillgå när de behandlar och tar ställning till dessa ansökningar. Då skulle kunna avgöras, om de aktuella ansökningarna är det bästa sättet att lösa sammanläggningarna på. Om man utan vidare i ett län fastställer en sammanläggning i väster, en i öster och kanske en mitt emellan, så kan man så småningom komma till insikt om att denna planlöshet har varit av ondo. All erfarenhet säger oss detta, liksom också att det kommer att bli

de små kommunerna — de ur sammanläggningssynpunkt icke önskvärda — som kommer att bli lidande på detta.

Jag anser mig för min del inte ha lust att dela ansvaret med dem som har en negativ inställning och som på — som jag tycker — ganska svaga skäl motsätter sig en ordentlig planläggning, och jag tror inte att man gör kommunerna någon nytta utan snarare en ganska stor otjänst, om man motarbetar en sådan planering.

Låt mig också få understryka att det nu bara är fråga om en planläggning. Vad som skall komma därefter — om och när kommunerna skall fatta beslut om att sätta planerna i verkställighet — är en helt annan sak, och den hänskjuter utskottet också helt till kommunernas egna och fullt frivilliga initiativ. Man har från en del håll sagt, att det är en alltför hög grad av frivillighet, som så småningom kommer att spolia hela resultatet, men jag tror inte att vi skall se så pessimistiskt på saken. Jag tror att kommunalmännen, som själva har att ta ställning till behovet och fördelen av en sammanslagning, när de anser situationen lämplig för en sådan, också kommer att se till att en sammanslagning kommer till utförande.

När jag har sammanfattat dessa synpunkter, ha jag kommit fram till att det här gäller en planläggning som behöver komma till stånd och att denna fråga behöver lösas snart. Det gör, herr talman, att jag för min del är beredd att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det är ett markant inslag i den här debatten, att många talare förmenar att det har varit stor brådska och forcering vid behandlingen av detta ärende. Det sägs också — det har gjorts även i denna kammare, så långt jag har kunnat följa referaten — att en del av problemen har vi velat dölja, att något slags hemlighetsmakeri skulle föreligga.

Jag vill hävda motsatsen. Det finns väl ingen fråga på det samhällspolitiska

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

området — kanske bortsett från frågan om tjänstepensioneringen — som under de senaste åren har varit utsatt för en så ingående, öppen och fri debatt som just denna.

Det började med att vi från departementets sida tog upp överläggningar med styrelsen för Landskommunernas förbund och efterhörde dess uppfattning om det vid den tidpunkten — det var 1959 — fanns anledning att låta göra en utredning av det här frågekomplexet. Jag skall villigt erkänna att förbundet i början av 1959 var litet tveksamt och sade att man kanske behövde fundera ytterligare på saken. Vi gav inte uttryck för någon brådska utan sade att vi var helt överens med förbundet om detta. Vi hade sedan fortsatta resonemang om själva uppläggningsen. Jag sade därvid att vi hade tänkt oss att först inkalla en expertgrupp, som tog upp en del av de specialproblem som finns på detta område, och att vi sedan borde tillkalla förtroendemän att delta i det fortsatta arbetet. Om denna uppläggning var förbundet och departementet också helt överens, och jag hade tillfälle att på hösten vid Landskommunernas förbunds kongress tala i de här frågorna och framlägga som min uppfattning, att tidpunkten var inne att göra en förut-sättningslös utredning rörande indelningsfrågorna och om möjligheterna att komma fram till riktlinjer för det interkommunala samarbetet, någon form av vägledning för bedömning av de önskemål om sammanläggning som vi visste skulle komma. Ute i kommunerna var nämligen sådana här strävanden i gång, och vi var övertygade om att det skulle komma önskemål.

Så tillsattes utredningen, och vi förde under tiden en debatt — en utåtriktad debatt — där vi försökte engagera kommunalmännen att ge uttryck för sin mening.

De sakkunnigas betänkande kom och skickades ut. Jag skall villigt erkänna att vi från början satte en mycket kort remisstid — i den stillsamma förhoppningen att vi skulle kunna presentera

ett förslag till förra vårriksdagen. Men sedan man från många håll hade givit uttryck för önskemål om att få längre tid för en remissbehandling var det självfallet att regeringen medgav detta. Därmed fick man också skjuta på riksdagsbehandlingen till hösten. När frågan då skulle upp för behandling begärde partiledarna att vi skulle flytta över den till vårriksdagen för att ge utskottet längre tid till en reell behandling. Inte heller mot det hade regeringen något att invända. Redan vid den överläggning, då uppskovet begärdes, sade vi att denna begäran var rimlig och att vi inte skulle motsätta oss den.

Dessutom vill jag påstå att det under tiden från det betänkandet framlades och fram till nu har försiggått en omfattande, öppen och fri diskussion ute bland kommunalmännen om just de här angelägenheterna. Jag har träffat ungefär fem tusen kommunalmän under de här två åren, om inte var och en personligen så i varje fall i samband med möten, konferenser och diskussioner, där jag har informerat, diskuterat och avlyssnat stämningarna bland kommunalmännen. Jag vill också påstå att denna lyhördhet för stämningarna sedan kommit till uttryck i de modifikationerna som gjorts i propositionen — något som ju också här har uppmärksamats — i förhållande till vad indelningssakkunniga föreslagit.

Vi har alltså inte velat vare sig forcera denna stora fråga eller hålla den undan från den offentliga debatten. Tvärtom, det här är ett kommunalmännens problem i stort. Man kan väl säga att propositionens förslag egentligen bara avser riktlinjer för det interkommunala samarbetet och vägledning för ställningstaganden till önskemål om sammanläggningar och att det i och för sig inte skulle ha behövt prövas i riksdagen. Vårt förslag bygger på den gällande indelningstagningen, som vi i princip inte begär någon ändring av. Vi utvidgar den med ett förslag om att man i varje län kan göra upp en plan för näringsgeografiskt sammanhängande områden, som vi tror skall vara

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

lämpligt underlag för framtida kommunbildningar. Man överlämnar sedan åt kommunerna att i frivilligt samarbete inom ramen för dessa områden ta ställning till den tidpunkt, när de eventuellt vill påkalla åtgärder från de centrala myndigheterna och slutgiltigt från Kungl. Maj:t.

Det har sagts, att indelningsutredningen inte lämnar någon uttömmande redovisning av alla problem och att utredningen inte skisserat alla de stora frågor som skulle kunna bli föremål för diskussion i detta sammanhang. Jag vill då erinra om att det inte är något nytt som vi diskuterar. Det är inte någon diskussion som blossat upp plötsligt och där vi har haft att ta ställning till en rad nya problem, utan det är fråga om en sedan årtionden fortgående diskussion med utredningar och ställningstaganden i riksdagen till principiellt utomordentligt betydelsefulla frågor.

Låt mig erinra om att frågan om fattigvården — socialvården, som det numera heter — var föremål för diskussion i mitten av 1930-talet. Det väcktes motioner i riksdagen, och i motionerna begärdes att man skulle ta upp till prövning, huruvida inte fattigvården borde anses vara en statlig uppgift och därför borde övertas av staten. Socialminister Möller behandlade den frågan i direktiven till socialvårdskommittén, som tillsattes 1937. Han redovisade hela debatten, motionerna och den efterföljande diskussionen, där det sades att detta område principiellt är en statlig uppgift. Men han tillägger också, att man har diskuterat denna fråga ända sedan 1841 års riksdag — det är alltså inte något nytt. Socialministern förmenade för sitt vidkommande, att det här gällde en primärkommunal uppgift, men han överlämnade åt socialvårdskommittén att bedöma denna fråga.

Vad som också är intressant att uppmärksamma i denna diskussion är att vissa motionärer dels vid riksdagen 1918, dels i mitten av 1930-talet tog upp tanken att man skulle flytta över fattigvården till landstingen. Man sade, att de kommunala enheterna är för små för

att klara hithörande uppgifter. Man borde därför göra en överflyttning till landstingen — eller till staten — för att på det sättet avlasta de mindre kommunala enheterna den börda som fattigvården utgjorde.

Kommittén presenterade år 1942 sitt förslag om socialvårdskommuner. Det var ingen snabbutredning, den arbetade under fem år. Den tillgodosåg alltså de anspråk, som man åtminstone på vissa håll inom centerpartiet nu tydligen vill ställa på en utredning, nämligen att den skall arbeta så länge som möjligt, i den tron att man därmed skall vinna den största effekten. Jag är inte helt övertygad om att så är fallet!

Socialvårdskommittén sysselsatte sig alltså fem år med dessa problem och tog också upp den i princip viktiga frågan om huvudmannaskapet. Kommittén kom dock till det resultatet, att detta borde vara en primärkommunal angelägenhet, ty den nära kontakten med människorna var enligt kommitténs mening avgörande för huvudmannaskapet. Det var ett ställningstagande av utomordentligt stor betydelse inte bara för denna fråga, utan för bedömningen av alla de uppgifter som faller på primärkommunerna.

Jag har velat redovisa denna debatt från 1930-talets mitt eftersom vi, när vi i dag diskuterar indelningsproblemen, möter liknande tankegångar: man skall flytta över skolväsendet till staten eller till landstingen och man vill överväga att flytta över också andra uppgifter för att lätta bördan för de svagaste kommunerna. Detta är ingenting nytt.

Det är inte heller något nytt att man skulle kunna lösa detta problem via specialkommuner. Socialvårdskommittén föreslog redan 1942, att man skulle bilda socialvårdskommuner, på vilka man skulle lägga socialvårdsuppgifterna, d. v. s. fattigvården. I kommitténs betänkande fanns t. o. m. ett lagförslag. Detta förslag byggde på den tanken, att flera primärkommuner skulle läggas samman till socialvårdskommuner och ha socialfullmäktige eller socialvårdsnämnd som bestämde över organisationen och utgifterna och sedan skickade

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

räkningen till kommunalnämnderna. Dessa hade att föreslå kommunalfullmäktige att utdebitera de medel som behövdes. Man ville med andra ord förvandla primärkommunens fullmäktige till ett utdebiteringsinstitut.

Då kom man genast in på den mycket viktiga frågan om den kommunala självstyrelsens reella innebörd. Den självstyrelsen vilar på att kommunerna skall bestämma utgifterna för den service den vill ge människorna och att den skall ha beskattningsrätten, d. v. s. rätten att ta ut avgifter av människorna för att klara de uppgifter över vilka man bestämmer. Det är alltså det principiella underlag, på vilket den kommunala självstyrelsen vilar, och i samma ögonblick som man upphäver detta sammanhang upphäver man också själva grundvalen för den kommunala självstyrelsen.

Kommunalmännen reagerade också mycket starkt mot tanken på socialvårdskommuner. Regeringen — med dåvarande socialministern Möller — var av den uppfattningen, att i den mån man skall klara socialuppgifterna på detta sätt genom större enheter, så måste man göra sammanslagning av kommuner till mera lämpliga kommunala enheter. Så fick vi till stånd den utredning om ny kommunindelning som vi känner till och som resulterade i 1950 års beslut och 1952 års reform.

Jag har velat erinra om detta för att framhålla att de principiella problem, som vi här diskuterar, inte är någon nyhet. Diskussionen kring dem är inte heller någonting nytt, utan det är ställningstaganden som man gjort under hand. Frågan för oss har bara varit: Är det några nya moment som kommit till och som ger anledning till en omprövning av dessa principiella ställningstaganden?

Därför förmenar jag, att när man säger att detta varit en forcerad snabbutredning, som inte haft tid och möjlighet att ta ställning till de stora frågorna, så är detta inte riktigt. Problemet om den kommunala självstyrelsens ställning i vårt samhällsliv var ett av de kanske mest omfattande problem som diskute-

rades av kommunindelningssakkunniga under 1940-talet. Den som har tagit tid på sig att läsa det betänkande som offentliggjordes på 1940-talet, inte minst kapitlet om den kommunala självstyrelsens kris, har säkerligen uppmärksammat att det kanske vackraste och förnämsta som kan skrivas om kommunal självstyrelse finns där. Dit hör också påpekandet om den reella grunden för den kommunala självstyrelsen, där man kommer fram till att man måste förstärka kommunernas underlag såsom en förutsättning för den kommunala självstyrelsen.

Vad är det som är anledningen till att vi har tagit upp detta problem? Ja, det är den utveckling som har förevarit i vårt samhälle och som inte är ny men som under 1950-talet pågått i accelererad takt genom omflyttning av människor från landsbygden in till städerna och industriorterna.

Detta är ingenting ensartat för vårt land. Det är en företeelse som pågår i praktiskt taget varje industrialiserat land, där industrialiseringen alltjämt är på frammarsch. Man kan naturligtvis säga att det är beklagligt att utvecklingen har gått i denna riktning, vilket har haft till följd att medan hälften av människorna i vårt land på 1930-talet bodde på landsbygden och hälften i städer och tätorter, har vi nu 73 procent i städer och tätorter och endast 27 procent på landsbygden. Prognoserna säger oss att vi frammot 1970—75 kommer att ha 80 procent av vårt folk i städer och tätorter och endast 20 procent på landsbygden.

Vad beror detta på? Det beror på den moderna industrialiseringen och näringslivets koncentration. Industrierna byggs upp i större och mera koncentrerade enheter, varigenom de blir konkurrenskraftigare. Var har det ekonomiska resultatet av denna utveckling blivit? Det kan ni avläsa i utvecklingen under efterkrigstiden i form av en fördubbling av vår levnadsstandard, och vi förväntar oss en utveckling framöver med ungefär samma resultat under en 15-årsperiod.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Vi gör nu inteckningar i denna vår framtid, när vi bygger upp en social trygghet för åldringar, barnfamiljer och andra grupper. Vi bygger ut vår sjukhusvård, vår socialvård och vårt undervisningsväsen — kostnadskrävande uppgifter, och den sistnämnda nödvändig för att vi skall kunna klara konkurrensen ute på världsmarknaden. Vi måste ha yrkesutbildat folk o. s. v. Men vi gör det i den bestämda känslan att vi kommer att klara detta. Vi är emellertid också införstådda med att den skärpta konkurrens, som vi kommer att möta i framtiden, nödvändiggör att våra industrier och vårt näringsliv över huvud taget måste kunna rationaliseras och effektiviseras ytterligare samt att icke minst koncentrationsstendensen hör samman med denna process.

Det är inte bara vår industriella verksamhet som det här gäller. Det är en företeelse som är likartad för olika delar av vårt näringsliv. Jag vill framhålla att det också inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse råder en likartad tendens. Det är inte så att man sprider massor av mejerier och slakterier ut till varenda kommun, utan man gör ekonomiska överväganden, som leder till att man koncentrerar verksamheten genom mejerifusioner och slakterifusioner. Man lägger företagen på några få orter inom betydande områden, och därom finns ingenting att säga.

Men att man samtidigt förstärker tendenserna till en centralisering av människorna måste man också ha klart för sig. När vi gör dessa bedömningar för framtiden, i prognoserna för 1970 och 1975, sker det med utgångspunkt från bedömningar även om jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. Man säger att vi inte kan göra dessa beräkningar med någon säkerhet. Ja, vi har dock den säkerhet som ligger i vår jordbrukspolitiska målsättning, och därvidlag har vi väl ändå en förhoppning att cirka 8 eller 9 procent av landets yrkesutövare skall stanna kvar i jordbruket, i bärkraftigare och rationellare enheter. Men ändå dithän räknar vi med att utvecklingen skall gå.

Skogsbrukets rationaliseringen är påbörjad och avsätter resultat i form av minskat arbetskraftbehov och friställning av arbetskraft. Som väl är kan den ta emot av vårt näringsliv och inom våra serviceyrken. Vi kan ändå känna glädje och tillfredsställelse över att detta kunnat ske med denna nya befolkningsvåg, den som jag kallar den andra befolkningsvågen i vårt land. Den första var den som sköljde fram över landsbygden i samband med bondehushållets sammanbrott i slutet av 1800-talet och den befolkningsvågen klarade vi *inte* inom vårt eget land. En miljon av dessa människor måste resa över till Amerika, därför att vi inte kunde ge dem en tillfredsställande bärning här i landet. Nu är vi i det läget att den arbetskraft, som friställes, kan vi ta emot inom vårt näringsliv, inom våra serviceyrken o. s. v. Och det är väl en av de stora fördelarna. På det sättet räknar vi alltså med att utvecklingen går vidare.

Man frågar sedan vad man har för garantier för att den siffra, som för kommunerna anges såsom ett minimumunderlag — d. v. s. omkring 8 000 — är riktig. Här vill jag erinra om att man tagit denna siffra såsom riktpunkt för befolkningsunderlaget i en kommun år 1975, då vi ändå förväntar oss att själva rationaliseringsprocessen inom jord- och skogsbruk i huvudsak avslutats och en viss stabilitet kunnat ernås. Men siffran är inte sakrosankt på något sätt. Den har så att säga framräknats baklänges genom att man gått ut från näringsgeografiska sammanhängande områden, som innehåller minst en centralort, eller tätort, och sedan gjort en uppdelning av landet och kommit fram till att man för dessa områden får ett genomsnittlig befolkningstal av 8 000. Vi har i propositionen sagt att detta blir en lämplig riktpunkt — om det blir något under eller över 8 000 har ingen sådan avgörande betydelse som man här tycks vilja göra gällande.

Men den befolkningsomflyttning som skett har givit till resultat att en rad av våra kommuner inte bara har ett alltför knapphändigt befolkningsunderlag, utan

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

även ett otillräckligt ekonomiskt underlag — ett underlag som i jämförelse med de starkare, bättre rustade kommunerna får anses vara otillfredsställande, eftersom skillnaderna i kommunernas möjligheter att bereda invånarna service praktiskt taget växer oavbrutet.

De resultat, som vi sist uppmätt, grundar sig på taxeringsutfallet 1961 och de redovisar i korthet att vi har ett genomsnittligt skatteunderlag av 48 skattekronor per invånare — i städerna är det 59 skattekronor per invånare. Men vi har 24 kommuner, som har ett skatteunderlag som är under 20 skattekronor per invånare; en del kommer ned till ungefär 10 skattekronor. Vi har 106 kommuner med ett skatteunderlag av 20—25 skattekronor per invånare och vi har 200 kommuner som har ett skatteunderlag av 25—30 skattekronor per invånare. Vi har alltså 350 kommuner, som har ett skatteunderlag som är lägre än 30 skattekronor per invånare. Jag vill då erinra om att genomsnittet är 48 skattekronor per invånare — eller för städerna 59 skattekronor.

Detta säger omedelbart vilka stora skillnader som råder när det gäller kommunernas förmåga att meddela service åt sina invånare. Utvecklingen går också dithän att man efter hand ökar skillnaden mellan kommunerna.

Vad har detta inneburit för kommunerna och kommunalmännen? Det har på många håll sagts, att kommunerna måste samverka och samarbeta och att kommunerna måste läggas samman till större och bärkraftigare enheter. Det är alltså samarbets- och sammanläggnings-tendenserna ute i kommunerna, som så att säga är en av drivkrafterna till att vi ansett det nödvändigt att ta upp denna fråga.

Det kan ju sägas att vi inte behöver lägga oss i detta eftersom detta samarbete sker oss förutan. Frågan är bara om vi stillatigande skall åse denna utveckling eller om man från statens sida är beredd att ge riktlinjer och vägledning för dessa frivilliga samarbetssträvanden och sammanläggningsönskemål för att så att säga få en inriktning, där slut-

produkten kan bli ändamålsenliga områden för framtida kommuner. Det är ungefär så vi har velat se det hela.

Det är klart att de utgångspunkter vi haft för vår diskussion, nämligen de näringsgeografiska sammanhängande områdena, också har givit förutsättningarna för en samhörighetskänsla människorna emellan — den känsla av samhörighet som kommunerna i så stor utsträckning bygger på. Det visar sig av alla de utredningar, som blivit gjorda, att detta inte är någonting nytt. Det är inte de indelningssakkunniga, som har knäckt denna princip. Det är i stället arbetsmarknadsstyrelsen, det är olika utredningsinstitut i samband med skolplaneringen, som har tagit upp denna problematik och metodik och prövat om centralorten kan verka attraherande på befolkningen i omgivningen och om det finns ett samband och en samhörighet mellan människorna i tätorten och den omgivande bygden. Tätortsbefolkningen som arbetar i industrien kommer i allmänhet från den omgivande bygden, sina anförvanter och släktingar har de där. Förbindelserna går i riktning till och från tätorten.

Förutsättningarna för att bygga upp en ny samhörighet på detta underlag anser vi vara utomordentligt stora. Vi kan inte finna någon annan metodik eller få fram något annat underlag för framtiden för de enheter som vi tror växer fram. Detta är ju i och för sig ingenting märkligt. De kommunalmän som arbetar ute i landet känner till hur denna samhörighet i realiteten finns, och vi menar då att det är riktigt att söka inrikta samarbetet på sammanläggningar i dessa områden, i den mån önskemål härom kommer till uttryck inom områdena, och att man också bör göra upp en plan för hur sådana regioner länsvis skulle komma att te sig. Det är huvudinnehållet i den proposition som vi har presenterat.

Det är klart, att vi har ställt inför många delfrågor, som är viktiga nog. Det hade under alla omständigheter varit värdefullt om utskottsmajoriteten och reservanterna velat uttala sig om vissa

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

av dessa frågor. Jag tillåter mig att uppfatta det så, att i den mån utskottet inte har gjort något uttalande, så är man helt införstådd med propositionens förslag beträffande denna rad av delfrågor.

Jag kan nämna att vi i propositionen har förutsatt att sammaläggning av kommuner till samarbetsområden, regioner, bör kunna ske, även om kommunerna ligger i skilda län. Det betyder att vi måste vara beredda att antingen företa en sekundär länsrevision eller i samband med en längre gående länsrevision acceptera de resultat vi kommit fram till på detta sätt. Vi har tagit upp andra frågor, som principiellt sett är lika viktiga. Vi har i propositionen nämligen emot de sakkunnigas uppfattning velat föreslå, att en nuvarande kommun bör kunna delas, i den mån man kan följa en tidigare kommun- eller församlingsgräns och man kan få ett starkt uttryck för en sådan åtgärd bland befolkningen. Man skulle därvid tillämpa någon form av frågeinstitut eller folkomröstning inom den del av kommunen, där ett sådant önskemål föreligger. Detta förslag, som vi har presenterat i propositionen — vi tar för givet, att utskottet när det inte yttrat sig härom i verkligheten delar departementschefens uppfattning — är av utomordentlig betydelse som vägledning för det frivilliga samarbetet och för sammanläggning i framtiden. Det är en komplettering till den gällande indelningslagstiftningen.

Man kan naturligtvis handla som högern och centerpartiet gör och säga, att eftersom de är emot förslaget i sin helhet så vill de inte heller ägna sig åt detaljer, även om de är viktiga. Jag undrar dock om kommunalmännen i allmänhet uppskattar ett sådant ställningstagande. När jag nu talar om kommunalmän, så menar jag kommunalmän i skilda partier, ty herr Eric Carlsson bör inte dra för långt gående slutsatser av sin tankegång om en omröstning bland kommunalmän tillhörande socialdemokratiska partiet. Herr Carlsson yttrade ju, att han förväntade sig att utslaget i så fall kanske skulle bli annorlunda än vad vi trott. Av 860 kommuner, som yttrat sig, har

500 tillstyrkt att vi skulle gå ännu längre än vad propositionen gör. Av de centrala instanserna har samtliga länsstyrelser utom en varit helt överens med utredningsmännen om att man bör gå längre än vad vi har gått i propositionen. Samtliga tre kommunförbund har tillstyrkt utredningens förslag. I landskommunernas förbund har tre centerpartier reserverat sig, medan höger- och folkpartiledamöter jämte de socialdemokratiska ledamöterna varit helt positiva. Av de centrala ämbetsverken har samtliga utom lantbruksstyrelsen, som har ställt sig en smula tveksam, tillstyrkt.

När nu de 500 kommuner, som jag nyss nämnde och som representerar 60 procent av de kommuner som yttrat sig, klart har uttalat sig för både den principiella grundvalen för och uppläggningsarbetet, och endast 26 procent av kommunerna har ställt sig tveksamma eller helt avvisande, så är väl detta ändå ett opinionsuttryck, som man inte utan vidare kan vifta bort och som egentligen skulle ge oss anledning att framlägga utredningens förslag i oförändrat skick. Som jag emellertid inledningsvis yttrade har vi med lyhördhet för den kommunala opinionen sökt modifiera förslaget och göra det mer markerat frivilligt än man kanske uppfattade de sakkunnigas förslag — allt i syfte att söka åstadkomma en enighet mellan partierna i den rekommendation till kommunalmännen om det framtida arbetet, som propositionen egentligen innebär.

Jag beklagar att detta inte har lyckats, inte minst ur den synpunkten att vad vi vill åstadkomma ju är ingenting annat än ett försök att ge garantier åt människorna i vårt land, oberoende av var de bor, för en någorlunda likartad social service. Jag är medveten om att detta kräver mer än de resultat en indelningsreform kan ge. Det kräver skatteutjämning. Förslag härom kommer att föreläggas riksdagen inom de närmaste fjorton dagarna av finansministern. Det blir visserligen en provisorisk skatteutjämning, som kommer att få prövas på nytt år 1964, om inget särskilt hinder inträffar.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

far. Eftersom skatteutjämningskommitténs förslag till provisorisk lösning är känt i stora delar, kan det vara anledning att här endast helt kort återge det. Förslaget betyder en kostnadsökning för staten från 15 till ungefär 45 miljoner kronor. Framför allt för de norrländska kommunerna betyder det en väsentlig uppräkning av skattelindringsbidraget, i Norrbottens län från 6 till 16,8 miljoner, i Västerbottens län med nära 6 miljoner kronor, i Jämtlands län med 3,5 miljoner kronor. Skattelindringsbidraget i Västernorrlands län har hittills uppgått till endast 79 000 kronor men kommer nu att stiga med 3 153 000 kronor till 3 232 000 kronor. Även några sydsvenska län, Kalmar, Gotlands och Blekinge län, får mellan 1 och 2 miljoner kronor i skattelindringsbidrag.

Vad detta betyder för de enskilda kommunerna kan jag kort ange med ett par exempel: Karesuando och Korpilombolo kommer med sina 27 kronor i utdebitering att få 14 kronor i statsbidrag och alltså en egen utdebitering med 13 kronor.

Det är möjligt att finansministern kommer att gå ännu längre än utredningsförslaget om provisorisk skatteutjämning, men detta är det minimiförslag som vi kan förvänta från regeringen. Det påverkar i och för sig inte skatteunderlaget. Det ändrar icke heller det förhållandet, att man i Karesuando har ungefär 10 skattekronor per invånare.

Om man skall angripa det problemet, måste man ta upp lokaliseringsfrågan. I vilken omfattning kan vi åstadkomma lokalisering av industrier och företag ute i kommunerna? Här ställs vi inför ett stort problem, prövat under hela efterkrigstiden, och vi vet resultatet: en fortsatt koncentration inom näringslivet, betingad av företagsekonomiska överväganden och i övrigt som resultat: befolkningsomflyttningen.

Då kommer nästa fråga, som jag tror det blir nödvändigt att följa upp. Det behövs en aktivare och längre gående lokaliseringspolitik än vi hittills bedrivit för att bygga under inte minst den här indelningsreformen. Vi får proble-

met om vården av våra tillgångar, jorden och skogen. Vi måste se till att det finns tillräckligt många människor kvar som är beredda att ägna sig åt jord- och skogsbruk för att vårda sig om dessa våra tillgångar. Vi måste garantera dem att de får någorlunda likartade villkor med dem som flyttar in till städer och industriorter och att de på rimligt avstånd får tillgång till samhällsservice i form av skolor, sjukvård, socialvård o. s. v.

Det är möjligt att vi i vissa landsdelar måste inrikta oss på att skapa ekonomiska och kulturella stödjepunkter, antingen genom att stimulera näringslivet att förlägga en del av sina nybyggnader och industrier just till dessa punkter eller genom att eventuellt låta samhället engagera sig i en utbyggnad av företag för att klara vissa delar av vårt land.

Jag kan försäkra er, att detta är en fråga som vi kommer att gemensamt få pröva under den allra närmaste framtiden, och vi avvaktar den utredning som är sysselsatt med just de spörsmålen.

Möjligheterna att bygga upp det ekonomiska underlaget genom företagsamhet är en av de stora huvudfrågorna. Vi har erfarenhetsmässigt kommit fram till att om kommunerna skall ha några utsikter att konkurrera om företagen, så måste de kunna bereda tjänstemän och arbetare villkor, som är någorlunda likartade dem som gäller på andra orter i fråga om den samhälleliga servicen. Här kommer vi tillbaka till kommunens förmåga att klara dessa uppgifter. Också bland kommunalmännen är man överens om att kommunerna behöver förstärkas genom sammanläggning till nya, bärkraftigare enheter för att kunna klara konkurrensen om företagsamhetens lokalisering.

I våra frivilliga strävanden har vi kunnat förmärka att det ofta är relativt hyggliga enheter som begär sammanläggning till ännu kraftigare enheter. De kommuner som saknar ett tillräckligt ekonomiskt och befolkningsmässigt underlag blir därmed ofta lämnade utanför gemenskapen. Jag skall villigt erkän-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner na, att man även i kommuner med stabil socialdemokratisk majoritet ställer sig tveksam inför en kommunreform. De menar att de har byggt ut socialvärden och byggt upp en kulturell standard, en utbildningsstandard, som ligger långt över vad de omkringliggande kommunerna har förmått — skall man nu dela med sig till dessa?

Här har vi fört in solidaritetstanken, som går ut på en omfördelning och en solidarisering mellan stad och land. Jag beklagar att inte minst de som säger sig företräda landsbygdens folk inte är beredda att ta sin del av ansvaret för en politik som leder till en solidarisering mellan stads- och landsbygdsmänniskorna. Jag är medveten om att en sammanläggning av omfattande landsbygdsområden med stadsområden leder till problem, och vi har tillrätt den största försiktighet i detta sammanhang, men själva riktpunkten, solidariseringstanken, står kvar. Dess förverkligande skulle ha underlättats om landsbygdsrepresentanterna hade visat en något öppnare attityd. Men är de inte beredda att dela ansvaret, så är vi beredda att ta hela ansvaret för att ge en garanti åt de människor, som vi måste ha kvar på landsbygden, att de skall få någorlunda samma standardutveckling som andra människor. Den reform, om vilken vi här lagt fram förslag innebär innerst inne och på lång sikt en sådan garanti. Man kan inte bortse från detta när man bedömer det här problemkomplexet.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den kritik, som vi reser har riktat mot detta förslag, går ju till stora delar ut på att man inte har klart för sig vilka arbetsuppgifter kommunerna skall få.

Vad inrikesministern nu sade om forceringen var väl i vissa stycken riktigt, men han tog åt sig en del beröm som kanske inte var alldeles förtjänt. Förlängningen av remisstiden genomfördes ju sedan starka krav framstälts härom, men regeringen hade velat forcera fram ärendet på så kort tid, att det var orim-

ligt att tänka sig att man skulle kunna svara. Det kom ett enda exemplar av betänkandet till en kommun, och det skulle läsas av alla — det fanns då ingen möjlighet att svara inom den utsatta tiden. Regeringen tog alltså inget initiativ för att det skulle gå saktare, utan det var efter skarpa påpekanden från kommunerna som regeringen tog reson och beslöt att inte forcera ärendet så hårt.

Jag vill bestrida att vi inom centerpartiet skulle anse, att utredningarna bör pågå länge för att därmed bli bättre. Vi menar inte att de skall ta lång tid, utan att de skall företagas med största skyndsamhet. Man bör dock utreda de väsentliga sakerna, och först och främst vad som skall tillhöra de kommunala angelägenheterna.

Inrikesministern säger att det inte är någonting nytt i tanken att flytta över vissa uppgifter från kommunerna till landstingen eller staten. Nej, men det försämrar inte saken; den kan diskuteras ändå. Vi är fortfarande inte på det klara med vad som bör tillhöra statens, landstingens och kommunernas uppgifter. Det argument som inrikesministern åberopade, att landstingen redan har så stora uppgifter, att de inte kan ta hand om fler, är inte bärande. Om man anser att landstingen skulle kunna sköta en uppgift bättre än andra organ, så får man bygga ut deras organisation, så att de kan klara den. Det vore intressant om regeringen ville tillämpa samma resonemang när vi diskuterar statens angelägenheter och alltså sade, att staten redan har så många uppgifter, att man inte kan lägga på den fler. Det resonemang är inte logiskt — man kan flytta över nya uppgifter, även om landstingen tidigare har stora arbetsuppgifter. Jag noterar med tillfredsställelse att inrikesministern sade, att kommunerna bör ha sådana uppgifter som de själva kan bestämma om och göra utdebitering för. Det tycker jag är en riktig synpunkt.

Här gjordes också en jämförelse med jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. Jag vill göra den reflexionen, att man inom jordbrukets ekonomiska för-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

eningsrörelse har försökt behålla så stort inflytande som möjligt för medlemmarna. Hela tiden har man arbetat på att åstadkomma detta.

Utvecklingen går vidare, sade inrikesministern. Det är riktigt, och det är därför vi anser att man inte kan vara så urkonservativ att man säger att uppgifter bara därför, att de sedan lång tid har åvilat kommunerna, fortfarande skall ligga på kommunerna. Hade vi tagit upp en allsidig diskussion om vilka uppgifter som är lämpliga för de olika institutionerna, kunde vi ha sett saken på ett helt annat sätt.

Jag vill understryka att vi inte i och för sig har satt oss emot en kommunsammanläggning. Vi vill gå ännu längre än regeringen, på så sätt att vi vill genomföra den på rationellare grunder. Vi menar att regeringen bara har gått halvvägs — man har glömt att bedöma kommunernas uppgifter i fortsättningen.

Inrikesministern återopade kommunernas utdebitering. Jag vill påpeka, att indelningssakkunniga har redovisat att det har skett en stor utjämning. Efter litet resonemang om hur förändringen har skett säger de: Någon slutsats angående samband mellan kommunstorlek och utdebitering anser sig de sakkunniga icke kunna dra.

I förbigående vill jag säga, att den politik som har förts har gått ut på att urholka de statsbidrag som kommunerna fått, vilket varit till stor nackdel för kommunerna.

Vad beträffar remissyttrandena skulle jag vilja göra den anmärkningen, att det är lätt att yttra sig om hur andra bör göra. De kommuner som inte på något sätt berörs av en sammanslagning har i större utsträckning velat förorda de här framlagda förslagen, men av kommuner med mindre än 6 000 invånare är det bara 40 procent som tillstyrkt de utsända förslagen.

Inrikesministern talade om solidaritet och sade att tätorterna skulle vara generösa mot landsbygden. Ja, det kan man säga, om det skall vara absolut fastlåst vad som skall handläggas av kommunerna. Hade man tagit upp den frå-

gan till ordentlig behandling, är det inte säkert att man behövt tala om generositet.

Som en sammanfattning vill jag säga, att det riktats allvarliga anmärkningar mot att frågan inte har utretts tillfredsställande och att den inte angripits på det radikala sätt, som skulle ha möjliggjort en kommunindelning som varit verkligt effektiv och rättvis.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern tog upp de erinringar, som hade riktats mot tillvägagångssättet i den här frågan. Man har menat, att den på ett icke lämpligt sätt blivit forcerad. Han bestred dessa erinringar och frågade kammaren, om regeringen inte tillmötesgått remissinstanserna, som begärt att de måtte få längre tid på sig, eller om regeringen inte tillmötesgått framställningar från partiledarna om uppskjutande av riksdagsbehandlingen.

Allt detta är riktigt, men det gäller bara utanverken. Anmärkningarna är självfallet riktade mot den forcering, som pågått inom själva utredningen och gjort denna enligt mångas mening mindre tillfredsställande.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om följande intressanta faktum. I utredningens eget betänkande har givits vittnesbörd om hur arbetet där har forcerats. Det gick så snabbt, att två av Stadsförbundets representanter inom indelningssakkunniga fann sig föranlättna att i ett särskilt yttrande anmärka på denna forcering med bl. a. den motivering — och här tillåter jag mig citera — att »möjligheterna att analysera och penetrera olika spörsmål av betydelse för ställningstagandena har varit begränsade». Så säger ett par av indelningssakkunnigas egna ledamöter.

Jag lyssnade med intresse till inrikesministerns värdefulla och som vanligt sympatiskt framförda anförande. Emellertid skulle jag i ett hänseende vilja knyta ytterligare en reflexion till det samma. Inrikesministern vet lika väl som vi alla här, att det finns en medborgargrupp i landet som vi en smula

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

skämtsamt brukar kalla »socialingenjörer». Ingen behöver ifrågasätta redbarheten i deras syften. Dessa tekniker vill emellertid gärna se alla förvaltningsuppgifter som tekniska problem, vilka anses kunna lösas vid skrivbordet med linjal och räknesticka.

Jag är inte så alldeles säker på att detta är möjligt. En kommungräns, ärade kammarledamöter, representerar inte bara en teknisk anordning och vissa ekonomiska och befolkningsmässiga kalkyler och prognoser. Den avgränsar också en räjong, inom vilken medborgarna vill känna trivsel och sammanhållning, en räjong, där vissa traditioner hålls vid makt och sambandet med det förflutna är starkt.

Jag skulle vilja tillägga: En alltför hårt driven uniformering härvidlag kan leda just till den fortsatta utarmning, materiellt och andligt, av landsbygden som vi dock alla här, hur vi än i övrigt ser på dessa saker, av hjärtat vill motverka, och till ett utsuddande av de lokala särdrag som alltjämt utgör en levande realitet i vårt mångskiftande svenska samhälle.

Jag menar därför, att denna fråga inte bara är en ekonomisk och teknisk fråga, utan i många fall också en fråga med vidsträckt psykologiska aspekter, en fråga om — det vill jag gärna erkänna — tämligen ovägbara och irrationella faktorer.

Jag förstår självklart inrikesministerns ambitioner att få se sitt namn knutet till en reform av denna karaktär. Jag förstår och respekterar dessa ambitioner. Jag unnar inrikesministern detta. Men, herr talman, jag vill gärna säga, att jag unnar inrikesministern något mera än så, nämligen att få sitt namn knutet till *en god och bestående* reform. Jag är tyvärr inte alldeles övertygad om att det beslut, som i dag förmodligen kommer att fattas, garanterar ett dylikt resultat.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först instämma i vad herr Hagberg sade då han erinrade

om att de två reservanterna bland de indelningssakkunniga sade ifrån att de på grund av den korta tiden inte hade möjlighet till den prövning och bedömning av frågan som de ansåg vara önskelig.

I det förslag som utskottet här framlagt säges att länsstyrelserna senast den 31 maj 1963 till Konungen skall överlämna förslag om samarbetsområden ute i länen. Jag måste, herr statsråd, reagera mot den brådska som kännetecknar både utredningen och fastställandet av tidpunkt för länsstyrelsernas förslag till Kungl. Maj:t. Man hinner helt enkelt inte ute i kommunerna och länsstyrelserna att penetrera förslagen tillräckligt grundligt.

Det har här mycket talats om motståndet mot den nya kommunindelningsreformen. Det är beklagligt att statsrådet inte hade tillfälle att närvara vid den kommunalekonomiska konferensen i Härnösand den 15 juli 1961. Jag skulle vilja rekommendera herr inrikesministern att ta kontakt med statsrådet Skoglund som var med vid den konferensen och fick en klar uppfattning om det mycket starka motstånd som där förekom mot kommunindelningsreformen. Man sade från flera håll på konferensen: Låt oss först reda ut de ekonomiska mellanhavandena mellan staten och kommunerna — sedan kan vi diskutera denna reform. Statsrådet Skoglund har helt säkert många intressanta upplysningar att ge inrikesministern på den punkten.

Sedan har vi detta skatteutjämningsförslag som kommer från skatteutjämningskommittén och som gäller *särskilt* skattetyngda kommuner. Det är en fördelning som skattelindringskommittén brukar göra. Men den hjälpen löser inte skatteutjämningsproblemen som sådana, ty det är som sagt endast särskilt skattetyngda kommuner som får del av detta bidrag.

Jag vill komplettera de uppgifter som statsrådet här lämnade med att nämna att det endast är kommuner med ett skatteunderlag under 23: 53 i södra Sverige, 27: 81 i mellersta Norrland och 32: 09 i norra Norrland som kommer i

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

åtnjutande av detta skattelindringsbidrag. De som ligger över denna gräns kommer inte i åtnjutande av detta bidrag. Det innebär att man i kommuner med en utdebitering av över 20 kronor får betala 45 å 50 procent mer i skatt om det är fråga om en inkomsttagare i gruppen 8 000—12 000 kronor än i lågskattekommunerna. Där har man alltså ingen hjälp av skattelindringsbidragen.

För att belysa situationen skall jag ta ett exempel från Övertorneå kommun. Där fick man år 1960 eller möjligen 1959 — jag reserverar mig för året — 605 000 kronor i skattelindringsbidrag. Kommunen fick emellertid i bidrag till pensionskostnader betala 571 000 kronor. Där har vi ett exempel på den övervärtning av kostnader från staten på kommunerna som sker och som i fråga om pensionskostnaderna i jämförelse med år 1948 uppgår till 120 miljoner och för skolmältider till 60 miljoner, per år räknat nu.

Statsrådet yttrade att landsbygden inte har velat solidarisera sig med den föreslagna kommunindelningsreformen. Herr statsrådet representerar staten och Kungl. Maj:ts regering. Jag svarar att det vore tacknämligt om staten å sin sida ville solidarisera sig med kommunerna och fullgöra sina åtaganden gentemot dem. Då vore den ekonomiska situationen ute i kommunerna betydligt bättre än vad den för närvarande är, och då hade vi lättare att diskutera dessa frågor ur andra aspekter.

Vad sedan gäller siffermaterialet angående remissyttrandena så har jag en sammanfattning av detta material. Den visar att 268 landskommuner uttalat sig för en ny kommunindelning, 223 emot och 176 landskommuner har inte haft någon uppfattning. Det innebär att majoriteterna av landskommunerna icke uttalat sig för en ny kommunindelning. Jag tror, herr statsråd, att man kanske bör ha dessa fakta med i bilden när man talar om hur kommunerna bedömer denna fråga.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Mina siffror beträffande antalet kommuner, som uttalat sig i den ena eller andra riktningen, tror jag är helt riktiga. Jag har dem här i en sammanställning av det föreliggande materialet. Om jag då tar hänsyn till att de ungefär 100 kommuner, som har ställt sig tveksamma, dock har tillstyrkt utredningsförslaget i fråga om indelning i samarbetsområden och i fråga om obligatoriska samarbetsnämnder och jag därför tar dem med bland de tillstyrkande, betyder det att 500 kommuner av 868 uttalat sig för ett förslag som faktiskt skulle gå längre än vad propositionen nu gör.

Beträffande mina kontakter med statsrådet Skoglund vill jag gärna säga att de är utomordentligt goda, och jag vet också tämligen väl vad som förekom på konferensen. Jag har sagt att även socialdemokratiska kommunalmän har ställt sig tveksamma, men sedan de har fått klart för sig att detta är en del av ett arbete som innefattar både en indelningsreform, en lokaliseringsfråga och en skatteutjämningsfråga, har de blivit införstådda med att denna utveckling är ganska rimlig och i allmänhet ställt sig positiva till förslaget.

Det är givet att man kan säga att statens bidrag till kommunerna kan diskuteras både till sin utformning och sin karaktär. Jag har velat säga att det inte är fråga om något skatteutjämningsförslag, men jag vill ändå göra det påståendet när man säger att staten har övergivit kommunerna och att statsbidragen har sjunkit, att det är givet att det inom vissa områden kan diskuteras om det inte skett en urholkning av bidragen, jag är fullt medveten om det, men däriifrån till att säga att staten har minskat sin andel i de kommunala utgifterna är steget långt.

År 1950 betalades i statsbidrag till kommunerna 500 miljoner kronor. I den proposition som föreligger vid årets riksdag upptages samma bidrag till ungefärligen 2 740 miljoner kronor. Om jag över-sätter dessa siffror i index och utgår

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner ifrån talet 100 år 1950, så är indextalet åsyttar, ty eljest skulle det ekonomiska nödtvånget för kommunerna att gå samman markeras mera om inte skatteutjämningsbidrag lämnas. Vi har ingen åstundan att på det sättet odla något slags katastrofteori.

Man kan säga att detta inte är tillräckligt, och jag är beredd på att vi kan överväga den saken, men vi bör komma ihåg att man inte kan göra en generell bedömning. Man kan inte säga att vi skall ta bort kommunernas bidrag till pensionskostnaderna därför att det skall ge en lättnad. Det ger självfallet en lättnad åt alla kommuner — det ger en lättnad åt Djursholm och Stocksund, som betalar bara 23 öre som sin andel i pensionskostnaderna, liksom det ger en lättnad för de kommuner som betalar 3 å 4 kronor. Det är möjligt att man kan hitta någon konstruktion som löser denna problematik. Det räknar vi med att vi skall kunna göra till år 1964, då man skall ta slutgiltig ställning till denna fråga.

Man kan lägga samma synpunkter på skolproblemet. Vissa kommuners kostnader för skolväsendet ligger vid 1:10 under det att andra ligger uppe vid 7:50. Även här föreligger våldsamma skillnader. Om man skall söka åstadkomma ett bidrag, som ger en rimligare utjämning mellan kommunernas kostnader, förmenar vi att en skatteutjämning som är konstruerad på det sättet, att den tar hänsyn till skatteunderlaget och utdebiteringen, ger mera generellt verkande resultat.

Vi tycks ganska överens om att ett förstatligande av polisväsendet bör komma till stånd. Utredningen har ju föreslagit detta. Det är klart att det härigenom blir en lindring för kommunerna i deras totala kostnader med ungefär 275 miljoner kronor. De största fördelarna tillfaller emellertid här de ekonomiskt mest välrustade kommunerna, Stockholm, Göteborg och andra. De mindre och svagare kommunerna får mindre nytta av förslaget.

Här föreligger alltså mycket stora problem, och det är en avvägningsfråga hur man bör göra. Vi tror att det är nödvändigt att åstadkomma en skatteutjämning nu, och det gör vi inte minst därför att vi vill understryka den frivilliga karaktären av den indelningsreform som vi

Jag har gjorts uppmärksam på att jag i mitt förra anförande nämnde att konstitutionsutskottet inte hade ägnat sig åt en rad delproblem. Jag avsåg närmast reservanterna, som i sina reservationer inte har tagit upp en del av de problem som jag anser vara principiellt utomordentligt viktiga och varav jag måste utläsa att reservanterna i och för sig inte haft någonting att erinra mot de tankegångar som finns i propositionen.

Utskottet har ju på ett par punkter tagit upp ett resonemang bl. a. om det inskrivna årtalet 1967. Jag vill gärna säga att om man ifrån utskottsmajoritetens sida nu förmenar att det inte bör stå något årtal alls, så inger det oss icke något bekymmer, ty ingen har påyrkat att den initiativrätt som alltid ligger hos regeringen skall inskränkas eller tas bort. Det hade egentligen varit onödigt att skriva in årtalet 1967, jag är fullt medveten om det. Jag vill bara läsa upp vad som står i propositionen på s. 97: »Kungl. Maj:t torde framdeles böra för riksdagen redovisa, i vad mån av statsmakterna i förevarande sammanhang beslutade åtgärder lett till utveckling av interkommunalt samarbete och sammanläggning av kommuner, samt underställa riksdagens prövning, huruvida åtgärderna visat sig till fyllest.»

Vi tyckte att vi skulle anmäla vårt intresse för att lämna riksdagen en redovisning, alltså den instans som skall fatta beslut i dessa frågor. I den mån vi skulle finna det påkallat att åtgärder av längre gående art behöver vidtagas så skall förslag presenteras. Därför har vi här också skrivit in detta och velat efterhöra utskottets mening om man inte bör slopa extravalen under mellanåren, alltså de år som ligger mellan de ordinarie valen. Vi har sagt att man kanske kan överväga att försöka undvika att val förläggs till andra år än då andra-kammarval och ordinarie kommunala

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

val sker. Detta innebär att önskemålen om sammanläggningar mellan kommunerna inte skall bifallas av regeringen 1963 eller 1965.

Det är ungefärligen det som vi begärt att utskottet skulle uttala sig om. Vi har då sagt att det är ordinarie kommunalval år 1966 och att det är lämpligt att efter ett sådant val, som ligger fyra år framåt i tiden, lämna en redogörelse för riksdagen hur arbetet har fortskridit och vad resultatet har blivit. Men om riksdagen nu säger att den inte vill stipulera någon tidpunkt för denna redovisning, känner jag inget bekymmer för ett sådant ståndpunktstagande.

Jag skall också, herr talman, helt kort säga något om herr Hagbergs och herr Bengtsons inlägg.

Herr Hagberg gör mig litet besvärad när han tror att det är min ambition att få skriva mitt namn under en viktig reform som lett fram till att vi har tagit oss an denna fråga. Jag vill gärna säga till herr Hagberg att när jag fick uppgiften att deltaga i regeringsarbetet föreställde jag mig att det inte minst var sjukvårdsarbetet och en del av de kommunala uppgifter, som jag dessförinnan hade sysslat med, som skulle bli huvudproblem. Jag skall gärna tillstå att det har varit ett omfattande arbete på alla dessa områden, inte minst på sjukvårdsområdet. Jag kunde väl inte år 1957 i min livligaste fantasi tänka mig att kommunindelningsfrågan skulle bli en stor och växande fråga för mitt departement, och det var med stor tveksamhet som vi tog upp kontakterna med Landskommunernas förbund och andra kommunala instanser för att efterhöra deras mening, huruvida det var angeläget att man från statsmakternas sida uppmärksammade detta problem. Inte minst i pressen framfördes emellertid ett önskemål om att dessa frågor borde ses över, och därmed påtog vi oss ett arbete som inte bara har gett oss bekymmer utan också förorsakat väldiga ansträngningar för många av dem som haft att syssla med denna fråga i kanslihuset och i andra sammanhang. Det är klart att de som utredde frågan arbetade oerhört

hårt — de gjorde ett utomordentligt gott arbete — och att det arbetsmässigt sett var påfrestande är jag den förste att vilja understryka.

Herr Hagberg hänvisar till att det fanns ett par reservanter i utredningen. Jag underskattar inte reservanterna men vill bara helt kort konstatera att inte någon av de förtroendemän som vi hämtade ur de skilda partierna, vare sig från högern, centerpartiet, folkpartiet eller det socialdemokratiska partiet, reserverade sig med angivande av att arbetet var för ansträngande. Reservanterna utgjordes av två av de tjänstemän som Stadsförbundet satte in i arbetet. Jag underkänner inte därmed deras reservation, men jag vill framhålla att de kommunalmän som hade att ta ställning till frågan ansåg sig ha haft tillräcklig tid och möjligheter för att kunna ta den ståndpunkt som de gjorde.

Nej, herr Hagberg, det är inte min ambition som ligger bakom i detta fall, utan det är vår bedömning att det är nödvändigt att vi ger riktlinjer för det interkommunala samarbetet och skapar vägledning för de ställningstaganden som vi och länsstyrelserna samt kommunerna själva skall ta i fråga om sammanläggningen. Det har varit det avgörande skälet för oss.

Herr Bengtson kommer tillbaka till utredningstanken och förmenar att uppgiftsområdena för stat, landsting och kommun borde ha utretts ytterligare eller att pågående utredningar hade bort avvaktas. Det är klart att man kan säga det, och högern har ju också sagt i sin reservation att man bör avvakta alla de pågående utredningarna och först sedan de är avslutade ta upp frågan om hur man skall åstadkomma riktlinjer och vägledning för en ny indelning av kommunerna.

När jag går igenom alla utredningar som redovisas såsom aktuella och pågående, kan jag inte komma fram till annat än att om vi avvaktat dem skulle vi få vänta, jag skulle tänka mig fem eller upp till tio år innan vi skulle varit färdiga att ta ställning till det problem som vi nu har fört fram. Jag undrar om

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

våra kommunalmän i alla de hundratals kommuner, där man är sysselsatt med frågan om samarbete i växande omfattning och om sammanläggning, skulle uppskatta om vi bara sköt ifrån oss detta problem. Skall vi till alla de kommuner, där man klart har tagit ställning för en sådan vägledning — och det är ju ändå en majoritet — bara säga att de får vänta i tio år. Vi har i departementet ungefär 20 sammanläggningsärenden. En del är färdigbehandlade, en del behandlar vi för närvarande och andra ligger hos kammarkollegiet eller länsstyrelserna. Vi räknar emellertid med att få 20 sammanläggningsärenden före den 1 maj, som vi skall ta ställning till och som berör ett 40-tal kommuner. Skall vi bara säga att vi tar ställning till dem därför att de förts fram, och att det inte spelar någon större roll vad slutprodukten blir för det område vari kommunerna ligger? Vårt önskemål har varit att försöka sätta in de aktuella sammanläggningsproblemen i en större bild för att något veta varthän vi kommer, något som också är angeläget för våra kommunalmän.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag och statsrådet har olika siffror beträffande kommunernas inställning till behovet av ny kommunindelning. Jag vill påstå att siffrorna är korrekta i den sammanställning jag här har — annars har vi fått oriktigt material till sammanställningen.

Också när det gäller statsbidragen har jag en sammanställning som visar utvecklingen per skattekrona räknat från 1952 fram till 1956. Under den tiden har statsbidraget minskat från 6:84 till 5:31, alltså med 1:53, per skattekrona under den nämnda fyraårsperioden. Jag förmodar att utvecklingen inte blivit bättre efter 1956, även om man tar hänsyn till att statsbidragen för närvarande reduceras i samband med ortsavdragsreformen.

Slutligen yttrade herr statsrådet att de socialdemokratiska kommunalmän-

nen numera är införstådda med förslaget till ny kommunindelning. Det tror jag, herr statsråd — och jag *förstår* det också.

Herr JONSSON (s):

Herr talman! Efter allt som förevarit i denna debatt skall jag omdisponera mitt anförande och närmast ge några repliker i anknytning till de anföranden som hittills hållits.

Inledningsvis vill jag ändå, herr talman, erinra om att åtskilligt har hänt på olika områden sedan vi här i riksdagen behandlade 1952 års kommunreform. Jag tror att utvecklingen har liksom visat vägen även när det gäller den kommunala organisationen och hur man på bästa sätt skall tillvarata kommunernas möjligheter att ge medborgarna tillfredsställande service. Industrialismen har gått framåt med oerhörd kraft, men vi har samtidigt kunnat konstatera en utveckling mot allt större enheter. En ökad centralisering av den ekonomiska verksamheten och av de industriella verken har ägt rum och medfört att människor i glesbygderna allt mer och mer flyttat in till städer och tätorter. Den utvecklingen kommer troligen att fortsätta och leda till en ytterligare uttunning av landsbygdens befolkning, hur mycket vi än beklagar det.

Varför flyttar människorna på detta sätt? I stor utsträckning beror det väl på att de därigenom får en bättre social service och kortare arbetstid, kanske också bättre inkomster. Särskilt för de unga har sådant stor betydelse.

Herr Bengtson, herr Eric Carlsson och andra har talat om idealkommunen där de valda förtroendemännen i huvudsak sköter de kommunala angelägenheterna; det skulle innebära ett stort värde att få ha dessa mindre kommuner kvar. Men då förefaller det egendomligt att människorna flyttar just från dessa kommuner till de stora kommunerna, där de kanske mera försvinnar bland de många andra. Naturligtvis är det synnerligen värdefullt att man kan upprätthålla största möjliga kommunala och allmän-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

politiska aktivitet hos medborgarna i en kommun eller en stad; jag tror dock att människorna visserligen värderar att de vart fjärde år får välja kommunalfullmäktige och att några stycken kan vara med i kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse osv., men att de ändå sätter större värde på det materiella innehåll som kan åstadkommas genom bättre rustade kommuner. Ty hur de kommunala angelägenheterna än är ordnade flyttar man ju från kommunen om det inte är möjligt att där få en sådan försörjning som man önskar sig.

Jag tycker att det i debatten hittills har alltför litet beaktats vad människorna, och särskilt de yngre, mer och mer fäster avgörande vikt vid, nämligen en högre ekonomisk och social standard; och den sociala standarden beror ju i mycket stor utsträckning på anordningarna i kommunerna. Även om jag delar andra talares uppfattning att vi noga bör tänka oss in i konsekvenserna innan vi fattar beslut i denna mycket stora och betydelsefulla fråga, tror jag att vi icke bör vara rädda för att genomföra vissa reformer om vi ser att de leder till förbättringar.

Jag måste säga att jag blev något förvånad när jag hörde herr Bengtsons pessimistiska anförande. Han ville ha det ungefär som nu och utvecklade ett rent *statiskt* betraktelsesätt trots att vi lever i ett *dynamiskt* samhälle där utvecklingen går snabbt framåt.

Lika förvånad blev jag vid läsningen av högerns reservation, där det på ett ställe heter att man inte kan gå med på detta förslag därför att man inte med säkerhet kan säga vilka förvaltningsuppgifter en kommun skall få. Ja, herr Sveinsson och herr Hagberg, när kommer *det* att inträffa, om samhällsutvecklingen fortsätter som hittills med ständiga förändringar och förbättringar? Vi har ju kommit in i atomåldern, som öppnar oanade perspektiv för oss. När skall vi slutgiltigt kunna säga hur ett samhälle eller en kommun måste arbeta och vilka uppgifter den kommer att få? Är det inte de obotfärdigas förhinder när man kommer med sådana resonemang?

Så vill jag ta upp ett par saker som man anser skulle innebära hinder och som man först vill få ordnade innan beslut i denna fråga fattas. Från centerpartiets sida talas mycket om lokaliseringpolitiken, och man säger att lokaliseringskommitténs arbete skulle föregripas därest riksdagen godkänner det föreliggande förslaget.

Men det blir ju landsbygd kvar även med kommunreformen. Även om man nu sammanslår flera kommuner till större områden, så behövs det ju industri också i de s. k. tätorterna ute på landsbygden. Vad jag har synnerligen svårt att förstå är att det särskilt i centerpartireservationen visas så liten förståelse för *centralorternas* betydelse. Om det nu är så som det sägs, och som även inrikesministern har sagt i sin proposition, att det är troligt att den plats som blir centralort inom den större kommunen kommer att locka till sig industrier, serviceanordningar och hantverk, spelar det väl ingen roll för den enskilde medborgaren, ty oavsett i vilken del av kommunen tätorten ligger kommer ju dess resurser hela kommunen till del. Vi kan väl inte utgå ifrån att alla tätorter, allra minst de små och de som ligger illa till ur kommunikationssynpunkt, skall kunna begåvas med hantverk och industri, utan det gäller nog bara de större och dem som ligger bäst till.

Jag anser att det på landsbygden bör skapas litet större centralorter som kan tjäna som alternativ till städerna när det gäller förläggningen av serviceanordningar, hantverk, industriella anläggningar och sådant. Vi måste söka få fram större centrala orter som har goda kommunikationer, som har god service över huvud taget, som har undervisningen ordnad och som har anordningar på nöjeslivets område, dvs. är väl rustade för att tillgodose dem som räknar med att flytta dit, orter som sålunda kan utgöra en verklig lockelse för industrier och för andra som kan tänkas komma i fråga.

En sak förvånade mig något i herr Bengtsons anförande, nämligen vad han sade om skolorna. Jag missuppfattade

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

honom kanske, men ett par gånger sade han ungefär det att skolväsendet kan man ju överlåta åt någon annan myndighet. Samtidigt har han talat om att man skall bibehålla de mindre kommunerna för att den enskilde medborgaren skall ha ett bättre grepp om de kommunala angelägenheterna. Nå, det greppet har han ändå inte, ty det är ju i fullmäktige besluten fattas. Herr Bengtson anser att skolan kan överlåtas åt andra, kanske till landstingen. Jag har sett i tidningen ett förslag om att högstadiet skulle kunna skötas av landstingen, men på det sättet bryts ju enhetsskolan sönder, och det anser jag vara en olycka. Skolan har ändå en så stor betydelse, och vi befinner oss nu i ett läge där enhetsskolan skall byggas ut. Är det då inte nödvändigt att kommunerna kan få största möjliga inflytande på dess utformning? Jag tror dock att många kommuner inte klarar uppgiften ensamma, utan att det måste ske en samordning över gränserna. Jag tror också att denna samordning över gränserna och de samarbetsnämnder som nu anses böra tillsättas kommer att bana väg för en sammanslagning, kanske inte i alla de tilltänkta fallen men i en del av dem. Jag har fattat det så att sammanslagningen inte skall vara någonting som händer på några år utan att det kommer att ta många år, innan kommunreformen har blivit genomförd. Det kommer att gå sakta, och det är ju kommunalfullmäktige i de olika kommunerna som själva har att besluta, om de skall tillsätta en samarbetskommitté eller om kommunen skall ingå i en större kommun. Därmed tycker jag att kravet på frihet är tillgodosett.

En annan sak som har skymtat fram i flera anföranden — särskilt herr Eric Carlsson var inne på den — är bidragen till kommunerna, speciellt de skattetyngda kommunerna. Jag kan inte förstå hur en kommunreform skulle kunna i någon mån ändra någonting på den punkten. Många kommuner kommer fortfarande att ha svag skattekraft även efter en sammanslagning. Kanske kan det bli någon justering uppåt genom att någon

av de kommuner som kommer att ingå i den nya större kommunen har det bättre ställt. De skattetyngda kommunerna kommer även i fortsättningen att få lita till bidrag från staten, oavsett om vi genomför en kommunreform eller inte. Därför ser jag frågan om de statliga bidragen och skattelindringen på det sättet att den inte har någonting med frågan om kommunsammanslagning att göra. Det kommer så småningom — kanske snart nog — att aktualiseras förslag i det hänseendet.

Sedan är det frågan om lokaliseringspolitik, som jag började med att tala något om. Det finns en lokaliseringsutredning i arbete, och man skall inte föregripa den sägs det i reservation 3. Är det inte litet optimistiskt att tänka sig att vi här i riksdagen skulle fatta ett beslut som mera väsentligt skulle rubba på näringslivets frihet? I begreppet näringslivets frihet ligger att företagarna får förlägga sina industrier och deltillverkningar var de själva anser lämpligast. Kommunerna kan tävla om att erbjuda dem olika förmåner, och då kommer näringslivet att förläggas dit där de bästa förmånerna erbjudes. Till en centralort centralt belägen och med goda resurser flyttar man hellre en deltillverkning eller förlägger en industri än till en liten tätort med små resurser.

Det är väl ändå bättre om vi fångar upp ungdomen i en tätort på landsbygden än om de skall fara till storstäderna, kanske utanför länet, i varje fall utanför storkommunen. Ett av de få sätt vi har att söka hålla ungdomen kvar och intressera den för att stanna på landsbygden är att ge den god service av social och annan art samt drägliga inkomster. Får den inte det stannar den heller inte kvar.

Jag skall sluta med att berätta om utvecklingen i Bollnäs, min hemkommun. Jag kom med i kommunalfullmäktige 1918. Vi hade sådana ett år innan det blev obligatoriskt. Kyrkoförsamlingen bestod då av 15 000 medlemmar. Vi hade en köping, Bollnäs, med omkring 2 000 invånare. Ute i kommunen fanns det vidare 13 000 invånare. 1923 bildades

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Björkhamre köping med 2 200 invånare, och det blev omkring 10 000 människor kvar i den gamla kommunen. 1953 bildade de två köpingarna en stad. Sedan de 1959 slagit ihop sina påsar med landskommunen har vi nu en stad på mellan 16 000 och 17 000 invånare.

Vi har den bestämda uppfattningen att det var ett klokt beslut. Det fanns de som liksom herr Sveningsson och andra här talade i dystra tongångar om hur det skulle gå. Framför allt talades det om att landsbygden skulle bli missgynnad. Vi har ingen känsla av att något sådant missgynnande av landsbygden har ägt rum, utan det råder ett gott samarbete mellan oss, som kommer från landsbygden och den gamla kommunen, och dem som kommer från staden. Vi har smält samman till en gemenskap, och vi har därmed också fått ökade resurser och helt andra förutsättningar att kunna tillgodose medborgarnas intressen. Jag tror också att vi har helt andra och större förutsättningar att kunna dra till oss industrier, hantverk och dylikt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Utskottet har när det diskuterade regeringens förslag om kommunsammanslagning också behandlat en motion av herr Öhman och mig i denna kammare angående en utredning om inrättande av kommun- och stadsdelsråd. Utskottet har »förehäft» denna motion. Nu vet jag egentligen inte riktigt bestämt vad »förehäft» innebär i detta sammanhang. En eller annan sorts behandling av motionen har det väl varit fråga om, även om man inte har yppat vilka kritiska eller eventuellt positiva synpunkter utskottet hade på förslaget. Eftersom det rör sig om både kommunråd och stadsdelsråd blir jag kanske tvungen att röra mig litet grand i utmarkerna av denna debatt. De båda sakerna har ett gemensamt, nämligen att försöka befrämja, utveckla och slå vakt om den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin.

En sammanläggning av kommunerna till större enheter ligger väl helt i linje med utvecklingen. Såvitt jag kan förstå är det kortsynt att här spjärna emot udden. Däremot är det nog viktigt att man från statsmakternas sida och även litet varstans i kommunerna söker finna åtgärder för att styra denna utveckling. Statsrådet uttalade sig alldeles nyss i den riktningen. Framför allt tror jag det gäller att försöka bevara de värden som ligger i den kommunala självstyrelsen. Det var också den synen som vägledde oss när vi skrev motionen.

Både utskottsmajoriteten och reservanterna jämte statsrådet nyss har framhållit betydelsen och värdet av den kommunala självstyrelsen. Utskottet säger t. o. m. att den kommunala självstyrelsen är en av grundvalarna för demokratin. Jag är helt överens med utskottet därom. Den kommunala självstyrelsen inskränker sig emellertid såvitt jag kan begripa inte till att bevara och försvara en viss beslutanderätt i lokala angelägenheter gentemot statsmakterna. Lika viktigt är att bevara rätten och framför allt möjligheterna för medborgarna att aktivt kunna delta i de kommunala ärendenas handläggning. Herr Ferdinand Nilsson betonade tidigare i diskussionen den betydelse som skolningen av medborgarna utgör vid deltagande i det direkta praktiska kommunala arbetet. Kanske skulle det motstånd som ju uppenbarligen finns emot kommunsammanslagning mildras, om det jämsides med sammanläggningen av små kommuner till större kunde skapas sådana anordningar som tillförsäkrar medborgarna i de små kommunerna vissa rättigheter som de nu har, men som de är rädda att mista vid en sammanläggning. Det är den tanken som går igen i vår motion. Vi menar, att man borde utreda frågan om inte de små kommuner som förr eller senare skall slås ihop kunde behålla beslutanderätten och avgörandet i vissa frågor som uteslutande berör den egna, tidigare självständiga kommunen.

Detta är den ena sidan av saken. Den andra är att vi redan har en del stora kommuner, våra storstäder. I dessa har

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

utvecklingen gått dithän, att det blivit ett alltför stort avstånd mellan den enskilde medborgaren och de ställen där de kommunala angelägenheterna handläggs. När också småsaker och bagateller skall beredas och beslutas i de centrala myndigheterna i storstäderna, uppstår det, såvitt vi begriper, ett ganska onödigt krångel, och tiden från det att ett förslag är rest från medborgarna tills det kommer fram för beslut och framför allt verkställighet kan bli avsevärd. Jag skall mycket kortfattat ge ett exempel.

Jag känner till ett ärende här i staden som gäller anläggandet av några parkeringsplatser i en av Stockholms ytterstadsdelar. Det tog 15 månader från det att förslaget framfördes till de kommunala myndigheterna tills man var färdig för ett beslut i gatunämnden. Om några veckor fyller gatunämndens beslut ett år, men några parkeringsplatser har ännu inte kommit till stånd. Detta ärende har alltså varit på väg i två år. Det hela rör sig om några kubikmeter makadam — ingenting annat — och makadam finnes i närheten i överflöd. Jag klandrar inte dem som handlägger sådana saker. De gör säkerligen sitt bästa. Men tågordningen är sådan i de stora städerna.

Vi tror att om — låt oss säga i Stockholm — de olika stadsdelarna hade sin egen valda församling med rätt att besluta i vissa lokala angelägenheter, som inte berör staden i dess helhet utan begränsar sig till stadsdelen, skulle man uppnå vissa fördelar. Dels skulle sådana lokala angelägenheter kunna behandlas snabbare, dels skulle man kunna engagera väsentligt flera medborgare i aktiv kommunal verksamhet med alla de fördelar som detta innebär.

Val av kommun- och stadsdelsråd — man kan ha det som arbetsnamn — kunde enligt vår mening lämpligen ske vid samma tillfälle som val ägde rum till kommunal- och stadsfullmäktige. Rådens befogenheter måste givetvis fastställas i lag och förordningar.

Avgörande för att dessa kommundelsråd och stadsdelsråd skall bli effektiva är att de dels får beslutanderätt, dels får

ekonomiska möjligheter att verkställa de beslut som råden kan komma att fatta. Finansieringen av rådens verksamhet skulle exempelvis kunna ske på det sättet att de får sig tilldelade en viss del av den kommunala skatten. En sådan ordning kan inte vara omöjlig att genomföra. I Stockholm har vi sedan många år tillbaka den ordningen att utdebiteringen till de kyrkliga kommunerna föres upp på skattsedlarna med särskilt angivet belopp.

Jag skall, herr talman, inte ta kammarrens tid i anspråk längre. Klockan är mycket. Jag anser emellertid att denna fråga är av sådan vikt, inte minst med tanke på den förestående sammanläggningen till storkommuner och med tanke på storstädernas tillväxt, att den är värd en utredning. Utskottet har också i sin skrivning givit vissa utfästelser om utredningar av skilda slag, och jag hoppas att även denna fråga kan komma med i det utredningskomplex som förutskickas.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! När jag begärt ordet i denna debatt, är det inte väsentligen för att uttala några mer eller mindre vemodiga lamentationer över den utveckling som lett därhän att den kommunala självstyrelsen i dagens samhälle har svårt att göra sig gällande i de former som var aktuella då 1862 års kommunalförordningar utfärdades för i dag om en månad exakt etthundra år sedan. Det har ju många gjort före mig här i dag. På sin höjd kan man knyta några reflexioner till det faktum att denna utveckling ägt rum och beklaga att vissa av de principer som då ansågs vara väsentliga i våra dagar synbarligen har fått träda tillbaka för andra. Intim kontakt mellan styrande och styrda och samhörighetskänsla mellan kommunmedlemmarna ansågs enligt den ideologi som var härskande vid kommunalförordningarnas utfärdande tillhöra de nödvändiga förutsättningarna för en sund kommunal självstyrelse. Även enligt vår tids uppfattning är de givetvis önskvär-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

da element i den kommunala självstyrelsen.

Samtidigt är man emellertid medveten om att denna kontakt aldrig varit starkt utvecklad i storstäderna och att den numera avtrubbats även på landet. Det kan inte bestridas att den kommunala självstyrelsen inom de stora städerna härigenom kommit att få en något annan innebörd än på landet. För många av oss har det framstått som en brist i den nuvarande situationen, att just dessa värden — framför allt den nära kontakten mellan styrande och styrda som vi anser vara av väsentlig betydelse — inte helt har kunnat gör sig gällande i de stora kommunerna. Herr Lager var inne på den saken alldeles nyss.

Effektivitetskravets prioritet har emellertid gjort det nödvändigt att anställa tjänstemän, och det har sagts att erfarenheten i de stora städerna visat att en god stab av medarbetande tjänstemän snarare stärkt än försvagat lekmanastyret. Även i mindre städer och på landet har de kommunala arbetsuppgifternas omfattning gjort det nödvändigt att anställa tjänstemän, och den på landet länge kvadröjande misstänksamheten mot att anställa tjänstemän i det kommunala arbetet är försvunnen eller i varje fall på väg att försvinna. Men saken har ändå sitt intresse.

Under 1800-talet brukade framhållas att kommunallivet vore en »förberedelse till statslivet». Så uttryckte man sig. Deltagandet i den kommunala verksamheten har i själva verket visat sig vara den bästa tänkbara skolning för rikspolitiska uppdrag. Det har också tidigare sagts här i dag. Men med färre och större kommuner bli det färre personer som kan få denna skolning. Och skolningen får en annan innebörd om ärendena helt förbereds av tjänstemän och om de förtroendevalda så att säga endast skummar resultatet av detta förberedelse- och utredningsarbetet sköts av de förtroendevalda eller om de i varje fall aktivt deltar i arbetet. Ibland kan gränsen mellan förtroendevald och tjänsteman vara otydlig. Det gäller t. ex. drät-

selkamarordförande som är mer eller mindre heltidsanställda i sina uppdrag och erhåller en däremot svarande ersättning, men det innebär i princip samma sak.

Den lysande historikern, essayisten och sedermera finansministern Hans Forssell skrev ungefär vid tiden för kommunalförordningarnas utfärdande följande: »Kommunernas frigörelse betyder knappast ett politiskt framsteg, om det kommunala samhällslivet återföder nyssnämnda motsättning mellan embetsmän och private, om det kommunala arbetet, liksom statsembetet blir aflönad tjänst och medborgarnas verksamhet inom kommunen, liksom inom staten, är inskränkt till omröstning och val.»

Om också med en viss förskjutning av begreppen kan dessa ord ännu i dag ha en del att säga oss. Utvecklingen har nödvändiggjort den förändring som ägt rum. Man kan beklaga att så blivit fallet, men man måste nog konstatera att det inte är möjligt att rida spärr mot utvecklingen. Den kommunindelningsreform som nu är aktuell är ett försök att anpassa sig till utvecklingen genom att anordna större kommuner, bättre lämpade efter kommunernas nutida uppgifter. Men låt oss konstatera att man här som i andra fall inte får något gott utan att offra något annat, som också i och för sig är värdefullt. Dessa problem har tidigare under denna debatt berörts av flera talare.

Låt mig dock erinra om de av departementschefen i utsikt ställda åtgärderna för att stimulera den kommunala aktiviteten, särskilt i avlägsna bygder. Det vore av intresse att höra vad han kan mena därmed och att få se vad därav kan bli, kanske någon form av kommuner inom kommunerna, någon form av sammanslutning för att tillgodose dessa avlägsna bygders behov och intressen, något i samma stil som nyss talades om, stadsdelsråden i en jättekommun. I så fall är man på sätt och vis på väg tillbaka till utgångspunkten. Vad det nu än må bli, låt oss hoppas att det skall bli något som är av värde.

Det gäller vid reformen att avväga för-

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

delar och nackdelar mot varandra. Det gäller över huvud taget att ge reformen en sådan utformning att nackdelarna blir så små som möjligt. Vi anser att det föreliggande förslaget i nuvarande skick inte är tillfredsställande ur dessa synpunkter, bl. a. därför att det inte tar hänsyn till en hel rad utredningar som just nu är i gång. Och den princip, som anses böra ligga till grund för bildande av de större kommunerna, kan, som påpekats från flera håll här i dag, i många fall diskuteras — kanske inte bara i fråga om områdena kring residensstäder och andra stora städer såsom det framhålls i propositionen.

Jag har i en motion i denna kammare berört ett par särskilda frågor som tillhör detta problemkomplex. När den förra kommunindelningsreformen genomfördes, skedde det genom en särskild lag. Den då fungerande kommittén uttalade att även om 1919 års indelningslag formellt gäve Kungl. Maj:t befogenhet att genomföra en allmän revision av den kommunala indelningen, borde en så genomgripande förändring inte vidtas utan riksdagens godkännande, då denna lag torde syfta uteslutande på lokalt begränsade indelningsändringar.

Då reformen vid det tillfället ansågs vara av engångskaraktär måste det — menade man — ur flera synpunkter vara olämpligt att inrymma bestämmelserna i den gällande så att säga ordinarie indelningslagen. Dessa synpunkter äger enligt min uppfattning alltså giltighet. Den kommunala indelningslagen avser att ge kommunerna vissa territoriella garantier och utgår ifrån att initiativ till indelningsändringar regelmässigt skall tas av kommunerna själva samt avse individuella fall och inte som nu ytterst syfta till en ovanifrån framdriven kommunal nyindelning av riket i dess helhet.

Det måste vara förlamande för den kommunala verksamheten, om de personer som är engagerade i kommunalt arbete skall leva i ovisshet om hur deras kommun kommer att se ut i framtiden, om de skall känna på sig att frågan om kommungränserna är en flytande fråga, som regleras en gång vart tionde år.

Kommunerna måste åter i lugn kunna planera och driva sin verksamhet utan den ständiga påminnelse om sin dödlighet, som ett ständigt länsstyrelsedirigerat kommunindelning innebär.

Jag vill i detta sammanhang erinra om uttalandet i propositionen, att planerna ständigt skall hållas aktuella genom att ändringar däri vid behov skall företas i den ordning som föreslagits. Man har en känsla av att detta kan fortsätta i oändlighet om bestämmelserna införs i den ordinarie lagen och inte endast i en tillfällig lag med begränsad giltighetstid.

Departementschefen säger rörande den författningsmässiga regleringen följande: »Det måste i själva verket betecknas som en allvarlig brist i lagen» (dvs. i den nuvarande indelningslagen), »att där icke upptagits regler för åstadkommande av en grund för prövning av ansökan om indelningsändring även med hänsynstagande till följdverkningarna för andra än de av ändringen direkt berörda kommunerna.» Enligt min mening talar departementschefen här om en annan sak, som i och för sig är betydelsefull men som strängt taget inte har med den nu föreliggande frågan att göra.

Vår reservation siktar till en omarbetning efter vissa ytterligare utredningar av grunderna för den nu aktuella kommunindelningsreformen. Vid denna omarbetning borde man ta hänsyn till det som jag nu har anfört.

Den andra frågan gäller de samarbetsnämnder som föreslogs av indelnings-sakkunniga och som även förutsättes skola finnas enligt departementschefens förslag. Indelnings-sakkunnigas förslag innebar ett tvång att inrätta samarbetsnämnder och reglerade i lag dessa nämnders verksamhet. I propositionen nämnes de bara i förbigående, och de får ingen reglering i lag. »De frivilligt inrättade samarbetsnämndernas sammansättning och arbetsuppgifter bör naturligen bestämmas av kommunerna själva», heter det i propositionen. Departementschefen utvecklar sina synpunkter härvid ytterligare en smula. När det här talas om nämndernas blivande arbetsuppgifter avses därmed ingenting, som

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

enligt kommunallag är att hänföra till förvaltning och verkställighet. Uttrycket »samarbetsnämnd» är därför missvisande och borde ersättas med »samarbetskommitté» eller »samarbetsberedning» eller dylikt. Med hänsyn till gällande kommunallagsbestämmelser om klagorätt och revision är det nämligen uppenbart att i propositionen åsyftade samarbetsnämnder i princip icke äger besluta om användningen av för samarbetet anslagna medel — detta inte ens för det fall att de kommunala anslagen avsåge utredningsarbete, sammanträdesersättningar eller arvoden. Varje utgift nämnden kan ådraga sig under fullgörande av sitt uppdrag kommer i princip att kräva särskilt beslut av varje i samarbetsnämnden företrädd kommun, en orimligt tungrodd anordning som inbjuder till olagligheter.

Under vissa omständigheter skulle det säkerligen vara fördelaktigt om nämnderna bereddes möjlighet att efter bemyndigande av de samverkande kommunerna självständigt handlägga utredningsuppdrag och kanske t. o. m. handha vissa smärre förvaltningsuppdrag. Ja, säger någon, ett sådant bemyndigande liksom också ett bemyndigande i de frågor som nyss berördes kan de olika kommunerna redan nu ge samarbetsnämnden, om så skulle önskas. Det torde vara riktigt att så är fallet, men skillnaden blir uppenbar när det gäller överklagande av samarbetsnämndens beslut.

I den nya lagen om församlingsstyrelse finns i institutet »gemensamt kyrkoråd» en modell, som skulle kunna användas i detta sammanhang. Ett beslut, fattat av en i denna form reglerad samarbetsnämnd med möjlighet att överklagas såväl av de i nämnden ingående kommunerna som även av de enskilda kommunmedlemmarna skulle ge en ökad rättssäkerhet. Om en oreglerad nämnd efter bemyndigande fattat ett beslut beträffande alla de i nämnden samarbetande kommunerna, kommer ett framgångsrikt överklagande i en av kommunerna att lösa endast denna fråga av nämnden gjorda åtaganden. Det kan t. ex. gälla ekonomiska åtagan-

den av olika slag, åtaganden gentemot tredje man osv. De övriga kommunerna är alltså bundna av sina beslut. Om nämnden däremot är reglerad i analogi med föreskrifterna om gemensamt kyrkoråd upphäves beslutet för alla de i nämnden ingående kommunerna, vilket måste vara det riktiga. Jag tror att det måste vara olyckligt att samarbetsnämndernas verksamhet icke fått någon laglig reglering.

I motionen betraktas de i analogi med gemensamt kyrkoråd reglerade samarbetsnämnderna endast med hänsyn till den nu avsedda kommunindelningsreformen, som anses vara en tillfällig sak, en engångsföreteelse. Det finns dock där också en antydning om att de skulle kunna utgöra en smidig samarbetsform även under normala förhållanden — något som kanske också kan vara av betydelse när det gäller att bedöma önskvärdheten och nödvändigheten av kommunsammanslagningar. Detta kräver emellertid särskild lagstiftning.

För ett år sedan beklagade jag den hast med vilken icke blott remissförfarandet utan även indelningssakkunnigas utredningsarbete måst bedrivas. Jag har alltså den uppfattningen att en lugnare takt i utredningsarbete, remissförfarande och propositionskrivning skulle ha kunnat ge ett bättre resultat än det nu föreliggande. Jag ansluter mig därför till de yrkanden som framställts av herr Sveningsson.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag kommer troligen sist på talarlistan, och jag har faktiskt blivit uppmanad att avstå från att yttra mig. Det är klart att jag mycket väl skulle kunna göra det, då jag förstår att efter dessa långa timmars debatt jag knappast kan komma med någonting av nyhetsintresse. När jag nu ändå tänker yttra några ord, vill jag samtidigt lova att de som inte vill höra på mig gärna slipper att göra det.

Man möter i denna fråga ungefär samma resonemang och samma motstånd som man mötte för tio år sedan, när den

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

dåvarande kommunreformen diskuterades. När man genomförde den reformen tog man kanske alltför mycken hänsyn till vad motståndarna anförde med resultat att många kommuner i vårt land blev alldeles för små redan från början. För att ta mitt eget län, vilket jag känner bäst till, som exempel, kan jag nämna att antalet kommuner visserligen minskade med något över 50 procent, men kommunerna blev i alla fall för små med mellan 1 800 och högst 4 000 invånare. Dessa kommuner var, som sagt, redan från början för små, och vi kan i dag konstatera att resultatet har blivit att praktiskt taget alla dessa kommuner gått kräftgång och blivit ännu mindre. Detta resultat talar faktiskt sitt eget språk. Jag är därför något förvånad över den negativa inställning som man här i dag möter från sådana som kallar sig landsbygdens representanter.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att jag tycker att utskottet i någon mån också varit litet för välvilligt, även om det följt Kungl. Maj:ts förslag, när utskottet sagt på sid. 30 i utlåtandet att man inte skall tillgripa tvångsåtgärder från statsmakternas sida, och därmed menas att det i första hand skall vara absolut frivillighet. Jag tror inte så mycket på denna frivillighet, och om länsstyrelserna när de skall göra upp sina samarbetsområden — om jag får kalla dem så — räknar och diskuterar på samma sätt, kan man faktiskt befara det värsta. Jag anser för min del att det är nödvändigt att bilda kommuner med näringsgeografiska sammanhängande områden, och det har också utskottet sagt i sitt utlåtande, och jag tror också att kommunerna måste byggas upp kring stora, redan utvecklade centralorter.

I reservationen från centerpartiets sida, som alltså avgivits av herr Harald Pettersson och herr Boo, säges bl. a. att den kommunala verksamheten bör förbättras så att medborgarnas behov av service kan tillgodoses och att man måste ha uppmärksamheten riktad på det befolkningsmässiga och ekonomiska underlaget. Vad reservanterna här säger, är

alldeles riktigt. Om detta skall bli gällande — som jag hoppas kommer att ske när länsstyrelserna skall göra upp sina förslag — betyder det, om jag ser på det län jag själv tillhör, att det där blir fem, sex, kanske sju kommuner, och detta tycker jag är alldeles riktigt. Men jag tror inte att det är detta som reservanterna här egentligen menar. Jag hoppas dock att reservanternas uttalanden observeras av länsstyrelserna så att kommunbildningen kan ske på detta sätt.

Det befolkningsmässiga och ekonomiska underlaget finns i de större tätorterna, och till dem förlägger — som inrikesministern så riktigt påpekade — jordbrukets organisationer sina egna mejerier, slakterier, centralföreningar, reparationsverkstäder m. m. Då är det inte så lätt att bygga upp kommuner som enligt vad man siktar på skall bli rena landsbygdskommuner, när man rycker undan underlaget och lägger det på annat håll. Jag tror att det har gått för mycket politik i dessa frågor.

Efter vad som säges i propositionen bör ett befolkningsmässigt underlag på 8 000 invånare 1975 vara riktlinjen. Jag anser för min del att denna siffra är för snävt tilltagen. Den siffran borde i stället vara normgivande redan från kommunernas början, och hade det varit på det sättet är jag övertygad om att kommunerna mycket väl skulle ha kunnat få ett konkurrenskraftigt underlag på alla områden. Då kunde de kanske även bjuda den service som är nödvändig och som invånarna har rätt att fordra.

Om denna frivillighet drives så långt, kan det i sin tur leda till att det blir kommunbildningar, som inte är lämpliga på lång sikt. Jag skulle vilja fråga: Varför är man så rädd när man talar om den kommunala självbestämmanderätten för att den skulle bli mindre eller rentav försvinna, om det blir större kommunala enheter? Vi har t. ex. landstingen som sköter rätt stora angelägenheter och många viktiga frågor, och det kan inte sägas att den kommunala självbestämmanderätten är mindre i de kommuner som landstingen egentligen omfattar. Jag skulle gärna i denna fråga

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

vilja gå ett steg längre och säga att länsstyrelserna, när de gör upp sina samarbetsområden, i många fall mycket väl skulle kunna sikta på en kommunsammanslagning som kanske rentav innefattar ett helt län. Vi har ju kommuner i Norrland vilka faktiskt är större än län på västkusten, och det skulle inte utgöra något hinder att kommunbildningarna utgjorde egna län, ty om alltför små kommuner bildas kan det lätt bli samma resultat som före kommunsammanslagningen 1952, då vi hade så små kommuner att om en hund dog i kommunen och kommunen inte hade fått in den kommunala hundskatten, måste den höja den kommunala utdebiteringen.

Det är nog så, herr talman, att det finns en viss ljuspunkt i det hela. Det är inte riktigt samma negativa inställning ute i de olika kommunerna som vi hört vissa representanter här ge uttryck för. Jag vet att det pågår diskussioner på sina håll. I mitt eget hemlän t. ex. är en stor del av de södra delarna av länet — ett helt härad — inne på linjen att bilda en kommun med Laholms stad som centralort. Man är inte alls rädd för att ha en stad som centralort. Jag vet också att samma förhållande råder i t. ex. Blekinge län, där majoriteten utgöres av borgerliga representanter. Där har man begärt att få gå samman i större enheter för att bättre kunna hävda sina intressen.

Jag tror därför, herr talman, att man inte behöver vara så negativ och så rädd för en kommande kommunsammanslagning.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i anledning av de under överläggningen framkomna yrkandena och då utskottets hemställan och de vid utlåtandet fogade reservationerna ej vore så uppställda, att de eller olika delar däri kunde utan vidare ställas mot varandra, komme, för vinnande av största möjliga överskådlighet, propositioner att framställas på sätt i det följande angåves.

Till en början komme, fortsatte herr talmannen, de yrkanden att upptagas, vilka framställdes om avslag å Kungl. Maj:ts i utlåtandet behandlade proposition; utgången härvid komme att avgöra den fortsatta propositionsordningen, vartill herr talmannen ville återkomma.

Yrkanden innefattande avslag å Kungl. Maj:ts i utlåtandet behandlade proposition hade, anförde vidare herr talmannen, framställts såväl i reservationen 2 under A 1 som, i sak, i reservationen 3 under 1. Herr talmannen gjorde propositioner, först på bifall till i reservationerna framställda avslagsyrkanden samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition.

Den, som avslår i reservationer till konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 framställda yrkanden, vilka innefattar avslag å Kungl. Maj:ts i utlåtandet behandlade proposition, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas avslagsyrkandena.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Till följd av kammarens nu fattade beslut, yttrade herr talmannen, torde yrkandet i reservationen 2, punkten A 2 hava förfallit.

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Härefter komme, anförde nu herr talmannen, propositioner att framställas först särskilt beträffande det i utlåtandet behandlade lagförslaget och i samband därmed principerna för uppgörande av planer för kommunindelningen, motsvarande utskottets hemställan i punkterna 1 a och 1 b, därefter särskilt rörande ettvar av tre särskilda i reservationer upptagna förslag om skrivelser till Kungl. Maj:t samt slutligen särskilt i fråga om de i ämnet väckta motionerna, i den mån de ej tidigare behandlats.

I avseende å det i utlåtandet behandlade lagförslaget samt principerna för uppgörande av planer för kommunindelningen, yttrade herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan i punkterna 1 a och 1 b skulle bifallas;

2:o), av herr *Sveningsson*, att kammarerna skulle bifalla utskottets hemställan i förevarande del med den ändring, som föranleddes av att det förslag godkändes, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkten B 1, med av honom under överläggningen gjord komplettering; samt

3:o), av herr *Pettersson, Harald*, att utskottets hemställan i denna del skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av godkännande av motiveringen till den av honom och herr Boo vid utlåtandet anförda reservationen i motsvarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i punkterna 1 a och 1 b vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammarerna ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontrapropo-

sition antaga bifall till herr *Sveningsson*s yrkande.

Herr *Pettersson, Harald*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, punkterna 1 a och 1 b, antager utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av att det förslag godkännes, vilket innefattas i den av herr *Sveningsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkten B 1, med av herr *Sveningsson* under överläggningen gjord komplettering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits utskottets hemställan i förevarande del med den ändring, som föranleddes av godkännande av motiveringen till reservationen av herr *Pettersson, Harald*, och herr Boo i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Harald*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 22;

Nej — 19.

Därjämte hade 99 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkterna 1 a och 1 b, röstar

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i förevarande del med den ändring, som föranledes av att det förslag godkännes, som innefattas i den av herr Sveningsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkten B 1 med av herr Sveningsson under överläggningen gjord komplettering.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;
Nej — 23.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, som framställdes i herr Sveningssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation, punkten B 2, gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till detsamma samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket innefattas i den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 fogade reservationen av herr Sveningsson m. fl., punkten B 2, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles yrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;
Nej — 24.

Därjämte hade 17 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Såvitt gällde det i herr Sveningssons m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation, punkterna C 1 och C 2, upptagna yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till detsamma samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket innefattas i den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 fogade reservationen av herr Sveningsson m. fl., punkterna C 1 och C 2, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles yrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ang. översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner

Ja — 100;

Nej — 21.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad avsåge det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, som framlagts i punkten 2 i den av herr Pettersson, Harald, och herr Boo vid utlåtandet anförda reservationen, gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till det samma samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övertvängande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Harald*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket innefattas i den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 1 fogade reservationen av herr Pettersson, Harald, och herr Boo, punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles yrkandet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Harald*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 22.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vad slutligen anginge de i ämnet väckta motionerna, i den mån de ej förut behandlats, yttrade herr talmannen, torde desamma få anses besvarade genom kammarens redan fattade beslut.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 64, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till 1961 års riksdag, nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställen i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställen i utlåtande nr 2 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 546, av herr *Andersson, Bertil, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 44, angående ersättning till Ester Olsson m. fl.;

nr 547, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39, angående vissa frågor berörande domänverket; och

nr 548, av herr *Persson, Helmer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39, angående vissa frågor berörande domänverket.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.42.

In fidem

K.-G. Lindelöw